

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Valentina Radić

Analiza daytonske ureditve BiH in nekaj predlogov za reforme

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Valentina Radić

Mentor: red. prof. dr. Igor Lukšič

Somentor: red. prof. dr. Mitja Žagar

Analiza daytonske ureditve BiH in nekaj predlogov za reforme

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

Analiza daytonske ureditve BiH in nekaj predlogov za reforme

Konec 80. let sta razpadli Sovjetska zveza in Socialistična Federativna Republika Jugoslavija (v nadaljevanju SFRJ). Sledile so spremembe socialističnih političnih sistemov in krepitev etnocentrizmov, nacionalizmov in netolerantnosti, ki so v nekaterih primerih privedli do etničnih konfliktov in celo vojn. Slednje so izbruhnile na območju SFRJ, najdaljša vojna, ki je zahtevala tudi največ žrtev je bila v Bosni in Hercegovini (v nadaljevanju BiH). Mednarodna skupnost je odigrala ključno vlogo pri preprečevanju, upravljanju in razrešitvi etničnega konflikta v BiH; posledica je bil Daytonski mirovni sporazum, ki je ustavil vojno in je s svojimi določili, med katerimi je najpomembnejša ustava, postavil temelje za nadaljnje ne/funkcioniranje države.

Ključen problem pri omenjenem procesu in vlogi mednarodne skupnosti je nezadostno poznavanje zgodovinskih dejstev o BiH, manipulativen odnos novonastalih političnih elit, odsotnost strategije in vizije ter nepripravljenost mednarodne skupnosti, da posreduje pravočasno. Slednje je v nalogi pojasnjeno skozi teoretski okvir, ki obravnava etnične konflikte, apliciran na primer BiH.

Po številnih poskusih mednarodne skupnosti, da ustavi agresijo v BiH, je bil novembra 1995 podpisan Daytonski mirovni sporazum, s katerim se je končala vojna, vendar mu ni uspelo končati oziroma stabilizirati etničnega konflikta med etničnimi skupinami v BiH, saj je zaradi svoje narave, ki daje prednost trem konstitutivnim narodom BiH, zanemaril pravice drugih državljanov, ki se ne identificirajo kot pripadniki treh konstitutivnih narodov. Tako je Daytonski mirovni sporazum poglobil etnično delitev BiH, kar gre v prid vladajočim nacionalnim strankam in posameznikom, ki manipulirajo z ljudmi in izzivajo etnične konflikte, kar zagotavlja njihovo »vladavino«. Etnične stranke »vladajo« od osamosvojitve BiH do danes, s krajšo prekinitvijo, med letoma 2000 in 2002, ko je bila na oblasti državljanska koalicija – Zveza za demokratične spremembe. Skladno s tem se BiH nahaja v začaranem krogu, ki onemogoča funkcioniranje države, zmanjšuje demokracijo in delovanje demokratičnih institucij, ne zagotavlja varstva človekovih pravic vseh državljanov; zaradi kompleksne državne ureditve porabi več kot pol državnega proračuna za administracijo, kar pomeni bistveno manj sredstev za socialne in druge storitve, poleg tega pa ne izpolnjuje mednarodnih obveznosti, saj zaradi paritetnega odločanja treh konstitutivnih narodov oziroma njihovih predstavnikov ne more doseči niti konsenza o bistvenih vprašanjih, vitalnega pomena za državo.

Mednarodna skupnost in prebivalci BiH se zavedajo, da so za napredek in stabilizacijo BiH potrebne ustavne reforme, ki bodo odpravile ali vsaj zmanjšale trenja, ki lahko sicer privedejo do hujših etničnih konfliktov in morda do nove agresije. Magistrsko delo v zaključnem delu ponuja nekaj možnih rešitev za reforme.

Ključne besede: Bosna in Hercegovina, etnični konflikt, ustavne reforme, človekove pravice, multikulturalnost.

Analysis of the Dayton arrangements of BiH and some suggestions for reforms

At the late 80's, Soviet Union and the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (hereinafter SFRY) have collapsed. This was followed by changes in the socialist political systems as well as by strengthening ethnic centralism, nationalism and intolerance, which in some cases led to ethnic conflicts and even wars. The latter occurred in the SFRY, but the longest war that has claimed the most victims took place in Bosnia and Herzegovina (hereinafter BiH). The international community has played a key role in the prevention, management and resolution of the ethnic conflict in Bosnia and Herzegovina which resulted in the creation of Dayton Peace Agreement, which stopped the war and with its terms, from which the most important is the Constitution, laid the foundation for the further non/functioning of the state.

The key problem in this process and within the role of the international community has been an insufficient knowledge of historical facts about Bosnia, manipulative attitude of newly established political elites, lack of strategy and vision, and the unwillingness of the international community to take action in time. The latter has been explained through a theoretical framework, which deals with ethnic conflicts and is applied to the case of Bosnia and Herzegovina.

After numerous attempts by the international community to stop the aggression in Bosnia and Herzegovina, the Dayton Peace Agreement which ended the war, was signed in November 1995 but the latter failed to stop or stabilize the ethnic conflict between ethnic groups in Bosnia and Herzegovina, because of its nature, which gives priority to three constitutive nations of Bosnia and Herzegovina, neglecting the rights of other citizens who are not members of these nations, or do not identify themselves as part of the three constitutive nations. Thus, the Dayton Peace Agreement deepened ethnic division of Bosnia and Herzegovina, which is in favour of the ruling national parties and individuals who manipulate the people and perpetuate ethnic conflicts, to ensure their "reign". Ethnic parties are "ruling" since the independence of Bosnia and Herzegovina to the present, with a short interruption between 2000–2002 when was in power Citizenship Coalition – Alliance for Democratic Change. Accordingly, Bosnia and Herzegovina is located in a vicious circle that prevents the functioning of law, reduces democracy and the functioning of democratic institutions; does not ensure the protection of human rights of all citizens; due to the complex state regulation spends more than half of the state budget on administration, which means significantly less funding for social and other services, and does not comply with international obligations, as due to parity decision-making of three constitutive nations or their representatives cannot reach either consensus on key issues, which are of vital importance for the country.

Thus, the international community as well as residents of Bosnia and Herzegovina are aware that in order to progress and stabilize BiH, the constitutional reforms are necessary to eliminate or at least reduce friction, which can lead to serious ethnic conflicts, and perhaps to a new aggression. Master's Thesis in its final part offer some possible solutions for reforms.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, ethnic conflict, constitutional reform, human rights, multiculturalism.

KAZALO

SEZNAM KRATIC.....	7
1 UVOD	10
1.1 Tema, namen in cilj magistrskega dela ter relevantnost predlagane teme	10
1.2 Hipoteza	13
1.3 Metodološki okvir in struktura magistrskega dela	13
2 MEDNARODNA SKUPNOST IN REŠEVANJE ETNIČNEGA KONFLIKTA V BiH	16
2.1 Opredelitev etničnega konflikta.....	16
2.1.1 Etnični konflikt v BiH.....	23
2.2 Preprečitev etničnega konflikta.....	27
2.2.1 Preprečitev konflikta v BiH	31
2.3 Upravljanje konfliktov	32
2.3.1 Upravljanje konflikta v BiH.....	34
2.4 Razrešitev konflikta.....	36
2.4.1 Razrešitev konflikta v BiH.....	37
2.5 Stabilizacija konflikta / sprava	39
2.5.1 Stabilizacija konflikta / sprava v BiH	40
3 PREDSTAVITEV IN ANALIZA DAYTONSKE UREDITVE BiH	42
3.1 Bistvene značilnosti in struktura Daytonске ustave/Ustave BiH.....	48
4 UGOTOVLJENI PROBLEMI IN PREDLOGI ZA REFORME.....	57
4.1 Politično-ustavna problematika.....	57
4.2 Področje človekovih in manjšinskih pravic.....	63
4.3 Gospodarsko področje.....	68
4.4 Zunanjepolitično področje	69
4.4.1 BiH in EU.....	70
4.4.2 BiH in NATO	72
4.4.3 BiH in ukinitve funkcije OHR	74

4.4.4	Poskusi sprememb Ustave BiH	75
4.4.5	Slovenija in BiH	78
	Kot je že bilo omenjeno v uvodu, je Slovenija julija 2010 sprejela.....	78
4.5	Predlogi reform v BiH	82
5	SKLEP	98
6	LITERATURA	107
	PRILOGA: INTERVJU Z MATEJEM MARNOM, 29.4.2013.....	121

SEZNAM KRATIC

ANZB2012 – Akcijski načrt za delovanje Republike Slovenije do Zahodnega Balkana v letu 2012

BiH – Bosna in Hercegovina

DeZB – Deklaracija o Zahodnem Balkanu

CVK – Centralna volilna komisija (Centralna izborna komisija)

EK – Evropska komisija

EU – Evropska unija

EUFOR – Evropske sile (European Force)

EUSR – Posebni odposlanec EU v Bosni in Hercegovini (European Union Special Representative in Bosnia and Herzegovina)

FBiH – Federacija Bosna in Hercegovina (Federacija Bosna i Hercegovina)

HDZ BiH – Hrvaška demokratična stranka Bosne in Hercegovine (Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine)

HDZ 1990 – Hrvaška demokratična stranka 1990 (Hrvatska demokratska zajednica 1990)

ID – Intenziven dialog v okviru NATO (Intensified Dialogue)

IFOR – Izvrševalne sile (Implementation Force)

ICTY – Mednarodno sodišče za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije (International War Crimes Tribunal for the former Yugoslavia)

IPAP – Individualni partnerski akcijski načrt v okviru NATO-a (Individual Partnership Action Plan)

IPP – Individualni partnerski program v okviru NATO-a (Individual Partnership Programme)

KM – konvertibilna marka

MNZ – Ministrstvo za notranje zadeve ali minister za notranje zadeve, če je povezano z osebnim imenom ali priimkom

MZZ – Ministrstvo za zunanje zadeve ali minister za zunanje zadeve, če je povezano z osebnim imenom ali priimkom

NATO – Organizacija severnoatlantskega sporazuma (North Atlantic Treaty Organization)

OHR – Urad visokega predstavnika mednarodne skupnosti za BiH (Office of High Representative in Bosnia and Herzegovina)

OVSE – Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (Organization Security and Co-operation in Europe)

OZN/ZN – Organizacija združenih narodov/Združeni narodi (United Nations)

PARP – Proces načrtovanja in ocenjevanja v okviru NATO-a (Planning and Review Process)

PfP – Partnerstvo za mir – NATO program (Partnership for Peace)

PIC – Svet za implementacijo miru (Peace Implementation Council)

RS – Republika Srbska (Republika Srpska)

SBiH – Stranka za Bosnu i Hercegovinu (Stranka za Bosno in Hercegovino)

SDA – Stranka demokratične akcije (Stranka demokratske akcije)

SDS – Srbska demokratična stranka (Srpska demokratska stranka)

SDP – Socialdemokratska stranka BiH (Socialdemokratska partija Bosne i Hercegovine)

SFOR – Stabilizacijske sile (Stabilization Force)

SFRJ – Socialistična federativna republika Jugoslavija

Smernice ZB – Smernice za delovanje Republike Slovenije do Zahodnega Balkana

SNSD – Neodvisni social demokrati (Savez nezavisnih socialdemokrata)

SPP – Stabilizacijsko pridružitveni proces

SPS – Stabilizacijsko pridružitveni sporazum

TI BiH – Transparency International Bosne in Hercegovine (Transparency International Bosnia and Herzegovina)

UNESCO – Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation)

UNPROFOR – Zaščitne sile Združenih narodov (United Nations Protection Force)

ZDA – Združene države Amerike

1 UVOD

1.1 Tema, namen in cilj magistrskega dela ter relevantnost predlagane teme

Mednarodna pogajanja imajo dolgo zgodovino v teoriji in praksi mednarodnih odnosov ter v diplomaciji. V bistvu gre za proces, katerega cilj je doseči soglasje med nasprotujočimi strankami, ki se bo v največji možni meri približalo legitimnim interesom pogajalskih strani, ki bo pravično in ne bo vplivalo na katerokoli stran, ki bo spoštovalo interese mednarodne skupnosti in bo relativno trajno ter dovolj učinkovito za proizvodnjo želenih rezultatov (Turčalo 2012, 2).

Pri večini pogajanj, ki potekajo zaradi nekaterih mednarodnih kriz in konfliktov, poleg strank v sporu obstaja tudi tretja oseba, ki intervenira v konfliktu ali krizi s pomočjo miroljubnih sredstev ali s silo. Več kot dve tretjini konfliktov in kriz po hladni vojni je bilo obravnavanih z udeležbo tretje osebe. Posredovanje tretje osebe je mogoče opredeliti kot vsak ukrep, v katerem tretja oseba ni neposredni udeleženec v krizi in je namenjen za zmanjšanje ali odpravljanje enega ali več problemov v pogajalskem odnosu, za lažjo prekinitev krize (prav tam).

Za primer reševanja konflikta s pomočjo tretje osebe oziroma mednarodne skupnosti bi lahko šteli tudi zaustavitev vojne v Bosni in Hercegovini, in sicer s pogajnji in podpisom Daytonskega mirovnega sporazuma.

Daytonski mirovni sporazum je nastal na podlagi konsenza političnih subjektov v BiH in mednarodne skupnosti, znotraj katere so sodelovale članice kontaktne skupine, in sicer: ZDA, Velika Britanija, Francija, Ruska federacija in Zvezna republika Nemčija. Ustava BiH je sestavni del Daytonskega mirovnega sporazuma in je odraz konsenza njegovih podpisnikov (Pejanović 2012, 15).

Turčalo ugotavlja, da Ustava BiH (4. aneks Daytonskega mirovnega sporazuma) definira Bošnjake, Hrvate in Srbe kot konstitutivne narode BiH, medtem ko ostale prebivalce, ki niso del omenjenih skupnosti ali se ne vidijo kot del le-teh, umešča v kategorijo ostali. Državljeni so omenjeni le v preambuli Ustave BiH in jim je tako onemogočena participacija v na novo ustanovljenem sistemu delitve moči (power

sharing) daytonske BiH. Poleg prenosa večine pristojnosti pod okrilje entitet, ki so definirane v diskriminatornih etničnih kategorijah, je Ustava model "etničnega nadzora nad politično močjo" preslikala tudi na državne institucije, in tako zagotavlja njihovo konstitucijo na tripartitni podlagi.

V Daytonu ustanovljene ključne državne institucije: predsedstvo, svet ministrov in parlamentarna skupščina so postale odraz etnične pripadnosti in glavni vir moči ter v kombinaciji s širokimi pooblastili entitet ključna ovira za notranjo institucionalno prenovo države (Turčalo 2012, 33 – 34).

Kljub temu da daytonska ustava BiH določa ustavno revizijski postopek, in sicer parlamentarna skupščina lahko z dvotretjinsko večino poslancev v predstavniskem domu spreminja ustavo, je glavni problem, ki preprečuje sprejem ustavnih sprememb, neobstoj konsenza pri skupini vladajočih strank o vsebini in ciljih sprememb daytonske ustave (Pejanović 2012, 15).

Daytonski mirovni sporazum je nastal kot produkt pogajanj mednarodne skupnosti in etničnih političnih elit iz BiH. Zaradi različnih interesov ne samo med političnimi elitami iz BiH, ampak tudi med posameznimi mednarodnimi silami, je Daytonski mirovni sporazum poln kontradikcij in ovir za nadaljnji razvoj in delovanje BiH kot države vseh njenih državljanov. Tako je bil omenjeni sporazum dober instrument za prekinitev vojne v BiH, vendar ne omogoča razvoja demokratičnih institucij v BiH, spoštovanja človekovih in političnih pravic vseh državljanov BiH, političnega funkcioniranja in izpolnjevanja mednarodnih obveznosti. Spremembe so potrebne predvsem in najprej pri sami Ustavi BiH, ki je del Daytonskega mirovnega sporazuma.

Namen magistrskega dela je predstaviti ustavno ureditev BiH ter pojasniti razloge, zakaj je daytonska ustavna ureditev BiH neprimerna za sedanje razmere in zakaj poudarjanje etničnosti omejuje demokracijo in ne zagotavlja interesov državljanov.

Cilj magistrskega dela je dokazati, da je Daytonski mirovni sporazum nastal na napačnih temeljih in da državna ureditev in politični sistem BiH, ki ju ta sporazum, predvsem njegov aneks 4 (Ustava BiH), določa, ni primeren temelj in okvir za nadaljnje funkcioniranje političnega sistema BiH, stabilizacijo etničnih odnosov, demokratizacijo v smeri spoštovanja in zaščite pravic vseh državljanov ter integracijo

BiH v EU in NATO. BiH zaostaja na vseh omenjenih področjih, zlasti če jo primerjamo z razvitimi evropskimi državami, zato magistrsko delo analizira obstoječi politični sistem, njegov nastanek in njegovo delovanje ter ocenjuje njegovo uspešnost oz. neuspešnost. Na podlagi te analize je cilj magistrskega dela tudi poiskati in predlagati možne rešitve za reformo sedanje daytonske ureditve BiH. Zaradi obsežnosti tematike magistrska naloga ponuja le del rešitev, ki se z analizo stanja v BiH izkazujejo kot relevantne in izvedljive.

Predlagana tema je relevantna zaradi svoje aktualnosti, saj so številni avtorji (Ćurak 2004; Ibrahimagić 2005; Pejanović 2005, 2012; Banović in Gavrić 2010; Hodžić in Stojanović 2011; Tučalo 2012 itd.) že obravnavali politično ureditev Bosne in Hercegovine ter predlagali reforme na številnih področjih: od ustavne ureditve do institucionalnih, pravnih, gospodarskih, političnih in drugih reform, vendar se do danes niso izvedle. Ključna problema pa sta, kot je že bilo navedeno, pomanjkanje konsenza med vladajočimi elitami in dosednji pristop mednarodne skupnosti pri reševanju etničnega konflikta v Bosni in Hercegovini. Slednje je pojasnjeno s pomočjo relevantne literature (Hobsbawm 1993; Brown in drugi 1997; Crawford in Lipschutz 1998; Horowitz 1998; Smith 1999; Galtung 2000; Swanström in Weissmann 2005; Sandole in drugi 2008; Žagar 2008; Hacin-Lukšič in drugi 2011) v teoretičnem delu magistrskega dela, kjer so skladno z namenom in ciljem dela, pojasnjeni koncepti preprečitve, upravljanja, razrešitve in stabilizacije etničnega konflikta ter relevantni pojmi. Predlagana tema je prav tako relevantna za prihodnje izvajanje in nadgrajevanje strategije Republike Slovenije do Zahodnega Balkana, ki je določena v Smernicah za delovanje Republike Slovenije do Zahodnega Balkana – Smernice ZB (Ministrstvo za zunanje zadeve 2012a) in med drugim predvideva, da si bo »Republika Slovenija prizadevala, da bo v BiH dosežen dogovor o reformah, potrebnih za učinkovito delovanje države; za napredek v približevanju evro-atlantskim integracijam, vključno s članstvom v EU in NATO, in pozitivno oceno Evropske komisije.« Na podlagi omenjenih smernic sta nastala še dva relevantna dokumenta, in sicer Deklaracija o Zahodnem Balkanu – DeZB (Deklaracija o Zahodnem Balkanu – DeZB) in Akcijski načrt za delovanje Republike Slovenije do Zahodnega Balkana v letu 2012 – ANZB2012 (Ministrstvo za zunanje zadeve 2012b), ki sta prav tako obravnavana v magistrskem delu. V 4. poglavju je več govora o sodelovanju med Slovenijo in BiH, predlagane so tudi reforme oziroma možne rešitve. Republika

Slovenija je pomemben akter pri krepitvi varnosti na Zahodnem Balkanu in ustvarjanju dolgoročne stabilnosti ter razvoja regije. Pomembno je, da takšno vlogo obdrži oziroma v prihodnosti tudi okrepi.

1. 2 Hipoteza

Skladno s ciljem magistrskega dela, v hipotezi predpostavljam sledeče:

Daytonski mirovni sporazum je omogočil prekinitev vojaškega konflikta v BiH, vendar zaradi svoje etnične zasnove daytonska ustavna ureditev ni primerna za uspešen, mirnodoben družbeni in ekonomski razvoj, za demokratizacijo ter za stabilizacijo odnosov med vsemi državljani. Zato so potrebne reforme, ki bodo reformirale politični sistem, zagotovile demokratičen razvoj in etnično ravnovesje, hkrati pa vzpostavile skupno DRŽAVLJANSKO IDENTITETO¹.

1.3 Metodološki okvir in struktura magistrskega dela

Magistrsko delo je sestavljeno iz teoretičnega in empiričnega dela. Uvodni del magistrskega dela popisuje problematiko, ciljev, relevantnost tematike, hipotezo in metodološki okvir ter strukturo magistrskega dela. Drugo poglavje zajema teoretični del, kjer so predstavljeni ključni koncepti in teorije, in sicer: narod, etnična skupnost, etnični konflikti in njihovo reševanje v širšem smislu, nacionalizem in ostalo, kar je v nadaljevanju aplicirano na primer Bosne in Hercegovine. Primerno obravnavanje etničnega konflikta lahko privede do njegove rešitve in oblikovanja temeljev za njegovo stabilizacijo oziroma za izgradnjo dolgoročnega miru. V Bosni in Hercegovini se je vojna končala s podpisom mirovnega sporazuma, vendar ta ni zagotovil napredka in uspešnega funkcioniranja države, slednje je predstavljeno v empiričnem delu naloge s pomočjo analize sekundarnih in primarnih virov, ki govorijo o stanju v BiH (3. in 4. poglavje), vsebuje tudi predloge za reforme oziroma odpravljanje ključnih težav v BiH. V zaključnem delu magistrskega dela je na podlagi izsledkov iz pričujoče analize ovrednotena zastavljena hipoteza.

¹ Državljska identiteta kot skupna identiteta vseh državljanov BiH, ki bi si prizadevali za skupno blaginjo, napredek in razvoj celotne BiH na vseh relevantnih področjih, kot so: zdravstvo, sociala, gospodarstvo, evro-atlantska integracija, itd.

V magistrski nalogi so uporabljene sledeče metode:

1. S primerjalno-zgodovinsko metodo je v magistrskem delu pojasnjeno, do kakšnih konfliktov je prišlo pred in po podpisu Daytonskega mirovnega sporazuma in zakaj njegove določbe niso primerne za mirnodoben razvoj BiH. Relevantni viri/avtorji so: Ćurak 2004; Ibrahimagić 2005; Pejanović 2005, 2012; Banović in Gavrić 2010; Hodžić in Stojanović 2011; Tučalo 2012 itd.

2. Z analizo sekundarnih in primarnih virov (metodo analize vsebine pisnih virov literature in dokumentov) je v magistrskem delu podrobneje analizirana vsebina Daytonskega mirovnega sporazuma, predvsem ustave BiH; analizirani so tudi določeni zakoni BiH in obeh entitet, relevantni za raziskavo in obravnavana področja, ter tuja in domača literatura, ki omogoča vsebinsko analizo, primerjavo in evalvacijo obstoječih ustavnih rešitev ter oblikovanje predlogov za institucionalne in druge reforme. Prav tako je na podlagi analize sekundarnih in primarnih virov postavljen teoretični okvir, ki nam pomaga lažje razumevati stanje v BiH. Relevantni viri/avtorji so: Hobsbawm 1993; Brown in drugi 1997; Crawford in Lipschutz 1998; Horowitz 1998; Smith 1999; Galtung 2000; Swanström in Weissmann 2005; Sandole in drugi 2008; Žagar 2008; Hacin-Lukšić in drugi 2011.

3. Z analitično metodo so v drugem poglavju pojasnjeni ukrepi in ravnanja mednarodne skupnosti. Na podlagi teoretične konceptualizacije je predstavljeno, kako se je mednarodna skupnost lotila reševanja konflikta v BiH, od same preprečitve, upravljanja in razrešitve² do stabilizacije konflikta. Tako bo lažje razumeti, kako in zakaj je vzpostavljena daytonska ureditev BiH. Slednja vpliva na številne sfere družbenega življenja prebivalcev BiH, zato so v tretjem poglavju magistrskega dela, analizirane bistvene značilnosti, struktura, delovanje ter negativne in pozitivne posledice daytonske ureditve, da dokažem, kako le-ta ni primerna za nadaljnji razvoj, demokratizacijo ter stabilizacijo odnosov med etničnimi skupinami oziroma vsemi državljani BiH. Na podlagi nastalih analiz so v četrtem poglavju predlagane nekatere reforme na politično-ustavnemu področju, na področju

² Konflikt je bil rešen v smislu, da je bila ustavljena vojna, v celoti pa ne, saj so ostala nesoglasja, sovražnost in kršenje človekovih pravic tako med posameznimi konstitutivni narodi kot tudi v relaciji do drugih državljanov BiH. Zato je bila potrebna stabilizacija konflikta.

človekovih in manjšinskih pravic ter na gospodarskem in zunanjepolitičnem področju. Magistrsko delo se na podlagi omenjenih analiz zaključi s petim poglavjem, kjer je zastavljena hipoteza sprejeta.

4. S primerjalno metodo so v magistrskem delu primerjani podobni primeri in načini reševanja konfliktov.

5. Z metodo deskripcije so opisani relevantni pojmi.

6. V intervjuju so predstavljena dejstva o političnem in dejanskem stanju v Bosni in Hercegovini v relaciji z mednarodno skupnostjo (Intervju z Matejem Marnom, nekdanjim Političnim direktorjem Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije).

2 MEDNARODNA SKUPNOST IN REŠEVANJE ETNIČNEGA KONFLIKTA V BiH

2.1 Opredelitev etničnega konflikta

Teorije o etničnem konfliktu se razlikujejo glede na šole, ki jih preučujejo in glede na različne poglede avtorjev, permutacije ter kombinacije, kljub temu pa jih D. Horowitz zreducira na »trde« in »mehke« poglede etničnih konfliktov, ki se nanašajo na naravo skupinske pripadnosti in cilje konfliktnega vedenja. Za hipotetičnega teoretika, ki je privržen »trdim« stališčem (kar po mnenju D. Horowitza v resnici ni nihče):

- so etnične skupine kategorizirane, trdno zamejene skupnosti, ki temeljijo na močnem čutu za enotnost, vzbujaajo precejšnjo zvestobo, obstajajo daljše časovno obdobje, za člane skupine zagotavljajo veliko emocionalno nagrado, nagibajo se k etnocentrizmu, so sovražne do tujcev in jim želijo dominirati;
- so odgovorne za ustvarjanje spornega vedenja, ki temelji na strasti (tudi ob odsotnosti preračunljivosti) in
- spodbujajo veliko pripravljenost na strani članov skupine, da se žrtvujejo za skupno blaginjo.

Prav tako so za hipotetičnega teoretika, ki je zvest »mehkim« stališčem (in zopet po mnenju D. Horowitza v resnici nihče ni takšen):

- etnične skupine subjekti, katerih meje so problematične in raztegljive, njihova solidarnost temelji bolj na materialnih nagradah, ki jih zagotavljajo svojim članom, kot na difuzni naklonjenosti;
- njihovo vedenje temelji na interesu lastnih članov in je občutljivo na strateške manipulacije;
- njihovo vidno delo se lahko zreducira na preračunljivost in njihovi resni konflikti z drugimi, pogosto manjkrat izhajajo iz nezdružljivih ciljev kot pa iz strateških dilem.

Tako pripadniki »trde« pozicije metaforično vidijo etnično pripadnosti, kakor da je narejena iz kamna, pripadniki »mehke« pozicije pa jo vidijo, kot da je narejena iz kita (Horowitz 1998, 1–2) .

D. Horowitz v nadaljevanju pravi, da je precej abstraktno oziroma celo karikaturno okarakteriziral konkurenčne »trde« in »mehke« poglede. Hkrati opozarja, da je raznolikost veliko večja kot preprosta polarnost, zato ponudi deset alternativnih razlag za etnični konflikt, in sicer:

1. Etičnost je prvobitna/primordialna pripadnost, tako da je povezana z vsem, brez česar ljudje ne morejo živeti, poleg tega pa sta tu še različne interpretacije preteklosti ter občutek kolektivne samozavesti (Shils, Geertz, Isaacs in Connor v Horowitz 1998, 5). Občutek za skupnost vrste – »Gemeinschaft« (skupnost) namesto »Gesellschaft« (družba) - nujno ustvarja zavest o drugih skupnostih, kar se razvije (z neopredeljenimi mehanizmi) v konflikt in nasilje. Etnična pripadnost je zelo precenjena in v nekaterih primerih neracionalna.

D. Horowitz meni, da je nesmiselno ugovarjati čustveni moči etnične pripadnosti. Vendar primordialisti ne ponujajo zadovoljivega pojasnila, zakaj so takšne pripadnosti tako čustvene (Horowitz, 1998, 5).

2. Starodavna sovraštva med skupinami proizvajajo konflikte. Nekaj znanstvenikov sprejema ta pogled, ki je še vedno priljubljen tudi med nekaterimi oblikovalci politik, ki so frustrirani zaradi nerešljivih etničnih konfliktov. Kljub temu pa so nekateri raziskovalci etničnih konfliktov in zlasti etničnega vojskovanja poudarili, da se bodo skupine, ki so zaskrbljene zaradi morebitne ogroženosti lastne varnosti od drugih skupin, spraševale, kako so se te druge skupine obnašale v podobnih okoliščinah v preteklosti. Če je bilo prejšnje obnašanje sovražno, potem je lahko trenutni odziv, ki je ocenjen za primernega, tudi sovražen (Posen, Fearon, de Figueiredo in Weingast v Horowitz, 1998, 6). Čeprav so ti raziskovalci skeptični do argumentov o starodavnem sovraštvu, takšen način videnja zadeve odpira vrata pojasnjevalni spremenljivki, ki je predhodno/zgodovinsko sovraštvo. Nekateri antipatije so zelo stare, vendar jih veliko ni. Poleg tega je veliko skupin, ki so v konfliktu, čeprav se do pred kratkim niso nikoli srečale. Tradicionalna antipatija lahko igra pomembno vlogo v nekaterih konfliktih, vendar še zdaleč ni dovolj za pojasnjevanje vseh trenutnih konfliktov (Horowitz 1998, 5–6).

3. Etnični konflikt pomeni spopad kultur. Slednji naj bi med seboj sprli ljudi, katerih vrednote so v konfliktu, ki si želijo različne stvari in se ne razumejo med seboj. Skupine, ki so v konfliktu, se običajno med seboj poznajo precej dobro in imajo največkrat slabe oz. neprijetne izkušnje v medsebojnih odnosih ali pa se bojijo lastnosti in ambicij drugih skupin, za katere menijo, da jih ogrožajo. V povezavi s tem obstaja hipoteza kontakta, ki pravi, da bo kooperativen medskupinski stik zmanjšal antipatijo, vendar še ni bila potrjena³ (Forbes v Horowitz 1998, 6).

4. Etnični konflikt naj bi prišel z modernizacijo. Modernizacija povzroči, da si ljudje želijo enake in ne različne stvari, slednje pa povzroča boj za omejene vire (Melson in Wolpe; Olzak in Nagel, Tellis; Szayna in Winnefeld v Horowitz 1998, 7). D. Horowitz se sprašuje, zakaj imajo nekatere najmanj modernizirane družbe na svetu, kot so južni Sudan, Mavretanija in Čad, tako intenzivne etnične spore, če je modernizacija tista, ki ustvari konflikt? In če je modernizacija vir konfliktov, se D. Horowitz sprašuje, zakaj potem pogosto slišimo, da bo manj konfliktov, če se bo gospodarski razvoj še naprej krepil (Horowitz 1998, 7). Če apliciramo primer BiH, ki je bila v primerjavi s Slovenijo in Hrvaško ena izmed manj razvitih republik SFRJ, potem lahko rečemo, da teorija o etničnem konfliktu in modernizaciji v tem primeru ne drži.

5. Etnični konflikt je posledica gospodarske konkurence med etnično različnimi segmenti delavskega razreda (»Blue Collar«) ali med etnično različnimi »trgovci« in »kupci« (Bonacich v Horowitz 1998, 7). V prvem primeru preslabo plačano delo povzroča nezadovoljstvo, v drugem pa je vzrok za konflikt monopolni položaj manjšinskih podjetnikov, ki lahko izkoriščajo. D. Horowitz meni, da je takšne primere konfliktov težje najti, kot si na prvi pogled predstavljamo (Horowitz 1998, 7).

6. D. Horowitz navaja, da konflikt kot etnični konflikt opredelijo etnični voditelji, ki etnijo (etnično skupino/skupnost) razumejo, kot orodje (klub) za zagotavljanje njihovih oz. etničnih/nacionalnih interesov (Congleton v Horowitz 1998, 7). Etnične mreže (klubi) zagotavljajo zaupanje z namenom, da preprečijo goljufije ter zagotovijo sankcije, če pride do goljufije. Etničnost je posebej primerna za izvajanje kontrolnih oz.

³ Raziskave, ki so bile opravljene po tem, kažejo, da pozitivno usmerjeni stiki, objektivna in pozitivna komunikacija in produktivno sodelovanje dejansko zmanjšujejo antipatijo in »etnično distanco«.

nadzornih funkcij, ker ljudje zaradi narave etničnosti in etnij (ekskluzivnost/izključujoča narava) bolj verjamejo in zaupajo tistim, ki pripadajo isti etniji. (Wintrobe v Horowitz 1998, 8). Iz tega izhajata dve možni poti do konflikta, in sicer da skupine poleg zagotavljanja nižjih transakcijskih stroškov za člane svoje skupine uporabijo svoj vpliv za pridobitev državnih storitev/sredstev, kar se kaže pri:

- etnično usmerjenih politikah države,
- pri povečanem političnem prizadevanju skupine,
- pri nastajanju večjih konfliktov in
- pri želji skupin, ki izgubijo v političnem procesu, da nehajo sodelovati z državo (Congleton v Horowitz 1998, 8).

Alternativno pa so nekatere skupine tako učinkovite pri zagotavljanju temeljev za izmenjavo (v večini primerov z državo), da prejemajo zelo visoke donose, medtem ko druge prejemajo zelo nizke donose. Strah, zavist in sovraštvo se pojavijo med člani skupin z nizkimi donosi, ki so posledično stigmatizirane s strani članov skupin z visokimi donosi (Wintrobe v Horowitz 1998, 8). D. Horowitz meni, da etnična neenakost lahko povzroča konflikt in vpliva nanj. Konflikt bi naj torej bil disfunkcionalen rezultat uresničevanja funkcij posameznih skupin.

V opisanih utilitarističnih računih se vidi, kako se oblikujejo (zlasti neteritorialne) meje med (etničnimi) skupinami. Že obstoječe skupine zagotavljajo storitve za svoje člane, vendar njihov namen ni pokazati, da so storitve »raison d'être« (razlog obstoja) teh skupin, saj člani ali celo nove skupine od nje (skupine) zahtevajo storitve iz različnih razlogov. Poleg tega pa so obstoječe institucije/storitve uporabljene v določene namene, kar pa ne pomeni, da ne morejo več izpolnjevati ostalih namenov. Še več, vzročne zveze so dvomljive. Tudi brez storitev, ki jih zagotavljajo skupine, lahko pride do medetničnih političnih tekmovalj, prav tako se lahko povečata strah, sovraštvo in zavist (Horowitz 1998, 7–8). Če opisano razlago konflikta apliciramo na primer BiH, potem so skupine z »visokimi donosi« s strani države (BiH) konstitutivni narodi, skupine z »nizkim donosom« pa etnične skupine, ki niso priznane kot konstitutivni narodi. Ker pa so konflikti tudi (predvsem) med člani konstitutivnih narodov (Srbi, Hrvati in Bošnjaki), je razvidno, da je tudi med njimi skupina z »visokim donosom«

zmagovalka v vojni srbska etnična skupina in poraženka v vojni z »nizkim donosom« bošnjaška etnična skupina in deloma tudi hrvaška etnična skupina.

7. Zmanjšanje »transakcijskih stroškov« med drugim ponuja tudi povsem drugačno razlago vedenja skupine (Hardin v Horowitz 1998, 8). V tem pogledu etnifikacija politike povzroča koordinacijsko igro, v kateri – zaradi boljših možnosti za uresničevanje svojih interesov – člani skupine poudarjajo svojo etnično identiteto in pričakujejo, da bodo tudi drugi člani skupine storili enako. Različne nagrade (npr. pričakovane ugodnosti, uresničitev interesov itd.) izhajajo iz avtomatičnega in usklajenega delovanja. Medetnični konflikti in nasilje izhajajo iz družbenih razmerij (Fearon in Laitin v Horowitz 1998, 9) bolj kot iz antipatije (Hardin v Horowitz 1998, 9), saj povprečni ljudje pridobivajo demonske ideje o drugih od manipulativnih elit. Toda v mnogih drugih družbah je ravno obratno in sovražne ideje izvirajo iz medetničnih jukstapozicij (postavitev), kar otežuje političnim voditeljem, da presežejo te (sovražne) ideje (Horowitz 1998, 8–9). Del opisane teorije velja tudi za BiH, saj so »demonske« ideje med etničnimi skupinami ustvarile manipulativne elite (politični voditelji), ki so zanetile vojno.

8. D. Horowitz ugotavlja, da nekateri teoretiki trdijo, da konkurenca in ukrepi "etničnih podjetnikov" poganjajo etnični konflikt (Kasfir, Brasi in Vail v Horowitz 1998, 9). Elite manipulirajo z etničnimi identitetami v njihovem prizadevanju za moč. One so tiste, ki "konstruirajo" etnični konflikt (Brass v Horowitz 1998, 9). D. Horowitz se v nadaljevanju sprašuje, zakaj se medetnični konflikt nadaljuje na podlagi etnične pripadnosti in zakaj privrženci sledijo elitam, če imajo koristi samo elite, katerih interes motivira boj? Odgovarja, da pristaši elit morda ne vedo, da se z njimi manipulira. Še posebej neverjetno je, da bodo ljudje šli v vojno ali sodelovali v smrtonosnih spopadih v imenu drugih. Slednje bi lahko postavili v kontekst manipulacije na eni strani, zlasti pa v kontekst družbene in politične mobilizacije. Pripravljenost ljudi, da gredo v vojno v imenu etničnosti, je pogojena s predstavo in pojmovanjem, da je etnična identiteta pomembna in celo ključna. Ta točka se navezuje na »demonske« ideje o »drugih« etničnih skupina in manipulativnih elitah, katerih motiv je korist/moč. Tudi to bi lahko pripisali političnim voditeljem, ki so bili odgovorni za nastanek vojne v BiH in potem tudi podpisniki Daytonskega sporazuma.

9. D. Horowitz kritizira teoretike racionalne izbire (navedeni v oklepaju kot viri), ki jih motivira jugoslovanska vojna in so se osredotočili na etnično vojno, vendar pa niso vedno čutili dolžnosti, da ponudijo teorijo o etničnih konfliktih na splošno. Za njih je etnična vojna nastala zaradi občutka negotovosti, ki se pojavi, ko igralec ni prepričan o namerah drugega igralca in ko sta že v sovražnem odnosu (Posen, Fearon, Hechter; Lake in Rothchild; de Figueiredo in Weingast v Horowitz 1998, 10). Pri takšnem pojmovanju je poudarek na občutku potrebe po nasilju, ki vodi k razumevanju, kako »navadni« ljudje postanejo prepričani, da je nasilje neizogibno. Njihovi strahovi se preselijo v ospredje analize. Po eni varianti (Fearon v Horowitz 1998, 11) etnične vojne nastanejo iz strahu manjšine, ki ne zaupa garancijam večine, da ne bo zlorabila pooblastil in škodila manjšini v novem režimu. Separatistična vojna je tako preventivna vojna, v kateri se manjšina odloči že na začetku, da se bo raje odcepila, kot pa preizkušala srečo v režimu, ki bi lahko oslabil njen položaj in bi bila zato odcepitev kasneje težja.

To je zadrega, ki jo proizvaja neuspeh/propad verodostojnih zavez. D. Horowitz meni, da ni problem v tem, da se večina ne more zavezati k verodostojnemu spoštovanju interesov manjšin. Morda si tega ne želi. Morda večina raje živi v državi, v kateri prevladuje nad manjšino. Tako večina predvideva, da lahko obvladuje manjšinski upor, in ji zato ni potrebno sklepati kompromisov vnaprej; pogosto se tako predvidevanje izkaže za pravilno, kar velikokrat potrjujejo tudi rezultati separatističnih vojn po svetu. J. Fearon meni, da je v formulacijah o strateških dilemah zavrnjena ideja, da medetnična antipatija povzroča konflikte. Glede grozot in vprašanja, kaj te pomenijo pri sovražnosti, J. Fearon (Fearon v Horowitz 1998, 11) predvideva, da grozote niso nastale iz afekta, ampak z namenom, da s poglobljanjem sovraštva ali ustvarjanjem strahu pred maščevanjem skupine, ki napada, namerno onemogočijo kasnejše sobivanje. D. Horowitz se v nadaljevanju sprašuje, ali je verjetno, da so sedanja grozodejstva nastala zaradi prej ustvarjenega sovraštva in ne zaradi premišljene strategije (Horowitz 1998, 10–11). Odgovor je odvisen od posameznega primera, kjer grozodejstva lahko nastanejo zaradi vnaprej premišljene strategije ali zaradi prej ustvarjenega sovraštva, kar je prav tako lahko del premišljene strategije. V primeru BiH sta bila strah in negotovost med etničnimi skupinami ustvarjena s strani manipulativnih elit!

10. Ravno moč etničnih čustev naj bi, vključno s pripravljenostjo, da posameznik žrtvuje življenje za interese (etnične) skupine, vodilo nekatere avtorje k razvoju teorije etničnega konflikta, ki temelji na biološkem/biogenetičnem pojmovanju sorodstvene selekcije in genetskih sledi (van den Berghe; Shaw in Wong v Horowitz 1998, 11). P. C. Stern meni, da morda nekatere skupine nimajo evolucijske prednosti pred drugimi skupinami, kljub temu pa lahko postanejo predmet primordialne vdanosti, povezanosti s pomočjo čustev, ki jim jih politični voditelji razvijejo v ta namen (prav tam). Drugi avtorji naj bi šli še dlje, saj trdijo, da so skupine, ki so naklonjene konfliktom in vojnām, bolj uspešne v tekmovanju z drugimi (Levine in Campbell v Horowitz 1998, 12). Za M. Brewerjevo (prav tam) imajo meje skupin evolucijsko korist, saj posamezniki v preteklosti niso mogli samostojno preživeti. Prednosti sodelovanja naj bi se zmanjševale zaradi širjenja skupine, zato obstaja optimalna stopnja razlikovanja med skupinami in njihova optimalna velikost, izven katere skupina lahko izgubi zvestobo svojih članov (Brewer in Miller v prav tam). Zunaj meja skupine naj bi ležala etnocentrizem in sovraštvo (Horowitz 1998, 11 —12). V večini etničnih konfliktov manipulativne elite izkoriščajo biološko genetske komponente za aktivacijo članov skupin. To se je zgodilo tudi v BiH, ker so politični voditelji posameznih skupin dajale občutek svojim članom, da so superiorni nad drugimi etničnimi skupinami (relacija: med konstitutivnimi narodi ali konstitutivnimi narodi - drugimi etničnimi skupinami) . Slednje jim je dajalo moč in razlog za boj.

D. Horowitz pravi, da bi lahko zgoraj naštete in opisane teorije zagotovile razumevanje strastne navezanosti posameznikov na etnične skupine in njihove odvisnosti od teh skupin, prav tako bi lahko nekatere različice, s poudarjanjem funkcionalnosti medskupinske agresije, ponudile namige glede virov konfliktov. Vendar naj bi bilo vedno nevarno utemeljevati za nazaj sodoben in ponavljajoči se pojav. Horowitz zaključuje s pojasnilom, da številni, zgoraj predstavljeni, pristopi ne gradijo drug na drugem, temveč tekmujejo in skušajo izpodriniti drug drugega (Horowitz 1998, 12).

2.1.1 Etnični konflikt v BiH

Skladno z ugotovitvami D. Horowitza in drugih avtorjev, ki jih omenja, da obstaja več teorij in pristopov za pojasnjevanje etničnega konflikta, ki so med seboj ločene in konkurenčne, obstaja več teorij tudi glede nastanka in izbruha etničnega konflikta v BiH. V nadaljevanju so predstavljene tiste, za katere menim, da so glede na cilje naloge relevantne.

Beverly Crawford najde korenine "etničnega konflikta"⁴ v nekdanji Jugoslaviji, torej tudi v BiH, v institucionalni strukturi jugoslovanskih političnih in gospodarskih sistemov, ki so nastali po drugi svetovni vojni. Medtem ko je povojna institucionalna struktura nudila številne spodbude za razvoj identitete znotraj integriranih jugoslovanskih držav, kot tudi spodbude za regionalno (v nasprotju z etnično) politično pripadnost, je prav tako tudi spodbujala medetnično rivalstvo s pomočjo svojih institucij za zastopanje in participacijo. V obdobju, ko je zvezna država izgubila svojo moč in oblast, je omenjena institucionalna struktura spodbujala politične »podjetnike«/vodje, da igrajo na "etnično karto" v okviru prizadevanj za politično oblast. Tako so regionalni politiki zlorabljali svojo politično moč in oblast oz. monopol oblasti nad lokalnimi in kulturno različnimi populacijami. Dokler je bila zvezna država močna, je ideološka in regionalna zvestoba kot vir politične identitete lahko tekmovala z etnično lojalnostjo. Zvezne ustanove pa so lahko razsojale v sporih med regionalnimi elitami in zagotavljale mirno reševanje konfliktov ter zatirale ekskluzivne etno-nacionalistične politike. Avtorica ugotavlja ironijo v prizadevanjih zvezne vlade za ohranitev zvezne oblasti z odvrčanjem kritik glede gospodarske krize in politične diskriminacije, saj naj bi slednja decentralizirala svoj nadzor ravno nad gospodarskim in političnim sistemom. Tako je vsak premik v smeri decentralizacije pomenil premik k razdrobljenosti in posledični eroziji zvezne oblasti. S poglobljanjem razdrobljenosti so lahko lokalne elite nudile več sredstev v zameno za podporo, prav tako pa so videle manj razlogov za ohranjanje zvestobe do centralne jugoslovanske vlade (Crawford v Crawford in Lipschutz 1998, 198).

⁴ Crawfordova meni, da v BiH ni šlo za etnični konflikt, temveč za kulturnega, zato uporablja termin etnični konflikt v narekovajih. Kulturni konflikt razume v širšem smislu kot etničnega.

Primordialna ali esencialistična teorija poudarja vlogo "balkanskega temperamenta" in "starodavnega sovraštva", ki naj bi jih sprožil propad komunizma. Primordialisti povežejo konflikt z iracionalnimi in "naravno" psihološkimi ter socialnimi težnjami ljudi/posameznikov, da "pripadajo" eni skupini in zavračajo "druge". Po ugotovitvah B. Crawford so primordialna pojasnila za BiH neprimerna, saj so se pogosteje oblikovale večje kulturne razlike med regijami, kot pa so bile kulturne razlike med etničnimi skupinami. Poroke med ljudmi iz različnih etničnih skupnosti⁵ t.i. mešani zakoni v Jugoslaviji so bile v porastu v desetletju pred vojno. Po Titovi smrti leta 1980 pa se je bistveno povečal delež prebivalstva, ki so se opredeljevali kot Jugoslovani, kar je v nasprotju z narodnostnim⁶ opredeljevanjem (npr. Srb, Hrvat). Prav tako pa naj bi obstajalo veliko dokazov, da mnogi »navadni«⁵ ljudje pred vojno niso vedeli, kateri etnični skupnosti pripadajo njihovi sosedi ali pa jim je bilo vseeno (Crawford v Crawford in Lipschutz 1998, 200–201). Skladno s primordialno razlago je tudi nekdanji predsednik ZDA George Bush izjavil, da je vojna med Srbi, Hrvati in muslimani v BiH nastala zaradi dolgoletnega sovraštva (Brown 2001, 3).

B. Crawford kot eno izmed pojasnil nastanka konflikta v BiH omenja tudi ekstremno razlago, ki pravi, da so mednarodne sile osrednji vzrok za nasilen razpad Jugoslavije. Po besedah avtorice naj bi bila na voljo obsežna literatura, tako zgodovinska kot tudi aktualna, ki za balkanske vojne in njihovo posebno "etnično" vsebino krivi velike sile, ki naj bi skušale razdeliti balkanske države zaradi lastne koristi. Kljub temu pa

⁵ A. D. Smith loči med etničnimi kategorijami in etničnimi skupnostmi ali etnijami. Etnične kategorije so populacije, ki jih drugi razlikujejo zaradi njihovih lastnosti kot so: skupno ime ali emblema, skupni kulturni elementi (npr. jezik ali religija) in povezanost z določenim teritorijem. Etnične skupine ali etnije pa so skupine ljudi, ki se ločijo od drugih tako z notranjo zavestjo o razlikah, kot tudi z dojemanjem s strani drugih (od zunaj). Etnije imajo skupne mite in prednike, skupne zgodovinske spomine in eno ali več kulturnih elementov, vključno s povezanostjo z domovino in določeno stopnjo solidarnosti, vsaj med elitami (Smith 1999, 13).

⁶ E. J. Hobsbawm loči med dvema konceptoma nacije, in sicer med revolucionarno-demokratskim in nacionalističnim. Tako naj bi ena država = nacija = narod veljala za oba koncepta, vendar pa za nacionaliste pomeni nastanek etničnih entitet neko predhodno obstajanje skupnosti, ki se razlikuje od tujcev, medtem ko je revolucionarno-demokratsko stališče tako, da je narod sestavljen iz suverenih državljanov, ki pomenijo državo, slednji pa v odnosu do ostalih človeških ras tvorijo »nacijo«⁶ (Hobsbawm, 1993, 27). Takšno razlikovanje jasno kaže, kako nacionalisti dajejo večji pomen narodu kot pa državljanom in na takšen način izločijo »tujce«⁶ oz. drugačne.

avtorica meni, da takšne razlage ne uspejo odkriti resničnega vzroka kulturnega konflikta v BiH in jih je možno diskreditirati, saj so velike sile v devetdesetih sodelovale pri poskusu, da ustavijo vojno v BiH in se izognejo konfliktu med seboj. Pove sicer, da je bila leta 1914 drugačna situacija, ko je veliko rivalstvo sil na Balkanu zanetilo vojno v Evropi (Crawford v Crawford in Lipschutz 1998, 201–202).

Instrumentalisti menijo, da so vzrok za konflikt v BiH "politični/etnični podjetniki" kot so Slobodan Milošević⁷, Franjo Tuđman⁸, številni lokalni srbski in hrvaški politiki ter intelektualci. Slednji naj bi izkoristili etnične razlike in podžigali etnično sovraštvo v prizadevanju, da povečajo svojo politično moč in oblast v obdobju po institucionalnem propadu federativne jugoslovanske države. Prav tako naj bi skušali povečati svojo teritorialno moč in utrditi varnost svojih teritorialnih enot z agresivnimi dejanji. B. Crawford ugotavlja, da vojne vedno zahtevajo voditelje, politične »podjetnike«, ki so sposobni mobilizirati prebivalstvo in njihovo podporo pri svojih agresivnih ali obrambnih vojaških prizadevanjih. Toda instrumentalisti ne odgovarjajo na tri bistvena vprašanja pri jugoslovanski vojni, in sicer: zakaj so se politični voditelji odločili igrati na etnično karto in spodbujati etnični razcep ter zakaj so bili pri tem tako uspešni; zakaj drugi politični »podjetniki«, ki izhajajo iz alternativnih socialnih razcepov, kot so: razred, ideologije, ali pa preprosto regije in ozemlja, niso dobili dovolj podpore, da bi lahko zasenčili zgoraj omenjene nacionalne oz. nacionalistične voditelje; zakaj so nekateri voditelji dosegli politični uspeh s spodbujanjem alternativnih političnih programov, kot je bil na primer Tito, ki je v Jugoslaviji uspešno zatiral kulturne konflikte (Crawford v Crawford in Lipschutz 1998, 203–204).

Michael E. Brown pojasnjuje, zakaj so Srbi in Hrvati iz BiH sledili voditeljem, kot sta bila Slobodan Milošević in Franjo Tuđman: zaradi obstoja sovražne oz. rivalske zgodovine med obema skupinama ter zaradi povečanja gospodarskih težav. Tako lahko katera izmed skupin meni, da je bila skozi zgodovino žrtev druge skupine ter sprejme celo nasilje zaradi brezposelnosti, povečanja inflacije in tekmovanja za vire kot možno rešitev. Če strnemo, avtor meni, da je glavni vzrok za nasilen konflikt v BiH tekmovanje med elitami ter igra na »etnično karto«, ki so jo izkoristile elite, zato

⁷ Slobodan Milošević je bil prvi predsednik Zvezne republike Jugoslavije, federacije ki je nastala po razpadu SFRJ, katere del je bila Srbija, drugi del pa Črna gora.

⁸ Franjo Tuđman je bil prvi predsednik samostojne Republike Hrvaške po razpadu SFRJ.

da so legitimirale svojo moč in se imenovala za prvake etničnih skupin. Tako je prišlo do prehoda iz državljanskega nacionalizma⁹ k etničnemu nacionalizmu¹⁰. Ko je tekmovanje za politično moč in oblast na vrhuncu, takrat politiki prikažejo druge etnične skupine kot grožnjo, ki jo napihnejo zato, da povečajo solidarnost znotraj svoje etnične skupine ter utrdijo svojo politično pozicijo. Slednje izvajajo tudi tako, da pridobijo moč nad nacionalnimi mediji, s pomočjo tovrstnih dejanj pa potisnejo državo v nasilje, poleg tega pa delijo in radikalizirajo skupine na osnovi etnične pripadnosti. M. E. Brown meni, da sta prav to storila tudi srbski in hrvaški voditelj, Milošević ter Tuđman, kljub temu, da so Srbi in Hrvati živeli v miru več desetletij (Brown 1997, 19–20).

Nataša Beširević ugotavlja, da je bil proces oblikovanja nacionalnih držav na območju nekdanje Jugoslavije neizogibno politični proces, v nasprotju z etničnimi spopadi, nasiljem in genocidom, ki niso bili »naraven« del tega procesa. Etnična nestrpnost naj bi ne bila opazna pred vojno, vendar avtorica ugotavlja, da se je zelo povečevala med konflikti in negativno zaznamovala teorije o etničnem sovraštvu. Avtorica trdi, da so bile politične elite tiste, ki so izzvale etnično čiščenje in so manipulirale z javnim mnenjem, zato da pridobijo in ohranijo oblast (Beširević 2010, str. 38).

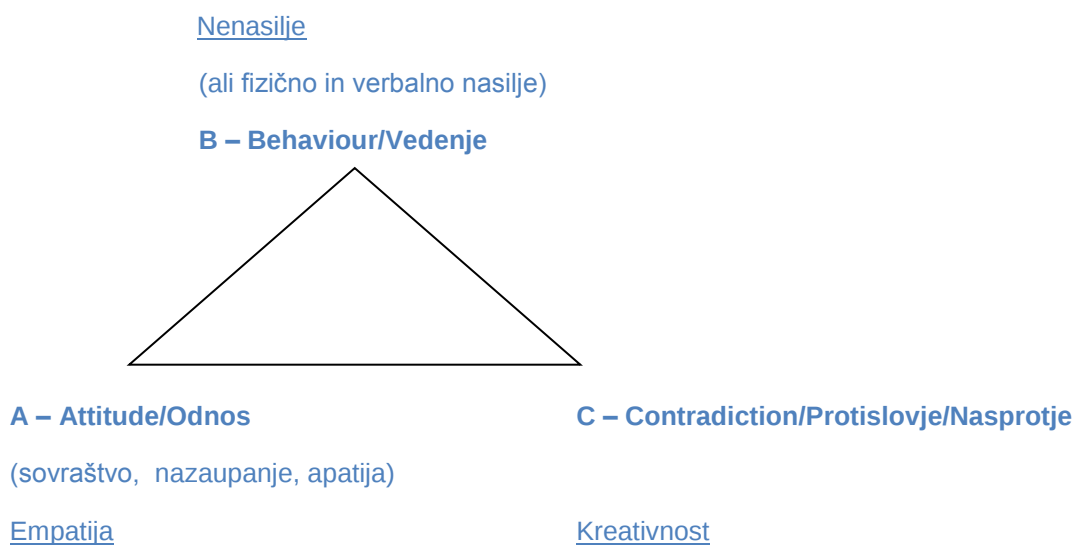
⁹ Državlanski nacionalizem se večinoma pojavlja v dobro institucionaliziranih demokracijah, medtem ko se etnični nacionalizem pojavlja spontano tam, kjer se ustvari institucionalni vakuum (Brown 1997, 8). Državlanski ali teritorialni nacionalisti opredeljujejo narod kot združenje ljudi z enakimi in skupnimi političnimi pravicami ter vdanostjo podobnim političnim proceduram. Srebrnik meni, da je narod politična entiteta, ki je vključujoča in liberalna. Vsakdo se ji lahko pridruži tako, da postane državljan (Srebrnik 2011). V slovenski literaturi in teoriji, pa tudi v slovenskem jeziku pa to velja za državo, medtem ko so etnične skupnosti – vključno z narodom – pojmovane precej bolj izključujoče in se pripadnost ravna po etnični pripadnosti in identiteti (Žagar 2015). Nacionalizem na splošno oz. v najširšem smislu pomeni »gibanje, aspiracijo, sledenje in/ali stremljenje določene skupine ljudi po politični neodvisnosti in suverenosti in v tem smislu torej odločanje o lastni usodi« (Grosby v Lukšič-Hacin in ostali 2011, 43).

¹⁰ Z redefiniranjem, reeduciranjem in obnovo »etniže« in njenih članov, etnični nacionalisti politizirajo svojo kulturo in gredo v smeri očiščenja svoje skupnosti od »tujih/vesoljskih« elementov, kar lahko vodi v izključitev ali uničenje manjšin, ki so »notranji outsider-ji« (Smith 1999, 187).

2.2 Preprečitev etničnega konflikta

Po besedah Johana Galtunga ima konflikt svoj življenjski cikel skoraj tako kot nekaj organskega. Ko se pojavi, lahko doseže čustveni, celo nasilni vrhunec, potem pa se umiri, izgine in se pogosto ponovno pojavi. J. Galtung celo skicira konflikt v obliki trikotnika:

Slika 2.1: Ponazoritev konflikta

Vir: Galtung (2000, 13).

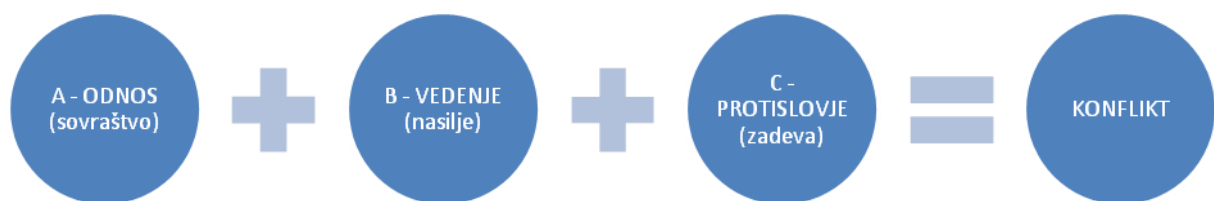
Vse skupaj ima svojo logiko, saj naj bi posamezniki in skupine (tako kot narodi in države) imeli svoje cilje, in sicer:

- so cilji lahko kompatibilni, kadar njihovo uresničevanje ne vodi do konflikta in morebiti celo spodbuja sodelovanje, lahko pa so nekompatibilni in izključujoči, tako npr. pri dveh državah, ki si želita isto ozemlje, ali dveh nacijah, ki želita isto državo;
- če in ko so cilji nekompatibilni, se pojavi **protislovje**;
- vsak akter/stran z neizpolnjenimi cilji se počuti frustrirano, bolj kot je temu tako, bolj osnoven postaja cilj, tako kot osnovne potrebe in interesi;
- frustracija lahko vodi v nasilje in se kaže navznotraj kot sovražen **odnos** ter navzven kot **vedenje** z verbalnim ali fizičnim nasiljem;

- sovraštvo in nasilje sta lahko usmerjena proti tistemu, ki ovira doseganje cilja, vendar to ni vedno tako »racionalno«;
- nasilje naj bi škodilo in prizadelo (žrtev in tudi izvajalca) ter lahko sproži plaz boja proti nasilju, ki je lahko obramba in / ali maščevanje;

Na takšen način lahko konflikt doseže skoraj večno življenje z vzponi in padci ter izginjanjem in ponavljanjem. Življenjski cikel konflikta se lahko razdeli v tri faze, in sicer: pred nasiljem, med nasiljem in po nasilju, ločeno od izbruha in prekinitve ognja. Slednje ne pomeni, da je nasilje neizogibno ali da velja: konflikt = nasilje/uničenje. V zvezi s tem Galtung ponovno ponazori, da konflikt, ki ga ne upravljamo oz. razrešujemo ustrezno, lahko eskalira ter se preobrazi v nasilni (tudi vojaški) konflikt (Galtung 2000, 13):

Slika 2.2: Nasilen konflikt

Vir: prav tam.

Preprečevanje konflikta vsebuje sklop inštrumentov in procedur za preprečevanje in rešitev sporov, preden se le-ti razvijejo v aktivne konflikte (Swanström in Weissmann 2005, 5). Po tej definiciji se preprečevanje konflikta uporablja, preden spor postane odprt in nasilen, predvsem zato da se prepreči že njegov nastanek (ali zato da se prepreči ponovna eskalacija konflikta v obdobju po rešitvi konflikta). Ukrepi za preprečevanje sporov so učinkoviti na ravni stabilnega in nestabilnega miru, dokler spor ne postane očiten. Tu je pomembno razlikovati med strukturnimi in neposrednimi preventivnimi ukrepi.

Prvi se najbolj uporabljajo v stabilnem obdobju miru in so sestavljeni iz strukturnih ukrepov, pogosto so namenjeni posebnim skupinam ali vprašanjem, kot so gospodarski razvoj, politična participacija in kulturna avtonomija. Prednost uporabe strukturnih ukrepov v zgodnji fazi pomeni preprosto to, da so preventivni ukrepi

učinkovitejši v zgodnjih fazah, ko še ni sumničenja med strankami, zato so tudi bolj dolgoročni, prav tako pa je možno v zgodnjih fazah izvajati institucionalne ukrepe. Če se strukturni preventivni ukrepi izvajajo v zgodnji fazi, vključno z izgradnjo institucij in razvojem zaupanja ter (dolgoročnim) sodelovanjem, potem zmanjšajo zaznano potrebo po stopnjevanju potencialnih konfliktov na raven nestabilnega miru ter tako zmanjšajo tudi tveganje za mir.

V nestabilnem obdobju miru so neposredni preventivni ukrepi usmerjeni k kratkoročnim ciljem, in sicer kako zmanjšati napetosti in kako zgraditi zaupanje med akterji. Hkrati priložnost za dolgoročne pobude in ukrepe, kot je gradnja institucij, počasi blede, in zato konflikt postane vsebinsko bolj specifičen in dražji v finančnem in političnem smislu. Neposredni preventivni ukrepi so lahko formalne ali neformalne delavnice, ki se ukvarjajo z morebitnimi konfliktnimi vprašanji ter povezujejo relevantne akterje. Prav tako imajo lahko za cilj ustvarjanje odprtosti na nekaterih področjih, kot so vojska, zmanjšanje vojaških izdatkov ali doseganje sodelovanja v reševalnih operacijah. Drugi primeri vključujejo sankcije, prisilno diplomacijo, angažiranje oz. pošiljanje posebnih odposlancev in delavnice za reševanje problemov. Hkrati je potrebno opozoriti, da je meja med strukturnim in neposrednim preprečevanjem nejasna in da se vidiki obeh pogosto prekrivajo (Swanström in Weissmann 2005, 12), tako imajo lahko na primer številni ukrepi, kot so vojaški in razorožitveni, strukturne in tudi neposredne učinke (Swanström in Weissmann 2005, 20).

Mitja Žagar prav tako meni, da so najbolj učinkoviti preventivni ukrepi, ki so namenjeni preprečevanju konfliktov in preprečevanju njihovega zaostrovanja. Ti vključujejo:

- razvoj komunikacijskih kanalov, zgodnje odkrivanje konfliktov in njihovega stopnjevanja z mehanizmi zgodnjega opozarjanja, stabilen in uravnotežen gospodarski razvoj, blaginjo, enakost, in pravico;
- razvoj in delovanje demokratičnih institucij, upravljanje raznolikosti in spodbujanje raznolikosti kot primerjalne prednosti, ukrepe in aktivnosti za preprečevanje, upravljanje in reševanje kriz in konfliktov, vključno z mehanizmi za posvetovanje, pogajanja, mediacijo in arbitražo;

- trajni proces za opredelitev in razvoj skupnih interesov, enakopravnost in enakost pri sodelovanju ter krepitev/grajenje kompromisov;
- če je potrebno potem tudi angažiranje tretje strani, nevtralnih opazovalcev, svetovalcev, pogajalcev in mediatorjev;
- prav tako je potrebna koordinacija vseh ukrepov in aktivnosti (Žagar v Sandole in drugi 2008, 468).

M. Žagar prav tako opozarja, da bi lahko pričakovali, da se istočasno kot preventivne dejavnosti in ukrepi za zagotavljanje miru in stabilnosti izvajajo med drugim tudi naslednji kurativni¹¹ ukrepi in dejavnosti:

- nadaljevanje vseh ustreznih ukrepov in aktivnosti iz prejšnje faze; posebni ukrepi za upravljanje, pomiritev in reševanje vedno večjih sporov;
- v primeru preoblikovanja sporov v nasilne, tudi dejavnosti in posegi za prenehanje nasilja, izvajanje premirja, ločevanje nasprotnih strani (sovražnikov), razorožitev in druge dejavnosti ter ukrepi za vzpostavljanje miru;
- nameščanje in angažiranje vojaških mednarodnih sil in policije ter drugi ukrepi in dejavnosti za ohranjanje miru;
- pomoč pri pogajanjih;
- spodbujanje skupnih interesov in ozaveščenosti o raznolikosti, ki pluralnost in raznolikost predstavljajo kot primerjalne prednosti;
- spodbujanje strpnosti ter mirnega in enakopravnega sožitja ter sodelovanje (prav tam).

¹¹ Žagar predlaga tri glavne vrste funkcij in dejavnosti, ki bi jih lahko imela mednarodna skupnost (organizacije, inštitucije itd.) pri konfliktih: (1) upravljanje raznolikosti in preprečevanju kriz in konfliktov ("preventivna funkcija"), (2) upravljanje in reševanje kriz in konfliktov ("kurativna funkcija") in (3) ukrepi za krepitev zaupanja, rekondiliacijo in razvoj po konflikta ("rehabilitacija") (Žagar v Sandole in drugi 2008, 466).

Opisane dejavnosti so del upravljanja in reševanja kriz ter konfliktov, ki so predstavljene v nadaljevanju.

2.2.1 Preprečitev konflikta v BiH

M. Žagar opozarja, da je bila jugoslovanska kriza vidna že več let, vendar je mednarodna skupnost ni zaznala in/ali se ni zavedala vloge, ki so jo imeli mednarodni dejavniki. Mednarodni skupnosti ni uspelo razviti in izvajati učinkovitih preventivnih ukrepov, saj ni imela skoraj nobenega znanja in razumevanja o regiji, njeni zgodovini, kulturi in raznoliki družbi. Skladno s tem ni bilo ustrezne strategije in mehanizmov za preprečevanje, upravljanje in razrešitev konfliktov na federalni in skoraj na vseh subnacionalnih nivojih nekdanje Jugoslavije. S svojimi protislovnimi signali in reakcijami pa je mednarodna skupnost prispevala k eskalaciji jugoslovanske krize, saj so si jih domači akterji različno interpretirali (Žagar v Sandole in drugi 2008, 455).

Po večstrankarskih volitvah v BiH in razpravah o prihodnji ureditvi Jugoslavije je ameriška Centralno-obveščevalna agencija (CIA) predvidela takrat skorajšnji razpad BiH. Z namenom, da prepreči razpad Jugoslavije, je po besedah makedonskega predsednika Kire Gligorova Evropska skupnost ponudila finančno pomoč v višini 5,5 milijona dolarjev ter brezpogojno in enakopravno članstvo SFRJ v EU, vendar sta takšno ponudbo zavrnili Franjo Tuđman in Slobodan Milošević. Tudi ZDA so poskusile preprečiti razpad Jugoslavije tako, da so zagrozile, da ne bodo podprle republik, ki bi se unilateralno odcepile od Jugoslavije, vendar številni pogovori in rešitve med političnimi voditelji in predstavniki ZDA ter Evropske skupnosti (od leta 1993 EU) niso bili uspešni. Prav tako je bila neuspešna Mirovna konferenca Evropske skupnosti o Jugoslaviji, ki je začela delati septembra 1991 in bi morala najti mirno rešitev za jugoslovansko krizo, vendar ji ni uspelo prepričati Slobodana Miloševića, da podpiše mirovni načrt. Zato je Evropska skupnost ustanovila petčlansko arbitražno komisijo, ki bi morala odločati o pravnih vprašanjih znotraj Mirovne konference o Jugoslaviji, podati priporočila glede neodvisnosti posameznih republik SFRJ, ki bi se želele osamosvojiti, ter preučiti stanje v SFRJ. Odločitev, ki jo je sprejela omenjena komisija novembra 1991, je bila, da se SFRJ nahaja v procesu razpada. Na tej podlagi je nastala bruseljska Deklaracija o Jugoslaviji, ki je naznanila

priznanje vseh jugoslovanskih republik, ki bodo izpolnjevale določene pogoje. Tako je bilo januarja 1992 BiH priporočeno, da izvede referendum, na katerem bi vsi njeni državljani enakopravno odločali o osamosvojitvi. Medtem so imele ZDA ambivalenten odnos do krize v BiH, in sicer od popolne nezainteresiranosti v času mandata Georga Busha starejšega do močne javne podpore njegovega naslednika Billa Clintona, vendar se je močnejši angažma opazil šele od leta 1994 naprej, saj se do takrat ZDA ni zdelo, da kriza v BiH vpliva na njihovo državno varnost. Po mnenju S. Turčala, so mednarodne sile velikokrat delovale pozno in neprepričljivo, s čimer so problem širile namesto, da bi ga preprečevale (Turčalo 2012, 4–8).

2.2 Upravljanje konfliktov

Upravljanje konflikta (conflict management) je lahko zelo kompleksno, zato ga različni avtorji različno definirajo, in sicer: Fred Tanner je opredelil upravljanje konfliktov kot omejevanje, ublažitev in/ali obvladovanje konflikta, kar pa ne pomeni nujno tudi reševanja konflikta. Peter Wallensteen in Niklas Swanström sta k tej opredelitvi dodala, da bi moralo upravljanje konfliktov vsebovati spremembe od destruktivnega ravnanja h konstruktivnemu skozi interakcijo. William I. Zartman pa trdi, da se upravljanje konflikta nanaša na odpravo nasilja in dejanj, povezanih z nasiljem, ter na odločitve, da se konflikti obravnavajo in upravljajo na politični ravni. W. I. Zartmana so zaradi te definicije kritizirali, ker ne upošteva pojava in vloge nevladnih organizacij, akademskih institucij, ne- in pol-formalnih struktur, ki so postale pomembni akterji in sedaj vplivajo na proces upravljanja in reševanja konfliktov. Wallensteen se je osredotočil na vojaške vidike upravljanja konfliktov. N. Swanström pa na drugi strani trdi, da oborožen konflikt ni nujno potreben za začetek upravljanja konfliktov. Svojo trditev N. Swanström argumentira, da takoj, ko sta strukturni problem opredeljen ali neposredni konflikt manifestiran, ne da bi bila militarizirana, sta le-ta lahko in bi tudi morala biti obravnavana s strani vpletenih akterjev in mednarodne skupnosti. Ko konflikt postane militariziran, ga je težje upravljati, posledično pa politični in gospodarski stroški za reševanje ali upravljanje konflikta hitro zrastejo. Zato je veliko lažje spremeniti način interakcije iz destruktivnega v konstruktivnega v zgodnji fazi

konflikta kot pa v pozni fazi, ko se konflikt morebiti zaostri (Swanström in Weissmann 2005, 24).

N. Swanström in P. Weissmann menita, da med vojno fazo ni možno izvajati preventivnih ukrepov in/ali upravljanja s konfliktom. Vojaška sredstva se uporabljajo kot primarno orodje za zmanjševanje pripravljenosti in zmožnosti nasprotnika za nadaljnji boj, hkrati pa se lahko uporabijo politična, gospodarska in socialna orodja za isti namen. Na tej stopnji se morajo udeleženci boriti, dokler ne dosežejo točke, na kateri se zavejo, da nadaljevanje oboroženih spopadov ni več smotno, ter da je potrebno spopade ustaviti, včasih pa se to ne zgodi in je konec spopadov potrebno izsiliti s pomočjo zunanjih. Slednji imajo mnogo različnih ukrepov/načinov za prisilno zaustavitev spopadov, vendar so redki miroljubni, sploh če želijo preprečiti širitev spopadov na druge države ali regije. Tukaj avtorja opozarjata, da je prisoten velik odpor do zunanje intervencije, preden se pojavita vojna izčrpanost in malodušje na obeh (sprtih) straneh. Če je militarizacija konflikta začasno pod nadzorom, bodisi na podlagi mirovne pogodbe bodisi dogovora o premirju, je morda mogoče spremeniti stališča udeležencev in jih prepričati, da sprejmejo bolj konstruktivno vedenje. Sprva naj bi bil poudarek na ločevanju udeležencev in preprečitvi nadaljnje namerne eskalacije (vzdrževanje miru / »peace keeping«). Takšno stanje je primerljivo s stopnjo krize v fazi eskalacije in pogosto vključuje »tretjo stran«, ki pomaga pri vzdrževanju miru in / ali monitoringu. Ko so grozeče nevarnosti ponovne eskalacije konflikta odpravljene, imajo akterji možnost, da uporabijo kratkoročne in neposredne ukrepe s katerimi konflikt preide v fazo upravljanja. Tveganje za eskalacijo je še vedno prisotno, vendar ni neposredne nevarnosti vojne. Ko se intenzivnost konflikta zmanjša »deescalated«), sledi faza ohranjanja oz. grajenja miru (»peace building«), kar daje prostor dolgoročnim ukrepom. Če so prizadevanja za vzpostavitev miru uspešna, konflikt preide v fazo konsolidacije miru, katerega namen je, da pripravi udeležence k sodelovanju in oblikuje inkluzivni mir za vse vpletene strani (Swanström in Weissmann 2005, 14).

2.3.1 Upravljanje konflikta v BiH

Kljub prizadevanjem mednarodne skupnosti, da prepreči nastanek konflikta v BiH, kot je bilo predstavljeno v poglavju 2.2.1, se je v prvi polovici 1992 začela v BiH vojna.

Mednarodna skupnost je BiH v prvih dveh letih vojne (1992 in 1993) nudila le humanitarno pomoč s pomočjo UNPROFOR-ja¹² in organizirala mednarodne konference za iskanje mirne rešitve. Tako so bila vse do začetka leta 1994 mirovna pogajanja v Ženevi pod predsedstvom OZN in EU, v okviru katerih je nastalo dvoje mirovnih načrtov, in sicer: Vance-Owenov¹³ in Owen-Stoltenbergov¹⁴, vendar v BiH noben ni imel podpore. Kmalu po tem je nastal mirovni načrt Kontaktne skupine, kjer so ZDA prevzele vodilno vlogo; na tej podlagi pa je nastal Daytonski mirovni sporazum, s katerim se je končala vojna in se je začel proces izgradnje miru in integracije BiH (Pejanović 2005, 10–11).

Na terenu so mednarodne sile prav tako doživljane neuspehe. Neuspešen poskus OZN, da zaustavi ali celo prepreči nasilje, v BiH je resno ogrozil njeno verodostojnost, ko je leta 1995 praznovala 50. obletnico. OZN je imela bazo za misijo na Hrvaškem – sile UNPROFOR – v Sarajevu že ob začetku vojne. OZN je upala, da bo njena prisotnost preprečila širjenje spora s Hrvaške v BiH. Ko je aprila 1992 srbsko topništvo napadlo Sarajevo, so se sile OZN umaknile, da bi se izognile žrtvam

¹² Mednarodne sile UNPROFOR-ja, katerim je poveljevala Organizacija Združenih narodov, je zamenjal IFOR, ki mu je poveljeval NATO, kasneje pa SFOR, ki je bil prav tako pod poveljstvom NATO-a, decembra 2005 ga je zamenjal EUFOR, ki mu poveljuje EU (Radić 2006, 11). Za razliko od UNPROFOR-ja, je imel IFOR mandat in sredstva, da uporabi silo, da doseže zastavljene naloge oz. za izvajanje vojaškega dela Daytonskega načrta. IFOR je štel 60 000 čet, vendar se je s preходом na SFOR zreduciral na 36 000 članov (du Pont 2002).

¹³ Načrt je odražal etnični ustroj kot ga je potrdil popis prebivalstva iz l. 1991, iz katerega je evidentno, da so Muslimani predstavljali 44% populacije BiH, Hrvati 17% in Srbi 31%. Bosanski Srbi so sporazum zavrnili, kljub temu, da ga je njihov vodja Radovan Karadžić že podpisal, saj bi se z njim morali odpovedati 24% zasedenega ozemlja (Radić 2006, 11).

¹⁴ Načrt je temeljil na bilateralnih pogajanjih z S. Miloševićem in F. Tuđmanom, iz slednjih je bil izločen predstavnik Muslimanov v BiH, Alija Izetbegović. Slednji so načrt zavrnili, ker se niso strinjali z delitvijo BiH na tri republike, ki bi bile združene v konfederacijo (Radić 2006, 12).

v svojih vrstah, za sabo pa so pustile le majhen in slabo oborožen kontingent mirovni sil za odvrčanje napadov bosansko-srbskih nacionalistov. Slabše, kot je bilo stanje, večja je bila humanitarna katastrofa. Sile OZN so se dogovorile s Srbi za nadzor nad sarajevskim letališčem, vendar je le-to ostalo tarča srbskega obstreljevanja. V naslednjih treh letih je bilo letališče prizorišče zločinov, humanitarna letala OZN so bila večkrat obstreljevana, zaradi ostrostrelcev pa je bilo pobitih veliko bosanskih civilistov. Vso letalsko pomoč in prevoz osebja je moral odobriti srbski oficir za zvezo, ki je bil nameščen na letališču. Eden večjih spodrslijajev OZN, da zagotovi ustrezno zaščito v mirovnem procesu, je bil uboj bosanskega podpredsednika vlade s strani bosanskih Srbov leta 1992, medtem ko je bil ta v oklepem vozilu OZN na sarajevskem letališču (The Role of the UN). Največji spodrslijaj sil OZN – UNPROFOR in sil NATO je bil zagotovo genocid v Srebrenici, v »varnem območju¹⁵«, ki naj bi ga zagotavljali ZN, v katerem je bilo ubitih po nekaterih ocenah 8000 ljudi, večinoma civilistov, v okviru etničnega čiščenja¹⁶ pa so bila poleg pobojev tudi množična posilstva in spolni napadi (du Pont 2002). Potrebno je omeniti tudi OHR, ki je z Daytonskim mirovnim sporazumom dobil mandat, da nadzira izvajanje civilnih vidikov sporazuma in usklajuje dejavnosti državnih institucij, civilnih organizacij in agencij, ki delujejo v državi. Prav tako je od mednarodnih (vladnih) organizacij potrebno omeniti OVSE, ki je sodelovala pri obvladovanju konfliktov v Bosni in Hercegovini, ter Svet Evrope. Bosna in Hercegovina je 30. aprila 1992 postala članica OVSE. Glavna vloga OVSE v Bosni in Hercegovini se je začela po podpisu mirovnega sporazuma leta 1995. Tri ključne naloge, ki jih opravlja OVSE v BiH so: nadzor volitev; spremljanje uresničevanja človekovih pravic in poročanje o njih; pogajanja ter izvajanja ukrepov za krepitev zaupanja in varnosti ter nadzor nad

¹⁵ Varno zatočišče (Safe Haven) je območje, ki razseljenim osebam nudi zaščito in oskrbo blizu njihovih domov, vendar ne v njih. V BiH je bilo na takšen način razseljenih 6 mest (Brown 2001, 199) .

¹⁶ Termin etnično čiščenje je postal del političnega in strokovnega diskurza v svetu z jugoslovansko vojno. Gre za namerno nasilno dejanje in politiko grožnje, s katerima se prisili prebivalstvo, da zapusti svoje domove. To je možno izpeljati na več načinov, in sicer s pomočjo vojaških ali paravojaških sil, ki z grožnjami dosežejo, da se določeno prebivalstvo izseli z posameznega območja; v takšnih primerih prihaja do pobojev in ustrahovanja ter prisilnih deportacij, ko se prebivalstvo prežene iz njihovih domov/mest z grožnjo, s stradanjem oz. onemogočanjem dostopa do hrane in drugimi nasilnimi ravnanji (Brown 2001, 195).

oborožitvijo. Kot zadnje je potrebno omeniti tudi Mednarodno sodišče za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije (ICTY), ustanovljeno maja 1993 s sedežem v Haagu na Nizozemskem. Njegovo delovanje, učinkovitost in sprejemanje sodišča in njegovih odločitev od vseh etničnih skupin v državi so pomembni vzpostavitev trajnega miru. Nenaklonjenost Nata do ICTY je oteževala njegovo delovanje in onemogočila številne aretacije. Predvsem bosanski Srbi in bosanski Hrvati dojemajo ICTY kot pristransko, zato se to v BiH in širše ne more resnično uveljaviti kot dejavnik upravljanja in razreševanja konfliktov (du Pont 2002).

2.4 Razrešitev konflikta

Swanström in Weissmann menita, da se lahko ukrepi za razreševanje konfliktov (»conflict resolving«) začnejo in uresničujejo v vseh fazah in na vseh ravneh konfliktov, čeprav se večinoma nanašajo na obdobje po militarizirani fazi. Avtorja menita, da je mogoče z ukrepi za razreševanje konfliktov rešiti konflikte in zblížati razlike v pogledih brez vojne in vojnih spopadov (Swanström in Weissmann 2005, 14–15).

Razreševanje konfliktov je lahko tako formalno kot tudi neformalno. Namenjeno je razreševanju konfliktov v odprtem in predvidljivem procesu, v skladu s pravnimi načeli; lahko pa je osredotočeno na prizadevanja za povečanje sodelovanja med strankami v sporu in na poglobitev odnosov z ukrepi ter sistematičnim obravnavanjem in upravljanjem okoliščin, ki so privedle do spora. Upravljanje in razreševanje konfliktov terja spodbujanje pozitivnega odnosa in ublažitev nezaupanja ljudi, pri čemer uporablja pomiritvene (rekonciliacijske) pobude ter ukrepe za gradnjo ali krepitev demokratičnih institucij in postopkov, ki vključujejo in povezujejo vse stranke. Končni cilj¹⁷ razreševanja konflikta je lahko enak pri obeh perspektivah, ne glede na postopek in ukrepe (Swanström in Weissmann 2005, 25).

J. Swanström in P. Weissmann opozarjata, da je v teoriji nujno potrebno ločiti med resolucijo oz. razreševanjem, upravljanjem in preprečevanjem konfliktov zaradi

¹⁷ Končni cilj je lahko upravljanje oz. razreševanje konfliktov ter zagotavljanje sožitja in sodelovanja.

oblikovanja teoretičnih modelov. Vendar je takšna ločitev umetna in nedosledna, saj različni strokovnjaki uporabljajo različne definicije posameznih pojmov. V praksi naj bi ukrepe uresničevali hkrati, sočasno na različnih ravneh in pri različnih vprašanjih. (Swanström in Weissmann 2005, 28).

Poleg tega naj bi teorija, ki razlikuje med preprečevanjem in upravljanjem konfliktov ter razreševanjem konfliktov in jih ne povezuje ob prenosu v realnost, v kateri so ti koncepti dejansko neločljivi, lahko bila manj učinkovita in celo kontraproduktivna (prav tam).

Tako se razreševanje konfliktov v teoriji nanaša na preseganje in odpravo temeljnih nasprotij v konfliktu in na medsebojno priznavanje obstoja obeh strani, medtem ko se upravljanje konfliktov nanaša na ukrepe, ki omejujejo in upravljajo konflikt ter zmanjšujejo njegovo intenzivnost in / ali ga zamrznejo, četudi ga ne uspejo razrešiti (Swanström in Weissmann 2005, 25).

Številne konflikte bi lahko s pomočjo preventivnih ukrepov razrešili, še preden bi se preobrazili in postali nasilni, vendar številne države, regionalne organizacije in posamezniki ne zaznajo koristi v preprečevanju in upravljanju konfliktov v fazi, ko še ni vojaškega spopada. Zato rek: "Zakaj popravljati, če ni pokvarjeno?" postane žalostna realnost. J. Swanström in P. Weissmann (2005, 27) takšno situacijo enačita s sarkastičnim razmišljanjem: "Zakaj kupiti zavarovanje, če nismo bolni?"

2.4.1 Razrešitev konflikta v BiH

Kot je omenjeno že v predhodnem poglavju, je preprečevanje, upravljanje in razreševanje konfliktov v realnosti neločljivo. Tako so vse opisane okoliščine preprečevanja in upravljanja konflikta v BiH s podpisom Daytonskega mirovnega sporazuma privedle do konca oboroženih spopadov, vendar ne do razrešitve konfliktov. Slednji so bili zgolj zamrznjeni oz. jih mednarodna skupnost bolj ali manj uspešno upravlja, vendar stori le malo zato, da bi vzpostavila trajne in trdne pogoje za dolgoročno sožitje, sodelovanje in razvoj.

Mirovna pogajanja v Daytonu so se začela 1. novembra 1995 in na njih so zaradi prizadevanj mednarodne skupnosti in ameriškega pritiska sodelovale delegacije treh sprtih strani pod vodstvom S. Miloševića, A. Izetbegovića in F. Tuđmana. Njihova prisotnost in podpis sporazuma potrjujeta, da v BiH ni šlo le za državljansko vojno. Sporazum je bil po 21 dneh pogajanj v Daytonu sklenjen in decembra 1995 v Parizu podpisan¹⁸. Mirovni sporazum vsebuje priznanje suverenosti države, ki je sestavljena iz dveh entitet, srbske oz. Republike Srbske (49 odstotkov ozemlja) in bošnjaško-hrvaške oz. Federacije BiH (51 odstotkov ozemlja); pripravo posebnega statusa za Sarajevo kot skupne prestolnice; zaščito človekovih pravic in sojenje tistim, ki so v zadnjih treh letih zagrešili vojne zločine, določila o carinski zvezi med območji pod nadzorom Sarajeva in Herceg Bosne; o svobodnem gibanju oseb, o ponovni združitvi Mostarja in najpomembnejše: ustavna določila oz. Ustavo BiH¹⁹. Za zaustavitev vojaških aktivnosti je bilo pomembno, da so se morale vse oborožene enote umakniti za črto razdelitve entitet v roku 30 dni ter v vojašnice v roku 120 dni. Daytonski sporazum je prinesel mir (Radić 2006, 9).

S podpisom Daytonskega mirovnega sporazuma je BiH postala specifična federacija²⁰. D. L. Horowitz meni, da ima spretna delitev oblasti med regijami ali državami in centrom potencial za zmanjšanje konfliktov, vendar je na voljo le malo

¹⁸ Sporazum so podpisali: predsednik ZRJ Slobodan Milošević, predsednik RH Franjo Tuđman in predsednik BiH Alija Izetbegović. Poleg njih so ga podpisali tudi ameriški predsednik Bill Clinton, francoski predsednik Jacques Chirac, ruski premier Viktor Chernomyrdin nemški kancler Helmut Kohl, britanski premier John Major in španski premier Felipe Gonzalez – slednji so bili predstavniki Kontaktne skupine oziroma Evropske unije.

¹⁹ Kljub temu, da se D. L. Horowitz delno strinja s pogosto izjavo, da temeljnih konfliktov ni možno premostiti s pisanjem ustave, meni, da slednja vendarle začrta pravila igre, s katerimi je možno spremeniti sistem v smislu, da se spremenijo pravila igre (Horowitz 1985, 601). Tako avtor gleda optimistično na ustavo, vendar v njej ne vidi popolne razrešitve konflikta.

²⁰ Federacija je ustavno določena struktura oz. oblika državne ureditve, v kateri je ozemlje neke države razdeljeno na posamezne politične enote – federalne enote, ki izvajajo določene, izvršne, zakonodajne in sodne pristojnosti in naloge neodvisno od centralne vlade. Po mnenju Stephen-a Wolffa gre za enega izmed petih načinov upravljanja in organiziranja države, ki nastane v okviru upravljanja s konfliktom v razdeljenih državah. Ostali načini so: konfederacija, avtonomija, devolucija in decentralizacija (Wolff 2010, 9-10).

dokazov o koristnosti federalizma, po njegovi oceni pa so tudi tovrstne dogme enakomerno porazdeljene na tiste, ki verjamejo, da bi morale teritorialne meje potekati po etničnih mejah, in one, ki verjamejo, da bi morale teritorialne meje presekati etnične meje (Horowitz, 1985, 602). Daytonski mirovni sporazum je BiH razdelil večinoma po etničnih mejah (kjer je to bilo mogoče), kar se je izkazalo za problematično za BiH in njene državljane. Več o tem v naslednjih poglavjih.

2.5 Stabilizacija konflikta / sprava

Rekoncilijacija ali sprava je pogosto razumljena kot proces, ki vključuje promocijo (advancing) pravičnosti, resnico, varnost in medsebojno spoštovanje (Lederach 1997 in Kriesberg 2004 v Sandole in drugi 2008, 164). En sklop strategij rekoncilijacije vključuje načine za pospešeno uveljavljanje pravice, in sicer z odškodninami za žrtve preteklih krivic in kaznovanjem storilcev brutalnih grozodejstev. Pravici je zadoščeno tudi s sprejemom zakonov in uvedbo raznih institucij, ki naj preprečijo prihodnje krivice, mednje pa sodi uvedba spodbujevalnih akcijskih programov ter sprejem in uresničevanje zakonov proti diskriminaciji. Priznavanje medsebojnih pogledov na preteklost in dogovori o skupni resnici o preteklosti so pomembni koraki v smeri sprave (Kriesberg v Sandole in drugi 2008, 164).

Varnost je pomemben vidik sprave. Gre za široko skrb za ljudi, ki so bili žrtve zatiranja in resnih kršitev človekovih pravic ter se s preteklimi travmami soočajo in jih skušajo preboleti. Osebe, ki so utpele zlorabe, potrebujejo zagotovilo, da so varne pred ponovitvijo takega ravnanja. Želja po maščevanju in kaznovanju pogosto obstaja ter ohranja destruktivne cikle nasilja (Scheff 1994 v Sandole 2008, 164). Dobro napisani zakoni in njihovo izvajanje v sodnih in drugih postopkih lahko pomagajo pri reševanju naštetih dilem, prav tako je pogosto zelo koristna tudi zunanja intervencija (Kriesberg v Sandole in drugi 2008, 164).

Ideja o vzajemnem spoštovanju med ljudmi, tudi kadar je prišlo do grozodejstev, je širša od pogosto obravnavanega primarnega in temeljnega vidika sprave: odpuščanja. Louis Kriesberg ugotavlja, da je pojem odpuščanja še posebej pomemben pri kristjanih, ki so včasih pripravljeni odpustiti brez zahteve po opravičilu.

Pogosto odpuščanje razumejo kot odgovor na priznanje krivic, kadar jih storilci obžalujejo zaradi občutka slabe vesti. Tudi brez omenjenih čustev in dejanj pa ljudje lahko priznajo medsebojno človečnost in spoštujejo temeljne pravice drugih. Sprava ni nikoli v celoti uresničena za vse ljudi in za vse večne čase (prav tam).

M. Žagar definira spravo kot proces, ki potrjuje in razvija družbo ter njene institucije na podlagi skupnih vrednot in človekovih pravic, žal pa gre pogosto za poskuse, ki so politično pogojeni in skušajo doseči soglasje o (zgodovinski) »resnici«. Po navedbah avtorjev "Sprave po nasilnih konfliktih" se v prvi fazi sprave nadomešča strah z nenasilnim sobivanjem, drugi korak je izgradnja zaupanja in tretji korak je doseganje empatije (Žagar 2008, 400–401).

2.5.1 Stabilizacija konflikta / sprava v BiH

M. Žagar ugotavlja, da je sprava na Balkanu bolj neuspeh kot pa zamujena priložnost, saj so za slednjo potrebni predpogoji, ki na tem območju niso nikoli obstajali in še vedno ne obstajajo. Kljub temu da se zaveda, da je spravo potrebno proučevati posebej v vsaki posamezni državi na Balkanu, saj gre za specifične primere, avtor vseeno najde nekaj skupnih točk, in sicer:

- politične volje in pripravljenosti za začetek sprave v večini držav regije ni ali pa je omejena, zato avtor domneva, da gre za prazno govoričenje domačih politikov, ko pozivajo k spravi, saj s tem želijo le ugoditi mednarodni skupnosti;
- ni resnih poskusov za določitev in dogovor o vsebini ali vsebinah, postopkih in institucijah, potrebnih za začetek procesa sprave;
- pogosto prihaja do spora glede akterjev, ki bi morali biti vključeni v proces sprave ter glede njihove vloge, kar je v veliki meri pogojeno z različno predstavo in oceno zgodovinskih dogodkov in njihovih posledic ter s pomanjkanjem priznavanja odgovornosti s strani različnih akterjev za njihova dejanja in rezultate le-teh;
- ni soglasja glede želenih rezultatov in dolgoročnih ciljev sprave, ki bi morali biti podlaga za prihodnje sodelovanje vseh akterjev.

Tako avtor zaključi, da v balkanski regiji sprava ne obstaja, kvečjemu bi lahko obstajala normalizacija ali preprosto demokratični politični proces, ki bi zagotavljal stabilno podlago za delitev oblasti in sodelovanje pri določanju ter uresničevanju skupnih interesov vseh posameznikov in različnih skupnosti v teh okoljih. Problem pa vidi tudi v tem, da se mednarodna skupnost, kljub temu da spodbuja spravo v regiji, še ni izjasnila, kaj točno si želi (Žagar 2008, 404–405).

3 PREDSTAVITEV IN ANALIZA DAYTONSKE UREDITVE BiH

Daytonski mirovni sporazum je ustavil vojno v BiH, hkrati pa je postavil pravno-formalne temelje novega političnega sistema in državne ureditve BiH.

Daytonski mirovni sporazum je sestavljen iz Splošnega okvirja Sporazum za mir v BiH²¹ (v nadaljevanju Splošni okvirni sporazum) in dvanajstih aneksov, izmed katerih sta prva dva vojaška (Aneks 1-a - Sporazum o vojnih aspektih mirovnega reševanja²² in Aneks 1-b - Sporazum o regionalni stabilizaciji²³), ostali pa so civilni, in sicer:

- Aneks 2 – Sporazum o razmejitveni črti²⁴,
- Aneks 3 – Sporazum o volitvah²⁵,
- Aneks 4 – Ustava²⁶,
- Aneks 5 – Sporazum o arbitraži²⁷,
- Aneks 6 – Sporazum o človekovih pravicah²⁸,
- Aneks 7 – Sporazum o beguncih in izgnancih²⁹,
- Aneks 8 – Sporazum o Komisiji za ohranitev nacionalnih spomenikov³⁰,
- Aneks 9 – Sporazum o javnih podjetjih BiH³¹,
- Aneks 10 – Sporazum o civilni implementaciji³² in

²¹ Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini.

²² Aneks 1-a: Sporazum o vojnim aspektima.

²³ Aneks 1-b: Sporazum o regionalnoj stabilizaciji.

²⁴ Aneks 2: Sporazum o liniji razgraničenja.

²⁵ Aneks 3: Sporazum o izborima.

²⁶ Aneks 4: Ustav.

²⁷ Aneks 5: Sporazum o arbitraži.

²⁸ Aneks 6: Sporazum o ljudskim pravima.

²⁹ Aneks 7: Sporazum o izbjeglicama i prognanicima.

³⁰ Aneks 8: Sporazum o Komisiji za očuvanje nacionalnih spomenika.

³¹ Aneks 9: Sporazum o javnim poduzećima.

³² Aneks 10: Sporazum o civilnoj implementaciji.

- Aneks 11 – Sporazum o mednarodnih policijskih silah³³.

IFOR je zadolžen za nadzor nad implementacijo vojaškega dela sporazuma, medtem ko za nadzor nad implementacijo civilnega dela sporazuma skrbi OHR (Radić 2006, 10–32). V nadaljevanju so zaradi lažjega razumevanja bosanske ureditve na kratko predstavljeni posamezni aneksi.

Aneksa 1-a in 1-b sta zagotovila prekinitev spopadov in medsebojnih ogrožanj med vojaškimi silami entitet, njihovo delovanje skladno s suverenostjo in teritorialno celovitostjo BiH ter njihovo odsotnost z območja nasprotnih entitet, če ni dogovora o tem. Aneksa sta prav tako zagotovila: podporo in pooblastila IFOR-ju, da lahko izvaja določila iz Aneksa 1-a, da se lahko brani (tudi s silo); da lahko vzpostavi (skladno z Aneksom 1-b) trajne varnostne ukrepe in kontrolo nad oborožitvijo za doseg trajnega pobotanja ter političnih aranžmajev iz Splošnega okvirnega sporazuma; kot tudi umik sil, ki niso lokalnega izvora³⁴ (prav tam 10–11).

Aneks 2 definira meje med entitetama ter pogoje njihovih sprememb, za katere je potrebno predvsem soglasje obeh entitet. Prav tako določa, da se status mesta Brčko, ki deli Republiko Srbsko na dva dela, uredi z arbitražo³⁵ (prav tam, 12).

Aneks 3 ureja pravila volitev v BiH in daje pristojnosti OVSE, da zagotovi pogoje za organizacijo svobodnih in poštenih volitev³⁶, še posebej politično nevtrarno okolje; da

³³ Aneks 11: Sporazum o mednarodnim policijskim snagama.

³⁴ V vojni v BiH so sodelovali tudi državljani Hrvaške in takratne Zvezne republike Jugoslavije, ki so nudili pomoč bosanskim Hrvatom in Srbom, prisotni pa so bili tudi iranski mudžahedini in nekateri drugi tuji prostovoljci, ki so sodelovali z muslimanskimi pripadniki v BiH. Z umikom sil, ki niso bile lokalnega izvora, se je omejil vpliv sosednjih in drugih držav na razmere v BiH (prav tam).

³⁵ Z arbitražo je Brčko postalo distrikt (okrožje), ki sodi pod pristojnost centralnih organov BiH in ne pod pristojnost katere od entitet. Status mesta Brčko je teritorialno in politično pomemben, saj z delitvijo Republike Srbske onemogoča, da bi bila slednja teritorialno povezana in bi se tako eventualno lažje odcepila od BiH (prav tam).

³⁶ Na ta račun je bilo izraženih veliko očitkov, saj naj bi etnične skupnosti izkoriščale neobstoje registriranih umrlih in izginulih oseb, tako da so na volitvah glasovali »mrtvi«; veliko manipulacij se je dogajalo tudi s pomočjo obrazcev P-1 (glasovanje po pošti) in P-2 (glasovanje v občini, v kateri so se volivci po lastnih izjavah nameravali nastaniti); prav tako niso bili omogočeni pogoji za svobodno gibanje

ščiti in omogoči pravico do tajnih volitev brez strahu in groženj in spodbudi svobodo zbiranja (vključno s političnimi strankami) ter gibanja. OVSE naj bi prav tako pripravila program za volitve in nadzirala pripravo, izvedbo ter potek volitev za vsa predstavniška telesa centralne oblasti BiH in Ljudsko skupščino Republike Srbske, po možnosti pa tudi za kantonalne zakonodajne organe ter občinske oblastne organe. OVSE je prav tako dobila pristojnost, da ustanovi Začasno komisijo, ki bi imela pooblastila, da vzpostavi komunikacijska sredstva, angažira lokalno in administrativno osebje ter status in privilegije po Dunajski konvenciji (prav tam, 13 – 14).

Aneks 4 je Ustava Bosne in Hercegovine, ki ima poleg preambule tudi 12 členov. Ustava v členu 1 določa temeljna načela, kot so: kontinuiteta in demokratična načela, sestava države (2 entiteti); promet blaga, storitev, kapitala in oseb; glavno mesto, simbole in državljanstvo Bosne in Hercegovine. Ostali členi ustave opredeljujejo in obravnavajo med drugim človekove pravice in temeljne svoboščine, pristojnosti, pravice, dolžnosti ter odnose med institucijami Bosne in Hercegovine in institucijami entitet, parlamentarno skupščino, predsedstvo, svet ministrov, stalni odbor za vojaške zadeve, ustavno sodišče, centralno banko, finance in proračun, splošne določbe, amandmaje oziroma ustavno-revizijski postopek, prehodne določbe in začetek veljavnosti (Ustav BiH). Zaradi pomembnosti Ustave BiH za pričujoče delo, bo slednja podrobneje predstavljena v posebnem podpoglavju ter naslednjih poglavjih.

Aneks 5 je varovalo za preprečitev ponovnega konflikta v BiH, saj določa, da bosta entiteti reševali morebitne spore z arbitražo, katere odločitve bi bile zavezujoče (Opći okvirni Sporazum za mir u Bosni i Hercegovini 2015 in Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine 2013).

Aneks 6 je sestavljen iz 16. členov, v njem so določene človekove pravice in svoboščine ter njihovo varstvo na ozemlju celotne BiH, saj predvideva ustanovitev Komisije za človekove pravice (v nadaljevanju Komisija), ki naj bi jo sestavljali: pisarna Ombudsmana in Svet za človekove pravice (v nadaljevanju Svet), prav tako

beguncev in razseljenih oseb na območjih pod kontrolo drugih etničnih skupnosti; očitki pa so leteli tudi na delovanje IFOR, ki naj ne bi preprečil diskriminatornih izgedov na volitvah (prav tam, 14 – 15).

pa tudi identificira vse konvencije in mednarodne pakte, ki jih je potrebno upoštevati na celotnem ozemlju BiH. Poleg tega aneks 6 vsebuje še: seznam temeljnih pravic in svoboščin, člen o ustanovitvi Komisije in njenih prostorih ter osebju; člen o Varuhu človekovih pravic in njegovih pristojnostih ter pooblastilih, člen o Svetu za človekove pravice in njegovih pristojnostih, člen o prijateljski poravnavi, člen o postopku pred Svetom, člen o odločitvah Sveta, člen o pravilih in predpisih, ki jih sprejme Svet, člen o organizacijah, ki se ukvarjajo s človekovimi pravicami v BiH, člen o prenosu odgovornosti za nadaljnje delovanje Komisije, člen o obveščanju in člen o začetku veljavnosti (prav tam).

Aneks 7 je sestavljen iz 17 členov in ureja povratek vseh beguncev in razseljenih oseb na njihove domove, vrnitev njihovega premoženja ali primerno odškodnino. Stranke sporazuma (BiH, FBiH in RS) so se skladno z Aneksom 7 zavezale, da bodo ustvarile ugodne pogoje za vrnitev beguncev in razseljenih oseb, kar pomeni, da bi morale:

- zagotoviti varen povratek brez diskriminacije na kakršni koli osnovi in groženj,
- prepovedati diskriminatorne zakonodaje in prakse ter medijske propagande,
- opozarjati o negativnih vplivih diskriminacije povratnikov in manjšin,
- omogočiti dostop humanitarnih, mednarodnih, domačih nevladnih in drugih organizacij do povratnikov,
- sodelovati z organizacijami,
- odstraniti vse vojaške, paravojaške in javne uradnike, ki diskriminirajo manjšinske skupnosti in
- pripraviti načrt za repatriacijo in hitrejšo ter varnejšo vrnitev beguncev in razseljenih.

Aneks 7 predvideva tudi ustanovitev Komisije za razseljene osebe in begunce za njihovo lažjo vrnitev in reintegracijo, določa njeno sestavo, pristojnosti in delovanje (Radić 2006, 27–28).

Aneks 8 ureja ustanovitev Komisije za varovanje nacionalnih spomenikov, njene pristojnosti, sestavo, delovanje itd. Komisija je sestavljena iz petih članov (enega iz

Republike Srbske, dveh iz Federacije BiH in dveh, ki ju imenuje glavni direktor UNESCO) in odloča o tem, kaj bo postalo nacionalni spomenik zaradi kulturnih, zgodovinskih, verskih ali etničnih razlogov (prav tam 29). Nacionalni spomeniki so pomemben dokaz multikulturalnosti v BiH, njihovo varstvo pa je pomembno sredstvo za ohranjanje multikulturalnosti in sožitja.

Aneks 9 ureja področje ustanavljanja javnih korporacij v BiH. Slednja so zelo pomembna zaradi oživitve gospodarstva, obnove infrastrukture, funkcioniranja transporta in drugih pomembnih služb. Na podlagi aneksa 9 sta ustanovljeni Komisija za javna podjetja in Transportno podjetje. Naloga Komisije je pregled ustanovitev javnih podjetij v obeh entitetah, predvsem pa skrbi za ustrezno notranjo strukturo teh podjetij; za pogoje, ki so potrebni za zagotovitev njihovega uspeha in tekočega dela ter za pridobitev dolgoročne kapitalske naložbe. Njena sestava je paritetna in ima 5 članov. Transportno podjetje organizira in upravlja prometno infrastrukturo (prav tam, 29 – 30).

Lahko bi rekli, da je Aneks 10 eden najpomembnejših delov Daytonskega mirovnega sporazuma, takoj za Aneksom 4 – Ustavo BiH, saj določa izvedbo civilnega dela sporazuma in vsebuje določila o OHR, njegovem mandatu, pooblastilih, sodelavcih, sodelovanjih itd. Izvedba civilnega dela sporazuma zajema tudi zagotavljanje humanitarne pomoči tako dolgo, kot je potrebno; obnovo infrastrukture in gospodarstva; vzpostavitev političnih in ustavnih institucij v BiH, spodbujanje spoštovanja človekovih pravic, vrnitev razseljenih oseb in beguncev ter izvedbo svobodnih in poštenih volitev v skladu s pogoji, ki so določeni v Aneksu 3. Skladno z Aneksom 10, so naloge OHR sledeče:

- nadzor nad izvajanjem sporazuma;
- vzdrževanje tesnih stikov z udeleženiimi strankami z namenom, da spodbudi njihovo upoštevanje civilnih vidikov sporazuma in visoko stopnjo sodelovanja med njimi in sodelujočimi organizacijami/ združenji/agencijami;
- koordinacija dejavnosti civilnih organizacij in agencij v BiH za zagotovitev učinkovitega izvajanja civilnih vidikov sporazuma, pri čemer mora OHR spoštovati njihovo neodvisnost, vendar jim lahko daje, če je potrebno, splošne smernice glede vpliva njihovih dejavnosti na izvajanje sporazuma. Obratno se

od civilnih organizacij in agencij pričakuje, da bodo pomagale OHR pri opravljanju njegovih nalog s posredovanjem vseh relevantnih informacij;

- posredovanje po lastni presoji pri lažšanju iskanja rešitev za kakršne koli težave pri izvajanju civilnih vidikov sporazuma;
- udeležba na sejah donatorskih organizacijah, zlasti v zvezi s sanacijo in obnovo;
- redno poročanje OZN, EU, ZDA, Rusiji in drugim zainteresiranim vladam, strankam in organizacijam o na napredku pri izvajanju sporazuma;
- dajanje smernic in prejemanje poročila od komisarja Mednarodnih policijskih enot, ki so nastale z Aneksom 11;
- permanentno sodelovanje z IFOR-jem, civilnimi komisijami, ki jih sam ustanovi v BiH ali izven nje ter drugimi, z namenom, da izpolni naloge, za katere je prejel mandat (Opći okvirni Sporazum za mir u BiH).

Kljub temu, da nikjer v aneksu 10 ni eksplicitno navedeno, da lahko OHR izvaja naloge zakonodajalca, izvrševalca in sodnika, je zaradi bonnskih pooblastil praksa drugačna (več o tem v poglavju 4).

Aneks 11 ureja ustanovitev in delovanje mednarodnih operativnih policijskih sil Združenih narodov (v nadaljevanju IPTF). Slednje imajo naslednje naloge:

- kontrolirati, opazovati in preverjati delovanje in prostore služb za izvrševanje zakonov, vključno s pripadajočimi pravosodnimi organi, strukturami in postopki;
- svetovati silam in osebju, ki izvršujejo zakone, slednje tudi uriti za izvrševanje zakonov;
- pomagati strankam sporazuma (BiH, FBiH in RS) pri njihovih dejavnostih za izvrševanje zakonov;
- ocenjevati ogrožanje javnega reda in miru ter svetovati službi za izvrševanje zakonov, ko je pod vprašanjem njena zmožnost, da se sama sooči s takimi grožnjami;
- svetovati vladnim organom BiH glede organizacije učinkovitih služb za izvrševanje civilnega zakona; po lastni presoji (po potrebi) spremljati osebje, ki

je zadolženo za izvrševanje zakonov med opravljanjem njihove dolžnosti in zagotoviti družbene pogoje za svobodne in poštene volitve, vključno z zaščito mednarodnega osebja v BiH v zvezi z volitvami kot jih predvideva Aneks 3.

Pomembna naloga IPTF pa je tudi obveščanje Komisije za človekove pravice, ICTY ali katere druge ustrezne organizacije v primeru kršitve človekovih pravic (Radić 2006, 31–32).

Po sedmih letih delovanja so IPTF dosegle večino zadanih ciljev³⁷. Januarja 2003 je v okviru kriznega upravljanja EU IPTF nadomestila Evropska policijska misija (EUPM), katere naloga je bila svetovati policiji BiH, podpora in pomoč pri proaktivnem boju zoper organiziran kriminal ter izvedba reform v policiji; pri tem je šlo za sodelovanje z ostalimi akterji EU in z lokalnimi organi pregona ter varnostnimi službami. Republika Slovenija je v tej misiji uspešno sodelovala s 4 policisti (Ministrstvo za notranje zadeve, EUPM). Mandat EUPM se je zaključil junija 2012 (Ministrstvo za notranje zadeve 2012).

3.1 Bistvene značilnosti in struktura Daytonске ustave/Ustave BiH³⁸

Ustava BiH je del Daytonskega mirovnega sporazuma (Aneks 4) in je sestavljena iz preambule ter 12. členov. V preambuli je jasno določeno, da je BiH suverena, demokratična država, ki sledi načelom Združenih narodov in spoštuje najvišje mednarodne standarde človekovih pravic³⁹, hkrati pa sledi tudi idealom, kot so

³⁷ IPTF so vzpostavile multietnično policijo na območju celotne BiH, vključno z moderno državno mejno policijo, Državno agencijo za informacije in zaščito (SIPA) ter Nacionalni biro Interpola.

³⁸ V poglavju 3.1 so predstavljene bistvene značilnosti in struktura Daytonске ustave/Ustave BiH za lažje razumevanje in kot uvod v 4. poglavje, kjer so podani komentarji o ne/uresničevanju posameznih določb, problemih in posledicah, ki so zaradi tega nastale ter predlogi reform.

³⁹ V preambuli so omenjene Splošna deklaracija o človekovih pravicah, Mednarodna pakta o državljanskih in političnih pravicah ter o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, Deklaracija o pravicah oseb, ki pripadajo narodnim ali etničnim, verskim in jezikovnim manjšinam pa tudi drugi instrumenti o človekovih pravicah. K ustavi pa je dodan Aneksu I, v katerem so naštet dodatni sporazumi o človekovih pravicah, ki bi jih naj BiH upoštevala (Ustav BiH).

toleranca, enakost, mir, rekonciliacija, pravičnost, spoštovanje človekovega dostojanstva in svobode (Ustav BiH).

1. ČLEN

V 1. členu je določeno:

- kontinuiteta BiH kot države z obstoječimi mednarodno priznanimi mejami in članstvom v OZN, ter da bo lahko postala članica tudi drugih organizacij,
- da je BiH demokratična država, ki deluje v skladu s pravom in na temelju svobodnih in demokratičnih volitev,
- da je BiH sestavljena iz dveh entitet in sicer: Republike Srbske in Federacije Bosne in Hercegovine,
- da je gibanje oseb, blaga, kapitala in uslug svobodno na celotnem ozemlju BiH in da entiteti ne bosta izvajali nobenih mejnih kontrol na medsebojnih mejah,
- da je glavno mesto BiH Sarajevo,
- da bo simbole BiH določila Parlamentarna skupščina in jih bo potrdilo Predsedstvo,
- da sta poleg državljanstva BiH, ki ga ureja Parlamentarna skupščina, še državljanstvi obeh entitet, ki jih urejata entiteti, pod pogojem, da: je vsak državljan entitet tudi državljan BiH, da se nikomur ne more arbitrarno odvzeti državljanstvo BiH ali državljanstvo katere od entitet, prav tako pa se nobenemu ne more onemogočiti pridobitev državljanstva BiH na podlagi spolne ali rasne pripadnosti, barve kože, jezika, vere, političnega ali drugega mišljenja, nacionalnega ali drugega izvora, pripadnosti nacionalni manjšini, posestva, rojstva ali druge osebne okoliščine. Osebe z dvojnim državljanstvom lahko volijo v BiH in v entitetah, samo če imajo stalno prebivališče v BiH. Obstajala naj bi centralna evidenca vseh potnih listov, ki jih izdajo entiteti in BiH (Radić 2006, 15–16).

2. ČLEN

2. člen ustave določa okvirje za človekove pravice in temeljne svoboščine, in sicer:

- tako BiH kot tudi obe entiteti skladno z 2. členom ustave zagotavljata najvišji nivo mednarodno priznanih človekovih pravic in temeljnih svoboščin, v ta namen je ustanovljena Komisija za človekove pravice v BiH (določeno v Aneksu 6);
- Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin in njeni protokoli se neposredno uporabljajo v BiH in imajo prednost pred vsemi drugimi zakoni;
- poleg navedenih človekovih pravic in svoboščin, so v 3. odstavku 2. člena ustave izpostavljene še druge pravice, kot je npr. pravica do izražanja, lastnine, zbiranja, itd. Zagotovljena je tudi nediskriminacija oz. uživanje pravic in svoboščin vsem osebam ne glede na spolno ali rasno pripadnost, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodnostni ali drugi izvor, pripadnost nacionalni manjšini, premoženje, rojstvo ali drugi status. Zagotovljeno je tudi svobodno vračanje vseh beguncev in razseljenih oseb na njihove domove ter pravica do vračila lastnine, ki jim je bila odvzeta med vojno I. 1991 oz. do nadomestila, če povračilo v naravi ni možno; vsaka izjava v zvezi s to pravico, ki bi bila dana pod prisilo je neveljavna; BiH ter vse njene ustanove, sodstvo, vladne organizacije in drugi organi, s katerimi upravljata entiteti, morajo spoštovati navedene pravice in svoboščine; BiH mora sodelovati in omogočiti neomejen dostop vsem mednarodnim mehanizmom za preverjanje stanja človekovih pravic predvsem pa ICTY in vsem drugim organizacijam, ki jim da mandat Varnostni svet ZN na področju človekovih pravic (prav tam, 17).

3. ČLEN

3. člen ustave ureja pristojnosti in razmerja med institucijami BiH in obeh entitet. Tako sodijo naslednja področja pod pristojnosti institucij BiH: zunanja politika, zunanja trgovinska politika, carinska in monetarna politika, financiranje institucij in mednarodnih obveznosti BiH; politika in ureditev vprašanj priseljavanja, beguncev in političnih azilov ter uresničitev mednarodnega in medentitetskega kazenskega pregona, vključno z odnosi z Interpolom; vzpostavitev in delovanje skupnih in mednarodnih komunikacijskih sredstev, regulacija medentitetskega transporta in nadzor nad zračnim prometom. Institucije BiH urejajo tudi tista vprašanja, o katerih se dogovori z entitetama in so določene v Aneksih od 5 do 8, ali pa so nepogrešljiva za ohranitev suverenosti, teritorialne celovitosti, politične neodvisnosti in mednarodne subjektivitete BiH.

Vse ostale naloge in pristojnosti, ki niso bile našteje pri institucijah BiH, sodijo pod pristojnost entitet. Entiteti in vse njune administrativne enote morajo v celoti upoštevati določila Ustave BiH, kar pomeni, da so zakonske določbe BiH ali ustavna in zakonska določila entitet neveljavni, če niso v skladu z Ustavo BiH.

Ustava BiH določa naslednje pristojnosti entitet: pravico do vzpostavljanja vzporednih⁴⁰ odnosov s sosednjimi državami v skladu s suverenostjo in teritorialno celovitostjo BiH; obe entiteti morata zagotavljati vso potrebno pomoč vladi BiH, zato da lahko ta spoštuje mednarodne obveznosti BiH; vsaka od entitet je dolžna zagotavljati varnost za vse osebe na območju, ki je pod njuno pristojnostjo; vsaka od entitet ima pravico sklepati sporazume z državami in mednarodnimi organizacijami, vendar s privolitvijo Parlamentarne skupščine, ta pa se lahko na podlagi zakona odloči, kateri sporazumi ne zahtevajo take privolitve (prav tam, 18 – 19).

4. ČLEN

4. člen ustave BiH opredeljuje Parlamentarno skupščino, njeno delovanje, pristojnosti in razmerja z drugimi organi.

Parlamentarna skupščina je dvodomna in se sestoji iz Doma narodov in Predstavniškega doma. Dom narodov ima 15 predstavnikov, od tega dve tretjini iz FBiH (pet Hrvatov in pet Bošnjakov) in ena tretjina iz RS (pet Srbov). Hrvaške in bošnjaške predstavnike iz Federacije BiH izberejo hrvaški in bošnjaški predstavniki iz Doma narodov FBiH. Predstavnike iz Republike Srbske pa Narodna skupščina RS. Kvorum tvori devet članov Doma narodov, pod pogojem, da so prisotni trije bošnjaški, trije srbski in trije hrvaški predstavniki.

Predstavniški dom ima 42 članov, izmed katerih sta dve tretjini izvoljeni v FBiH, ena tretjina pa RS. Tako so slednji neposredno izvoljeni iz svoje entitete v skladu z volilnim zakonom, ki ga sprejme Parlamentarna skupščina⁴¹. Kvorum sestavlja večina vseh članov Predstavniškega doma.

⁴⁰ Vzporedni odnosi v smislu, da kljub temu, da država BiH že vzpostavlja gospodarske, partnerske in druge odnose s posameznimi državami, jih lahko vzpostavljata tudi entiteti v istem časovnem obdobju in za različne namene, vendar morata pri tem spoštovati suverenost in teritorialno celovitost BiH.

⁴¹ Prve volitve bi se naj izvedle skladno z Aneksom 3 Daytonskega sporazuma (prav tam).

Procedura določa: da morata biti oba doma sklicana v Sarajevu v 30 dneh po volitvah; vsak dom mora z večino glasov sprejeti svoj poslovnik in med svojimi člani izbrati po enega Srba, Bošnjaka in Hrvata za mesto predsednika in namestnikov predsednika, s tem da bi predsedniško mesto rotiralo med temi tremi člani. Vsa zakonodaja mora biti sprejeta v obeh domovih. Vse odločitve obeh domov se sprejemajo z večino vseh prisotnih, zato si morajo predstavniki prizadevati po najboljših močeh za to, da bi večina vključevala najmanj eno tretjino glasov predstavnikov z ozemlja vsake od entitet, v nasprotnem primeru se morajo sestati predsednik in njegova namestnika in kot komisija poskušati v treh dneh od glasovanja doseči soglasje. Če jim ne bi uspelo, bi lahko odločitve sprejeli z večino glasov vseh prisotnih, ki glasujejo, vendar pod pogojem, da nasprotujoči glasovi ne vključujejo dveh tretjin predstavnikov katere od entitet.

Predlagana odločitev Parlamentarne skupščine se lahko označi kot destruktivna za vitalni interes bošnjaškega, hrvaškega in srbskega naroda z večino glasov vseh predstavnikov treh narodov iz Doma narodov, gre za t.i. etnični veto. Ko ima večina omenjenih predstavnikov ugovor na uporabo inštrumenta za zaščito vitalnih interesov narodov, potem mora predsedujoči Domu narodov sklicati skupno komisijo, ki jo sestavlja po en bošnjaški, hrvaški in srbski predstavnik iz Doma narodov, da poišče rešitev. Če jim to ne bi uspelo, se mora zadeva v petih dneh izročiti Ustavnemu sodišču, slednje pa mora po hitrem postopku ugotoviti ali je postopek potekal regularno (prav tam, 19 – 20).

Dom narodov se lahko razpusti sam ali z odločitvijo Predsedstva pod pogojem, da je odločitev Doma o razpustitvi sprejeta z večino, ki vključuje večino predstavnikov iz vsaj dveh narodov, bosanskega, hrvaškega ali srbskega.

Pristojnosti Parlamentarne skupščine so: sprejemanje zakonov, ki so potrebni za izvajanje sklepov Predsedstva ali za opravljanje svojih nalog v skladu z ustavo BiH, odločanje o virih in zneskih sredstev za delo institucij BiH ter za mednarodne obveznosti BiH, sprejemanje proračuna za institucije BiH, odločanje o soglasju za ratifikacijo sporazuma; druge zadeve, ki so potrebne za opravljanje svojih nalog ali pa so ji dodeljena na podlagi medsebojnega dogovora entitet (Ustav BiH).

5. ČLEN

5. člen opredeljuje Predsedstvo, njegovo sestavo, pristojnosti, razmerja do drugih organov, postopke sprejemanja odločitev ter Svet ministrov in Stalni odbor.

Predsedstvo je sestavljeno iz treh članov, enega Bošnjaka in enega Hrvata, ki sta neposredno izvoljena v FBiH ter enega Srba, ki je prav tako neposredno izvoljen v RS. Prve volitve so morale biti izpeljane skladno z Aneksom 3, vse naslednje pa v skladu z zakonom, ki bi ga morala sprejeti Parlamentarna skupščina. Mandat članov je na prvih volitvah trajal dve leti, sicer pa je mandat 4 leta. Predsednika Predsedstva izvolijo člani med seboj, po prvih volitvah pa je postal predsednik tisti, ki je dobil največ glasov. Po osmih mesecih se zamenja predsedujoči (izmed članov Predsedstva) po načelu rotacije, ki ga določa Zakon o volitvah.

Predsedstvo si mora prizadevati, da odloča s konsenzom, vendar pa je možno sprejemanje odločitev z večino dveh članov, če ni možno doseči konsenza. Če se kateri član ne strinja s sprejeto odločitvijo, potem lahko upočasni njeno dokončno potrditev tako, da jo razglasi za destruktivno za vitalni interes njegove entitete. Takšna odločitev je potem takoj posredovana Ljudski skupščini RS, če bi jo za destruktivno označil član te entitete, bošnjaškim predstavnikom Doma narodov FBiH, če bi to storil bošnjaški član ali hrvaškim predstavnikom tega telesa, če bi to storil hrvaški član. Če je potrjen sum o destruktivnosti za vitalni interes (naroda, ki ga zastopa član Predsedstva, ki se je pritožil) z dvotretjinsko večino v Ljudski skupščini RS ali Domu narodov FBiH v roku desetih dni, potem sporna odločitev Predsedstva ne more stopiti v veljavo.

Pristojnosti predsedstva so: vodenje zunanje politike BiH, imenovanje veleposlanikov in drugih mednarodnih predstavnikov BiH, od katerih je lahko največ dve tretjini iz FBiH, predstavljanje BiH v mednarodnih in evropskih organizacijah in institucijah ter prizadevanje za članstvo v tistih, kjer BiH še ni članica; vodenje pogajanj za sklenitev mednarodnih pogodb in njihovo ratificiranje s soglasjem Parlamentarne skupščine; implementacija odločitev Parlamentarne skupščine; predlog letnega proračuna Parlamentarni skupščini na podlagi priporočila Sveta ministrov, predložitev poročila o izdatkih Predsedstva na zahtevo Parlamentarne skupščine, vendar najmanj enkrat letno, po potrebi koordinacija z mednarodnimi in nevladnimi organizacijami v BiH; opravljanje drugih nalog, ki mu jih naložijo/zaupajo Parlamentarna skupščina ali entiteti (Radić 2006, 21–22).

Svet ministrov: Predsedstvo predlaga predsednika Sveta ministrov, ki ga potrdi Predstavniški dom. Predsednik imenuje ministra za zunanje zadeve, zunanjo trgovino in druge, nato pa jih potrdi Predstavniški dom. Predsednik in ministri skupaj tvorijo Svet ministrov, njihova naloga pa je izvajanje politik in odločitev BiH ter poročanje Parlamentarni skupščini. V Svetu ministrov ne sme biti več kot dve tretjini ministrov z ozemlja Federacije. Predsednik imenuje tudi namestnike ministrov, ki ne smejo pripadati istemu konstitutivnemu narodu kot njihovi ministri, potrdi pa jih Predstavniški dom. Svet ministrov mora odstopiti, ko mu Predstavniški dom izglasuje nezaupnico.

Stalni odbor: Člani Predsedstva imenujejo člane Stalnega odbora za vojaška vprašanja zaradi usklajevanja aktivnosti oboroženih sil v BiH, hkrati so tudi oni člani Stalnega odbora in civilni poveljniki oboroženih sil. Brez njihovega soglasja in soglasja njihovih vlad (FBiH ali RS) ne sme nobena oborožena sila entitet groziti drugi, uporabiti silo ali se zadrževati na ozemlju druge entitete⁴² (prav tam, 23).

6. ČLEN

6. člen opredeljuje sestavo Ustavnega sodišča, njegove pristojnosti in postopke sprejemanja odločitev. Ustavno sodišče ima devet članov, od katerih imenuje štiri Predstavniški dom FBiH, dva Skupščina RS in tri pa imenuje predsednik Evropskega sodišča za človekove pravice po posvetovanju s Predsedstvom. Zadnji trije ne smejo biti državljani BiH ali sosednje države. Razprave sodišča so javne, odločitve pa morajo biti obrazložene in objavljene. Ustavno sodišče je pristojno za razsojanje v sporih med entitetama ali med BiH in eno ali obema entitetama ali med institucijami BiH, vključno z vprašanji, kot so:

- če je odločitev ene od entitet, da bo vzpostavila posebno paralelno razmerje s sosednjo državo v skladu z Ustavo, kar vključuje tudi odredbe o suverenosti in teritorialni celovitosti BiH in
- če so določila v Ustavi ali katerem zakonu od entitet v skladu z Ustavo BiH.

⁴² Po koncu vojne sta imeli obe entiteti svoje oborožene sile (ne samo vojsko temveč tudi policijo), zato je tovrstna določba pomenila »varovalko« pred medsebojnimi napadi in ogrožanji teritorialne celovitosti BiH. Leta 2006 sta z reformo oboroženih sil obe vojski prešli pod vodstvo Predsedstva BiH in tako postali enotna vojska Bosne in Hercegovina.

Postopke pred sodiščem lahko sprožijo: član Predsedstva, predsednik Sveta ministrov, predsednik ali namestnik predsednika katerega doma Parlamentarne skupščine ali četrtina članov katerega od domov Parlamentarne skupščine, četrtina članov katerega koli doma predstavniškega organa od entitet. Odločitve Ustavnega sodišča so dokončne in obvezujoče (prav tam, 24).

Poslovnik sodišča se sprejme z večino glasov vseh članov, ki tvorijo kvorum (Ustav BiH).

7. ČLEN

7. člen opredeljuje Centralno banko BiH, njeno sestavo, pristojnosti in odgovornosti. Centralna banka BiH je edina institucija, ki lahko izdaja denar in izvaja monetarno politiko v celotni BiH.

Pri prvi sestavi banke, guvernerja imenuje Mednarodni monetarni fond po posvetovanju s Predsedstvom, slednji ne sme biti državljan BiH ali katere izmed sosednjih držav, upravni odbor centralne banke BiH pa sestavljajo: guverner in dva člana iz FBiH (ki delita en glas) ter en član iz RS. Slednja imenuje Predsedstvo (Radić 2006, 25). V primeru neodločenega glasovanja ima guverner možnost odločilnega glasu.

Pri vseh naslednjih sestavah Upravnega odbora Centralne banke BiH ima Upravni odbor pet članov, ki jih imenuje Predsedstvo za obdobje 6 let. Upravni odbor imenuje guvernerja izmed svojih članov prav tako za obdobje 6 let (Ustav BiH).

8. ČLEN

8. člen Ustave BiH ureja finance, in sicer Parlamentarna skupščina vsako leto na predlog Predsedstva sprejme proračun, ki med drugim zagotavlja financiranje za delovanje ustanov BiH in mednarodne obveznosti BiH. Dve tretjini proračuna prispeva FBiH in eno tretjino RS (Radić 2006, 25).

9. ČLEN

9. člen Ustave BiH vsebuje splošne in prehodne določbe in med drugim določa tudi to, da osebe, ki prestajajo kazen, ki jo je izreklo ICTY, in osebe, ki so obtožene na

tem sodišču, vendar se niso pojavile pred sodiščem, ne smejo kandidirati ali biti izvoljene za katerekoli javno ali voljeno funkcijo na območju BiH (prav tam, 25 – 26). Funkcionarji, ki so imenovani na položaje v institucijah BiH, odražajo sestavo narodov BiH (Ustav BiH).

10. ČLEN

10. člen določa ustavno-revizijski postopek za Ustavo BiH. Spremembe in dopolnitve ustave se sprejmejo z dvotretjinsko večino vseh prisotnih, ki glasujejo v Predstavniškem domu. Zaradi zaščite človekovih pravic, 10. člen določa, da amandma ali sprememba Ustave ne more odpraviti ali omejiti pravic in svoboščin, ki jih ureja 2. člen Ustave BiH (prav tam).

11. ČLEN

11. člen ureja prehodne določbe v zvezi z javnimi funkcijami, zakoni in drugimi zadevami. Slednje so določene v Prilogi II k tej ustavi (prav tam).

12. ČLEN

12. člen ureja začetek veljavnosti Ustave BiH, ki velja od podpisa Daytonskega mirovnega sporazuma, ko je prenehala veljati Ustava Republike Bosne in Hercegovine. Entiteti morata v roku treh mesecev od nastopa veljave te Ustave spremeniti svoji ustavi in ju uskladiti z Ustavo BiH (prav tam).

Ustava BiH vsebuje tudi 2 priloge. Kot je bilo navedeno pri opisu 11. člena Ustave BiH, so v Prilogi II navedene prehodne določbe, v Prilogi I pa dodatni sporazumi o človekovih pravicah, ki se morajo izvajati v BiH (prav tam).

4 UGOTOVLJENI PROBLEMI IN PREDLOGI ZA REFORME

Skladno z zastavljeno hipotezo, da je:

Daytonski mirovni sporazum je omogočil prekinitev vojaškega konflikta v BiH, vendar zaradi svoje etnične zasnove daytonska ustavna ureditev ni primerna za uspešen, mirnodoben družbeni in ekonomski razvoj, za demokratizacijo ter za stabilizacijo odnosov med vsemi državljani. Zato so potrebne reforme, ki bodo reformirale politični sistem, zagotovile demokratičen razvoj in etnično ravnovesje, hkrati pa vzpostavile skupno DRŽAVLJANSKO IDENTITETO⁴³.

4.1 Politično-ustavna problematika

Problematičnost Ustave BiH je možno identificirati že na samem začetku njenega nastajanja, saj je bila **oblikovana, parafirana in podpisana v tujini**, njeni stvaritelji se **niso posvetovali z bosansko-hercegovsko ali tujo inteligenco** (pravniki, profesorji, predstavniki nevladnih organizacij, itd.) **niti z državljani BiH** oziroma javnostjo BiH, ki je ključna za demokratične procese, temveč le s politiki, ki so imeli lastne/politične interese.

Poleg tega pa Ustava BiH do danes **ni bila uradno⁴⁴ prevedena in potrjena v Parlamentu BiH oz. s strani drugih merodajnih domačih subjektov**, posledično pa tudi **ni bila objavljena v Uradnem listu BiH**. Zaradi navedenega prihaja do

⁴³ Državljska identiteta kot skupna identiteta vseh državljanov BiH, ki bi si prizadevali za skupno blaginjo, napredek in razvoj celotne BiH na vseh relevantnih področjih, kot so: zdravstvo, sociala, gospodarstvo, evro-atlantska integracija, itd.

⁴⁴ Obstaja več neuradnih prevodov npr. takšen kot ga uporablja Parlamentarna skupščina BiH, Ministrstvo za zunanje zadeve BiH ali spletna pravna revija Legalist.ba itd., videti je kot, da je vsak izmed omenjenih in neomenjenih subjektov poskrbel za svoj prevod, hkrati pa večina poudarja, da ne odgovarjajo za pravne posledice, ki bi nastale zaradi sklicevanja na njihove prevode ter, da je potrebno upoštevati izvirni dokument, ki je v angleškem jeziku. Ustava BiH nima eksplicitnih določb glede prevoda in objave.

različnih prevodov in interpretacij določb Ustave BiH (Lasić 2009). Pojavlja pa se tudi **vprišanje legitimnosti in legalnosti same ustave** oz. njenega nastanka in sprejetja, in sicer zaradi nedemokratskega postopka nastajanja Ustave BiH, kjer ni sodelovalo ljudstvo, pa tudi zaradi omenjenih različnih/neuradnih prevodov in interpretacij le-teh.

Naslednji problem, ki se pojavlja pri Ustavi BiH, je uvajanje etnokratije⁴⁵, s katero **daje pravice trem konstitutivnim narodom**: Bošnjakom, Hrvatom in Srbom in diskriminira vse ostale državljane BiH, ki se ne identificirajo z omenjenimi kategorijami in so definirani s terminom »ostali«⁴⁶, etnično nevtralen termin »državljeni« pa je omenjen le v Preambuli Ustave BiH. Tako je **»ostalim« odvzeta možnost, da bi enakopravno sodelovali v demokratični oblasti, zlasti pa da bi lahko bili izvoljeni v nekatere najvišje organe oblasti**, zaradi česar je za Ustavo BiH značilen poseben tip avtoritarizma, ki postavlja etnične interese nad vse ostale in posledično izključuje veliko različnih interesov, ki ne izhajajo iz etničnosti (Turčalo 2012, 34). Takšno preferiranje konstitutivnih narodov krati pravice ostalih državljanov ne samo na političnem področju, temveč tudi na področju človekovih in drugih pravic.

Mednarodna skupnost je v Ustavo BiH vključila **konsociativno demokracijo**, katere glavne značilnosti so: velika koalicija, vzajemni veto, proporcionalnost in segmentna avtonomija (prav tam, 35). Pogojev za vzpostavitev tovrstne demokracije pred vojno še ni bilo pa tudi med vojno ne. Tudi zato je njena funkcionalnost vprašljiva.

Koncept velike koalicije je mednarodna skupnost poskusila uresničiti z uveljavitvijo tričlanskega Predsedstva, katerega člani so lahko izključno pripadniki konstitutivnih narodov in so izvoljeni v entiteti kjer prebivajo Srb v Republiki Srbski, Hrvat in

⁴⁵ Nekateri »etnokratijo«, kakršna je bila uvedena v BiH, označujejo kot avtoritarno, drugi pa se s tem ne strinjajo, čeprav ji tudi očitajo nedemokracijo; prav tako problematična bi verjetno bila ureditev, ki etnične dimenzije ne bi upoštevala, kar se je pokazalo tudi v začetku 1990ih. Zato bi v BiH kazalo iskati rešitve, ki bi etničnost ustrezno vključila v demokratične institucije in procese odločanja.

⁴⁶ »Ostali« v BiH so državljani BiH, ki ne pripadajo konstitutivnim narodom. Mednje lahko štejemo pripadnike drugih narodov oz. etničnih skupin ipd., in sicer: Rome, Žide, Albance, Slovence, Črnogorce, Čehe, Rusine itd.; osebe iz t.i. mešanih zakonov in osebe, ki iz osebnih razlogov ne želijo pripadati nobeni etnično definirani skupnosti (Hodžić in Stojanović 2011, 51).

Bošnjak v Federaciji BiH. Tovrstno etnično in teritorialno dajanje prednosti konstitutivnim narodom, določa člane Predsedstva kot predstavnike etničnih skupin in ne države. Podobna ureditev, vendar indirektna, je pri formiranju Sveta ministrov, kjer je kvota določena na entitetski osnovi in ne etnični, vendar je rezultat praviloma tak, da je dve tretjini ministrov iz FBiH Hrvatov in Bošnjakov, ena tretjina iz RS pa je srbske nacionalnosti (prav tam, 35). Na takšen način so kratene pravice drugih državljanov⁴⁷, ki se ne identificirajo s katerim od konstitutivnih narodov, saj ne morejo biti izvoljeni na najvišje funkcije v organih oblasti, hkrati pa takšna etnična superiornost onemogoča državljansko enakopravnost na celotnem območju BiH.

Vzajemni veto je zagotovljen pri sprejemanju odločitev v Predstavniškem domu, kjer lahko z večinskimi glasovi predstavnikov določenega konstitutivnega naroda razglasijo neko odločitev za destruktivno za vitalni interes bošnjaškega, hrvaškega ali srbskega naroda. Podoben princip vzajemnega veta je možen tudi znotraj Predsedstva BiH, kjer lahko posamezni člani razglasijo predsedniško odločitev za destruktivno za vitalni interes entitete, ki jo predstavljajo (prav tam). Pri analizi Ustave BiH smo ugotovila, da le-ta nima posebnih/podobnih mehanizmov za zaščito vitalnih interesov drugih državljanov, ki se ne identificirajo s konstitutivnimi narodi, torej lahko gre za manjšinske pravice drugih etničnih skupin ali pa za splošne državljanske pravice, ki so s takšno Ustavo nezaščitene.

Proporcionalnost je vidna pri načinu volitev predstavnikov iz obeh domov Parlamentarne skupščine BiH in imenovanju ministrov v Svet ministrov, saj so vse omenjene institucije sestavljene iz dveh tretjin predstavnikov z območja FBiH in ene tretjine iz RS, Dom narodov pa je izrecno sestavljen iz petih Hrvatov, petih Bošnjakov iz FBiH in petih Srbov iz RS (prav tam, 35 – 36). Tudi pri tovrstni proporcionalnosti je zaznati poudarek na etničnosti in diskriminatornem odnosu/neenakosti do ostalih državljanov BiH, ki niso Srbi, Hrvati ali Bošnjaki.

Segmentna avtonomija je določena z delitvijo BiH na dve entiteti, ki imata svoje pristojnosti (prav tam, 36). Takšna delitev BiH, ki pred vojno ni bila teritorialno razdeljena na podlagi etnične delitve, je potrdila rezultat vojne, v kateri so Srbi

⁴⁷ Najbolj znan primer je Sejdić in Finci (več o tem v nadaljevanju).

etnično očistili vsaj pol države in so z Daytonskim mirovnim sporazumom dobili in obdržali 49% celotnega ozemlja – entiteto Republiko Srbsko.

S. Turčalo meni, da je mednarodna skupnost s predstavljeno konsociacijsko paradigmo **institucionalizirala etničnost**, ki se ni izkazala za adekvatno pri vzpostavitvi funkcionalnih institucij (prav tam).

Poleg omenjenega problema pa je daytonska ureditev BiH ustvarila **politične elite** oziroma etnonacionalizem, ki je po mnenju Svjetlane Pavičić doživel genezo v socialistični Jugoslaviji in je predstavljal glavno legitimacijsko sredstvo za decentralizacijo avtoritarnega, enopartijskega ustroja. Daytonski institucionalni, ustavno-pravni okvir pa je političnim elitam omogočil nadaljevanje takšne avtoritarne in regresivne decentralizacije. Mednarodna skupnost je sicer poskušala demokratizirati politični sistem, vendar ji je po mnenju S. Pavičićeve uspelo le pluralizirati in ne demokratizirati tri mononacionalne »enopartijske sisteme«. Takšen politični sistem zaznamujeta dve značilnosti, in sicer avtoritarni karakter in deinstitucionalizacija države, slednji pa prav tako oblikujeta politike elit. Avtoritarni karakter decentraliziranega sistema omogoča obstoj političnih elit, ki preprečujejo demokratizacijo političnega sistema, s tem pa politične elite ostajajo glavni generator družbene krize in blokad reformnih in modernizacijskih procesov. Takšno stanje v povojnem obdobju ohranjajo elite, ki si prizadevajo, da s pomočjo skorumpiranega sistema visokega šolstva ohranjajo strukturne značilnosti negativne selekcije kadrov. Deinstitucionalizacija⁴⁸ države je posledica vzdrževanja avtoritarne vladavine še iz socialističnih časov, daytonska ureditev pa omogoča njeno nadaljevanje katerega posledice so erodiranje državnih institucij na vseh nivojih BiH, podrejenost državno-političnega sistema skupinskim in individualnim interesom, ki izhajajo iz avtoritarnosti (Pavičić 2008, 22–23).

Iz napisanega izhaja, da so politične elite in daytonski politični sistem BiH v soodvisnem odnosu, saj je dekonstrukcija političnega sistema nemogoča brez dekonstrukcije prevladujoče »politične formule«, s katero politična elita legitimira lastno eksistenco. Prav tako so nemogoče vsakršne reforme, če se ne spremenita

⁴⁸ Deinstitucionalizacija države v tem kontekstu pomeni, da z državo ne upravljajo institucije kot je npr. Parlamentarna skupščina ali Predsedstvo itd. temveč posamezniki ali skupine posameznikov (nacionalne stranke), ki delajo za lasten interes.

položaj in status političnih elit/nacionalnih strank in način njihove reprodukcije (Ćurak in ostali 2009, 46–48). Slednje večinoma sprejemajo najpomembnejše politične odločitve o usodi države in družbe v okviru neformalnih in neprimernih⁴⁹ srečanj v barih in restavracijah daleč od oči javnosti in kritikov (Pavičić 2008, 18). Prav tako pa ne čutijo **nobene politične odgovornosti** za svoje odločitve, saj v trinajstih letih⁵⁰ po podpisu mirovnega sporazuma ni odstopila niti ena oseba z javno funkcijo zaradi neuspeha določene politike ali škandalov, ki jih ni malo (Ćurak in ostali 2009, 47). Dodatno legitimacijo pa jim dajejo predstavniki mednarodne skupnosti, ki z njimi (nacionalnimi strankami/političnimi elitami) pogovarjajo in pogajajo o zadevah javnega interesa, torej v okviru etno-političnega liderstva, ne da bi vanje vključevali ostale politične stranke oziroma širšo javnost/državljanke BiH (Pavičić 2008, 16).

Pojavlja se tudi **problem dejanske suverenosti BiH**. Kljub temu, da je dominantno mnenje, da so etnične skupnosti nosilke politične suverenosti v BiH, saj se odločitve sprejemajo in upravičijo v imenu ene ali več etničnih skupin pa v primeru izjem/posebnih situacij v BiH, odločajo predstavniki mednarodne skupnosti oz. OHR/EUSR⁵¹, ki je podaljšanja roka EU in skladno z bonskimi pooblastili⁵² lahko

⁴⁹ Gre predvsem za izigravanje sistema in izven sistemsko odločanje.

⁵⁰ Skladno z navedbo avtorja S. Ćuraka v trinajstih letih po podpisu mirovnega sporazuma v BiH ni odstopila nobena oseba z javno funkcijo iz navedenih razlogov, žal pa se situacija ni spremenila niti do danes (20 let po podpisu sporazuma).

⁵¹ EUSR je Posebni predstavnik/oposlanec EU, ki podpira delo Visokega predstavnika za skupno zunanjo in varnostno politiko EU in ima pomembno vlogo pri razvoju močnejše in učinkovitejše skupne zunanje in varnostne politike EU. Prvi EUSR za BiH je bil imenovan leta 2002 (Paddy Ashdown), nato leta 2006 (Christian Schwarz-Schilling) in 2007 (Miroslav Lajčak in Valentin Inzko) (Direkcija za evropske integracije BiH: EUSR). Do leta 2011, ko je funkcijo EUSR prevzel danski diplomat Peter Sorensen, sta bili funkciji EUSR in OHR združeni in ju je opravljala ena oseba. Po ločitvi funkcije EUSR, je Valentin Inzko nadaljeval s funkcijo Visokega predstavnika v BiH - OHR.

⁵² Svet za implementacijo miru (več o Svetu v poglavju 4.4) je na konferenci v Bonnu leta 1997 sprejel odločitev, da lahko OHR odpravi »blokade« pri delovanju BiH institucij, pri napačnih interpretacijah Daytonskega sporazuma, pri sprejemanju pomembnih odločitev institucij BiH itd. S tem je OHR podelil izvršno, sodno in zakonodajno oblast v BiH in tako njegovo vlogo transformiral iz facilitatorja v integralno institucijo političnega sistema v BiH. Tovrstna odločitev se je izkazala za kontraproduktivno, saj so z njo vladajoče politične elite postale odgovorne mednarodni skupnosti in ne volilnemu telesu, hkrati pa so izkoriščale odločitve OHR za prenos odgovornosti nanj za določene postopke/odločitve, ki

sprejema odločitve⁵³, ki presegajo obstoječe politične omejitve in pri tem nima konstitutivne potrebe po utemeljevanju svojega dela pred formalnimi predstavniki vlade, civilne družbe ali državljani BiH (prav tam, 14). Avtorica S. Pavičić meni, da je posledično suverenost BiH v rokah EU, kljub temu da se to ne izkazuje na eksplicitni ravni, ravno nasprotno, retorika evropskih predstavnikov je zasičena s frazami, da mora BiH prevzeti odgovornost v procesu sprejemanja odločitev in pri politični prihodnosti države (prav tam, 13). Tovrsten paralelizem med političnimi organi BiH in mednarodno skupnostjo pa ustvarja politično negotovost, ki nacionalnim strankam prinaša podporo volivcev, saj slednji v njih vidijo garancijo za varnost (Turčalo 2008, 22).

Splet zgoraj opisanih ravnanj političnih elit in mednarodne skupnosti pa zagotavljata **vladavino nacionalnih strank** v BiH od osamosvojitve naprej, razen med letoma 2000 in 2002⁵⁴, ko so bile ne oblasti državljanske stranke – Zveza za demokratične spremembe (Radić 2006, 33). Poleg tega pa se na takšen način **politične odločitve v BiH sprejemajo na nedemokratičen način**, tako s strani mednarodne skupnosti (predvsem OHR) kot tudi s strani političnih elit, in zapostavljajo interese širše javnosti⁵⁵ oziroma tistih volivcev, ki ne pripadajo kateremu od konstitutivnih narodov.

so bile na škodo katere od etničnih skupnosti in si z nasprotujočo držo ter nacionalističnim izražanjem izборile podporo volivcev (Turčalo 2008, 21-22).

⁵³ Ključne odločitve OHR-jev so bile: sprejem enotnih osebnih dokumentov, avtomobilskih registrskih oznak, grba, zastave, valute-konvertibilne marke; postopen prenos nekaterih entitetskih pristojnosti na državni nivo, sprejetje zakona o konstitutivnosti narodov na celotnem območju BiH; sprejetje enotnih oboroženih sil, carinske uprave, obveščevalne službe in policijskih sil (Grünther Đečević in Rondić 2012).

⁵⁴ Tudi v tem času ni bil dejansko odpravljen vpliv nacionalnih strank oziroma njihovo monopol.

⁵⁵ Glede na Poročilo o človekovem razvoju (NHDR 2007), je več kot 50% populacije izključene iz demokratičnih družbenih procesov, kar pomeni npr. da ne morejo sodelovati/podati mnenja pri sprejemanju odločitev, ki so družbenega pomena itd.. Več kot 20% populacije se sooča z ekstremno izključenostjo, medtem ko jih ima 47% zelo omejene možnosti za izboljšanje lastnega položaja (Ćurak in ostali 2009, 63). V zadnjih dveh skupinah so predvsem tisti, ki niso pripradniki konstitutivnih narodov in so hkrati manjšina, npr. Romi.

Poleg omenjenih problemov, ki jih prinaša daytonska ustava BiH, je eden izmed perečih izzivov tudi **predrag in zapleten politični sistem**, ki je posledica delitve BiH na dve entiteti⁵⁶ in distrikt Brčko, saj ima BiH 14 parlamentov⁵⁷, 14 vlad⁵⁸, 200 ministrov, 5 predsednikov⁵⁹ in posledično veliko uradnikov ter drugih. Najdonosnejši poklic v BiH je politik, poslanec ali občinski svetnik, tako velike administracije pa ne bi finančno prenesle niti ZDA (Latal 2012). Dve tretjini proračuna BiH namreč porabi samo za svoje delovanje (Bebler v Radić 2005, 28).

4.2 Področje človekovih in manjšinskih pravic

Problem Ustave BiH na področju človekovih in manjšinskih pravic je ta, da je kontradiktorna, saj po eni strani vzpostavlja moderen sistem varovanja človekovih pravic, ki je skladen z Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, slednja pa ščiti pravice posameznikov in ne kolektivnih pravic, po drugi strani pa je ves politični sistem BiH zasnovan na etnični delitvi oblasti, ki deli pravice konstitutivnim narodom na račun »ostalnih« (Glasnik 2011, 9).

Najbolj znan **primer kršitve človekovih oz. manjšinskih pravic** v BiH, ki je rezultat daytonske ureditve BiH, je nedvomno **primer Finci-Sejdić⁶⁰ proti BiH** zaradi diskriminacije manjšinskih skupin⁶¹ in tistih državljanov, ki se ne deklarirajo kot

⁵⁶ Republika Srbska se deli na 5 regij, ki se nadalje delijo na občine, Federacija BiH pa na 10 kantonov, ki se delijo na občine.

⁵⁷ BiH ima 1 parlament na nacionalni ravni, 1 v distriktu Brčko, 1 v RS, parlament FBiH in 10 parlamentov kantonov FBiH (Šematski prikaz nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini 2012).

⁵⁸ Ista situacija kot s parlamenti je tudi z vladami v BiH, kjer jih je prav tako 14 (prav tam).

⁵⁹ BiH ima 3 predsednike na nacionalnem nivoju in po enega v obeh entitetah (prav tam).

⁶⁰ Jakob Finci je predsednik Židovske skupnosti v BiH. Dervo Sejdić je bosansko-hercegovski diplomat in predsednik romske organizacije (Banović in Gavrić 2010, 159-160).

⁶¹ V BiH je prisotnih 17 nacionalnih manjšin, in sicer: Albanci, Črnogorci, Čehi, Italijani, Judje, Madžari, Makedonci, Nemci, Poljaki, Romi, Romuni, Rusi, Rusini, Slovaki, Slovenci, Turki in Ukrajinci. Njihove pravice pokriva Zakon o zaščiti pravic pripadnikov nacionalnim manjšin, ki je bil sprejet leta 2003 na državni ravni in jim zagotavlja pravico do zaščite njihovih kulturnih, religijskih, izobraževalnih,

pripadniki katerega izmed treh konstitutivnih narodov. Slednje izhaja iz dejstva, da so lahko, skladno z daytonsko ustavo BiH, samo pripadniki konstitutivnih narodov, torej Bošnjaki, Hrvati in Srbi, izvoljeni v Predsedstvo BiH in Dom narodov BiH. Tovrstna ureditev je varovalni instrument, ki bi naj z entitetskim proporcionalnim sistemom zagotovil mir med tremi največjimi etničnimi skupinami, vendar se je Evropsko sodišče za človekove pravice v Strasbourgu dne 22. decembra 2009 odločilo, da: »Prepoved, da manjšine aktivno sodelujejo na volitvah nima objektivne in razumne utemeljitve, zato je le-ta v nasprotju z Evropsko konvencijo o človekovih pravicah, ki prepoveduje diskriminacijo.« Zaradi takšne odločitve sodišča, je jasno, da BiH nujno potrebuje ustavne reforme (Banović in Gavrić 2010, 159–160), ki pa se do danes niso zgodile, saj se vladajoče nacionalne stranke niso mogle dogovoriti glede skupne rešitve do določenega roka z »EU Road Map-om«⁶², in sicer do 31. avgusta 2012 (Inzko 2012, odstavek 38) kot tudi ne kasneje.

Iz napisanega izhaja tudi dejstvo, da v BiH **niso diskriminirane samo manjšine in tisti, ki se ne želijo etnično opredeliti, temveč tudi pripadniki konstitutivnih narodov** – npr. Srbi v FBiH ali Bošnjaki in Hrvati v RS, saj **jim je odvzeta pasivna volilna pravica**, zaradi česar ne morejo biti izvoljeni v Predsedstvo BiH in Dom narodov BiH (Banović in Gavrić 2010, 163). V javnosti je zelo prisotna diskriminacija na vseh področjih življenja kot tudi slab položaj omenjenih konstitutivnih narodov⁶³, ki so manjšina na območju, kjer živijo, in je njihov položaj celo slabši kot položaj resničnih (statističnih) manjšin oz. tistih, ki niso etnično opredeljeni (Izmirlija in drugi 2012, 206–207).

družbenih, ekonomskih in političnih svoboščin, potreb in identitet. Romi so največja in najbolj marginalizirana manjšina v BiH (Nacionalne manjine u BiH 2013).

⁶² Vladajoče stranke so se na sestanku z Evropskim komisarjem za širitev in evropsko sosedsko politiko 27. junija 2012 zavezale, da bodo našle rešitev in implementirale odločitev Evropskega sodišča za človekove pravice ter tako naredile korak pri ustavnih reformah. Posamezne stranke HDZ BiH/HDZ 1990, SNSD/SDS in SDA so sicer predložile svoje predloge Parlamentarni skupščini BiH avgusta 2012, vendar so se ti razlikovali pri metodi izbire članov Predsedstva BiH in sestavi Doma narodov, niso pa uspele uskladiti predloga (Inzko 2012).

⁶³ Predvsem gre za Hrvate in Bošnjake, ki živijo v RS in Srbe, ki živijo v FBiH.

Institucionalna diskriminacija⁶⁴ tako ostaja stalnica, posamezniki in organizacije pa jo izvajajo pogosto in brez občutka, da je takšna praksa nezakonita. Tovrstna diskriminacija pa omejuje popolno uživanje temeljnih človekovih pravic ne samo na političnem področju, temveč tudi na področjih zdravstvene zaščite, zaposlovanja, socialne pomoči in uživanja javnih storitev. **Zakon o prepovedi diskriminacije** je BiH sprejela že leta 2009, vendar z njim ni uskladila ostalih zakonov, in ji je tako spodletelo vzpostaviti temelj za enakopravnost. V BiH še vedno **ni integrirano načelo enakopravnosti spolov** niti pravno niti v praksi, kar bi ustvarilo enake možnosti za ženske in moške (Ravnopravnost i nediskriminacija 2013).

Tovrstna diskriminacija je rezultat **korupcije**, ki onemogoča uresničevanje človekovih pravic in je razširjena po celotnem javnem in zasebnem sektorju, sega pa celo do političnega vrha, zaradi česar je BiH po tujih literaturah definirana kot »captured state«⁶⁵ (ujeta država). Za pokonfliktno obdobje v BiH je tako značilna zapletenost institucionalne strukture, etnična in politična delitev, pomanjkanje preglednosti in odgovornosti pri delu javnih institucij. BiH je sicer sprejela Strategijo za boj proti korupciji 2009–2014, ki priznava, da korupcija ogroža vladavino prava, demokracijo, človekove pravice in spodbija dobro upravljanje, pravičnost ter socialne pravice, vendar je BiH po poročanju Evropske Komisije storila zelo majhen korak pri reševanju problema s korupcijo (Izmirlija in drugi 2012, 119–123), saj je pri merjenju korupcije pri Transparency International v letih 2010 in 2011 zasedla 91. mesto, v letu 2012 pa 72.⁶⁶, kar pomeni, da je še vedno med najbolj skorumpiranimi državami v Evropi (Transparency International, 2013).

⁶⁴ Institucionalna diskriminacija se nanaša na omenjeno diskriminacijo pri izvolitvi posameznih pripadnikov konstitutivnih narodov; vidna je tudi pri zaposlovanju, zdravstveni zaščiti in socialni pomoči pripadnikov konstitutivnih narodov, ki so v eni izmed entitet v manjšini.

⁶⁵ Termin »ujeta država« pomeni razmere v katerih vplivni posamezniki, ustanove, podjetja ali skupine znotraj ali zunaj države, uporabljajo korupcijo za oblikovanje nacionalne politike, zakonodaje in ekonomije v svojo lastno korist (Izmirlija in drugi 2012, 122).

⁶⁶ V raziskavo za leto 2012 je bilo zajetih 176 držav. Za BiH so se uvrstile npr. Italija (72.), Črna Gora (75.), Srbija (80.), Grčija (94.), Kosovo (105.), Albanija (113.). Vse našteje države imajo indeks korupcije pod 50, kar kaže na resno korupcijo (Transparency International: Corruption Perception Index 2010, 2011, 2012; 2013).

Zaradi daytonske ureditve BiH je bosansko-hercegovska **družba razdeljena po etnični liniji**, zaradi česar prihaja, kot je že omenjeno, do **medsebojne diskriminacije**⁶⁷. Nekdanji komisar za človekove pravice, Thomas Hammarberg, je po obisku v BiH novembra 2011 izjavil, da je **skrajni čas za vzpostavitev enakosti za vse državljane BiH**; da se vzpostavi zakonodaja, ki bo preprečevala diskriminacijo na podlagi etnične pripadnosti ter da se upoštevajo priporočila ombudsmana v zvezi s tem, prav tako pa je potrebna takojšnja **ukinitev segregacije v šolah**. Slednja je najbolj pereča v FBiH, kjer so bošnjaški in hrvaški otroci ločeni, njihov učni načrt pa se prav tako razlikuje glede na etničnost. Tovrstno ločevanje ni v skladu s standardi Sveta Evrope, poleg tega pa povzroča netoleranco, etnično izoliranost in **preprečuje povratek razseljenih oseb**⁶⁸ na njihove domove (Glasnik 2011, 13). Daytonski sporazum oziroma Aneks 7 postavlja okvir za povratek razseljenih oseb, vendar je vzpostavljeni režim ustanovil kompleksne pravne in administrativne meje za preprečitev povratka (Povrat imovine i održivi povratak 2013).

Pravni okvir, ki je bil vzpostavljen po vojni in ureja **področje medijev** v BiH, zagotavlja svobodo izražanja in svobodo medijev na papirju, vendar je situacija v praksi zelo drugačna, saj niti mediji niti novinarji niso ustrezno zaščiteni pred političnimi pritiski. Še posebej je problematičen vpliv lastnikov medije na uredniške politike ter **zelo jasna in nedvomna povezanost med mediji in političnimi opcijami**. Medijski prostor služi za medsebojno prepiranje med etno-političnimi elitami, medtem ko so novinarji že bili žrtve verbalnih in fizičnih napadov, v katere so bili vpleteni od političnih in verskih predstavnikov do policije in gospodarstvenikov. Zaradi tovrstnih političnih vezi in incidentov prihaja do sovražnega govora ne le v zasebnih, temveč tudi v javnih medijih (Izmirlija in drugi 2012, 230–231).

Učinkovitost varstva človekovih pravic in svoboščin v BiH je odvisna od doslednosti, verodostojnosti in adekvatnosti institucij, ki so za to zadolžene, v primeru BiH sta to

⁶⁷ Slednja se nanaša na diskriminacijo med konstitutivnimi narodi. Izvaja jo konstitutivni narod, ki je na določenem območju/entiteti v večini nad manjšinskim konstitutivnim narodom (npr. Srbi nad Hrvati in Bošnjaki v RS).

⁶⁸ Profesor dr. Omer Ibrahimagić meni, da je izpolnitev pogojev za dokončen povratek razseljenih na njihove domove glavni pogoj, da se v BiH sploh lahko začne govoriti o človekovih pravicah, kot jih razumemo v evropskih državah (Ibrahimagić 2005, 174).

Ustavno sodišče BiH⁶⁹ in Ombudsman BiH⁷⁰. Vse skupaj pa je odvisno tudi od politične pripravljenosti za implementacijo priporočil in odločitev omenjenih institucij in za njihovo financiranje (Institucije za ljudska prava 2013).

Problem Ustavnega sodišča BiH je ta, da **ni najvišje sodišče na državni ravni**, saj ni jasne razmejitve med njegovimi pristojnostmi ter pristojnostmi ustavnih sodišč obeh entitet. Tako ni jasno, katero od naštetih ustavnih sodišč je pristojno v primerih paralelnih neustavnosti, torej v primerih, ko je nek akt istočasno neustaven v razmerju do Ustave BiH in ustav obeh entitet. Prav tako ni jasno, ali bi v takšnem primeru obstajala možnost pritožbe na odločitev kateregakoli od naštetih sodišč ter na katerem sodišču bi to bilo možno (Izmirlija in drugi 2012, 83).

Problem institucije ombudsmana BiH je ta, da **nima dovolj moči**, da bi izboljšal razmere na področju zaščite človekovih pravic, saj lahko tako kot v večini držav daje priporočila kršiteljem ali pa predlaga začetek kazenskega postopka pred sodiščem ter spremembo zakona. Po podatkih iz njegove pisarne večina državljanov BiH ne ve, na koga se mora obrniti pri določenih kršitvah, zato jim v njihovi pisarni nudijo pravno pomoč. Zaradi preobremenjenosti uslužbencev iz institucije ombudsmana ter prenizkih plač prihaja do pogostega menjavanja zaposlenih, kar zmanjšuje kakovost same institucije (Ombudsman u Bosni i Hercegovini 2012). V večini primerov so

⁶⁹ Ustavno sodišče BiH je pristojno za odločanje o skladnosti z Ustavo BiH, Evropsko konvencijo za človekove pravice in temeljne svoboščine ter njenimi protokoli. Odloča tudi o zadevah, ki jih prejme od drugih sodišč v BiH, o zadevah v okviru splošnega mednarodnega prava ter o skladnosti Ustav entitet z Ustavo BiH. Prav tako odloča v zadevah proti odločitvam drugih sodišč, v primeru, da je navedeno, da le-te niso skladne z Ustavo BiH ali pa se tičejo človekovih pravic (Institucije za ljudska prava 2013).

⁷⁰ Reforma institucije ombudsmana je bila končana leta 2010, slednja je postala centralizirana, torej na ravni države BiH, pred tem pa so obstajale tri institucije, na državni ravni in entitetskih, katerih pristojnosti so bile z reformo prenesene na državno institucijo (prav tam). Ombudsman odloča o predmetih, ki se nanašajo na slabo funkcioniranje državnih in javnih institucij ali kršenje človekovih pravic s strani kateregakoli organa BiH, entitet ali Distrikta Brčko. Pritožbe lahko vlagajo pravne in fizične osebe ali pa ombudsman po uradni dolžnosti (Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH 2013).

priporočila ombudsmana ignorirana s strani vlade in drugih organov/institucij, 70% preiskav v zvezi s korupcijo pa je zavrženih/opuščenih (Transparency International, 2013).

Iz napisanega izhaja, da je spoštovanje in varstvo človekovih pravic v BiH na papirju skoraj idealno, v praksi pa zelo pomanjkljivo.

4.3 Gospodarsko področje

Zaradi relevantnosti tematike in omejenega obsega magistrskega dela so v nadaljevanju predstavljeni le najbolj pereči ekonomski problemi BiH, ki so nastali neposredno zaradi daytonske ureditve BiH.

Poleg **drage državne uprave**, za katero se porabi več kot pol državnega proračuna, je tudi **socialna situacija državljanov BiH katastrofalna**, saj je povprečna plača konec leta 2012 znašala 413 evrov, pokojnina pa približno 200 evrov. Od približno 4 milijonov prebivalcev je število državljanov, ki imajo delovne knjižice⁷¹, manjše od 700.000, število brezposelnih pa znaša 540.000 (Latal 2012).

BiH porabi skoraj 66% proračuna za plače in administrativne stroške državne in javne uprave, v kateri se je plača v zadnjih štirih letih povečala za 300%, 40% proračuna pa porabi za vračilo tujega dolga. Politiki sicer obljubljajo, da bodo prestrukturirali politični sistem in zmanjšali prekomerno administracijo, vendar bi tako oslabili temelje etno-nacionalističnega režima, ki ga predstavljajo. Situacija je še bolj resna, ker se državni stroški povečujejo, proračun pa ostaja isti kot leta 2011⁷², in sicer 890 milijonov evrov. Kljub temu, da je Mednarodni denarni sklad (IMF) odobril izplačilo zadnjega obroka kredita v višini 60 milijonov evrov od skupnega zneska 405 milijonov

⁷¹ Med zaposlenimi je veliko tistih, ki nimajo delovnih knjižic, zlasti ko gre za obrtnike, prav tako pa je veliko brezposelnih, ki niso nikoli delali oziroma imeli delovnih knjižic ali niso registrirani kot brezposelnih.

⁷² Proračun BiH za leto 2015 znaša cca. 800 milijonov evrov, še vedno gre 313 milijonov evrov za odplačevanje tujega dolga, ostalo pa za delovanje državne administracije/državnih teles (Slobodna Dalmacija 2015).

evrov, so odobrena sredstva premajhna za kritje administrativnih stroškov. Denarja za razvoj ni, in zato se tudi ne ustvarjajo nova delovna mesta (Alič 2012).

Po besedah ekonomskega eksperta dr. Borisa Tihega⁷³, je **entitetska – daytonska delitev BiH negativno vpliva na državno ekonomijo, saj je razdelila nekoč enotne geografske in ekonomske celote**. Tako so danes nekatera večja predvojna podjetja razdeljena na dva dela (sedež v eni entiteti, tovarne pa v drugi), zaradi delitve pa izgubljajo tudi do 40% predvojne učinkovitosti. Opisana delitev povzroča tudi administrativne probleme, zaradi katerih je BiH nepriljubljena za tuje investitorje, ki bi lahko prinesli poleg kapitala tudi tehnologijo, zato so izgube toliko večje (24 sata.info, 2011)

Kljub temu, da je EU leta 2003 poskušala s pomočjo projekta regionalnega razvoja – EURED definirati funkcionalne ekonomske regije⁷⁴ v BiH in tako zmanjšati razlike v razvoju med posameznimi regijami, politiki BiH ne odobravajo tovrstnega projekta, ker identificirane regije prehajajo meje entitet. **Predvsem RS poskuša centralizirati svoj ekonomski prostor, zaradi česar zapira ekonomsko poslovanje. V FBiH pa ni dovolj osredotočenosti na ekonomski razvoj**, dodatni problem pa je tudi prekomerno število nivojev oblasti. Zaradi naštetih razlogov ima BiH najbolj neugodno poslovno okolje v Evropi (prav tam).

4.4 Zunanjepolitično področje

Po mnenju mnogih avtorjev, med drugim tudi profesorja Mirka Pejanovića, je pridružitve BiH k NATO in EU ključnega pomena za njeno teritorialno integriteto, za ekonomski razvoj, za zagotovitev miru in varnosti za preprečevanje ponovne uporabe sile katerekoli politične opcije. Po mnenju M. Pejanovića so se v povojnem obdobju BiH namreč oblikovale etnonacionalne politične sile, ki so rezultat

⁷³ Dr. Boris Tihi je redni profesor in nekdanji rektor na Univerzi Sarajevo ter nekdanji dekan na Ekonomski fakulteti Sarajevo (Anubih, 2015).

⁷⁴ Evropska komisija je formirala pet ekonomskih regij in pet razvojnih agencij s sedežem v Sarajevu, Banja Luki, Mostarju, Tuzli in Zenici.

političnega sistema BiH, ki dovoljuje dominacijo etničnega principa, slednji pa deluje dezintegracijsko (Pejanović 2012, 76).

4.4.1 BiH in EU

EK je maja 1999 sprejela Stabilizacijsko pridružitveni proces (v nadaljevanju SPP), da bi opredelila politiko EU do držav Zahodnega Balkana (v nadaljevanju ZB). Skladno z SPP se je BiH zavezala, da bo prispevala k uresničitvi kopenhagenskih meril, ki vključujejo:

- politična merila: stabilne institucije, ki zagotavljajo demokracijo, vladavino prava, človekove pravice ter spoštovanje / zaščito manjšin;
- ekonomska merila: operativno tržno gospodarstvo, ki je kos konkurenci in tržnim silam v EU;
- zmožnost za prevzem obveznosti, ki jih prinaša članstvo v EU, vključno s spoštovanjem ciljev politične, gospodarske in monetarne unije (Delegacija Evropske Unije u Bosni i Hercegovini i Specijalni predstavnik EU u Bosni i Hercegovini: Proces stabilizacije i pridruživanja 2013).

SPP tako služi kot okvir za pogajanja med EU in državami ZB vse do njihovega morebitnega pristopa in ima tri cilje:

- stabilizacija države in spodbujanje njenega prehoda na tržno gospodarstvo;
- spodbujanje regionalnega sodelovanja in
- priprava na morebitno članstvo v EU.

Zaradi napredka pri izpolnjevanju obveznosti iz SPP je BiH vzpostavila pogodben odnos z EU imenovan Stabilizacijsko pridružitveni sporazum (v nadaljevanju SPS). Slednji predstavlja formalni mehanizem in dogovorjena merila, ki EU omogočajo, da lahko sodeluje z BiH pri njenem približevanju standardom EU. Od podpisa SPS morajo institucije BiH zagotoviti, da se obstoječa in prihodnja zakonodaja ustrezno

uporabljata in spoštujeta ter postopno uskladita s pravnim redom EU (acquis). Osnovni elementi SPS so: spodbujanje prostega pretoka blaga, oblikovanje učinkovitih institucij, razvoj tržnega gospodarstva, zmanjšanje kriminala in korupcije, spodbujanje reforme visokega šolstva, razvoj demokracije, človekovih pravic, neodvisnih medijev ter izboljšanje prometne infrastrukture v regiji (prav tam).

BiH je SPS podpisala leta 2008 (prav tam), skladno z ugotovitvami iz prejšnjih poglavij (4.1–4.3) pa je razvidno, da je stanje na področju demokracije, varstva človekovih pravic, neodvisnosti medijev, korupcije, gospodarstva itd. na zelo nizki ravni ter da ni bistvenega napredka.

SPS so sicer že ratificirale vse članice EU že leta 2008, vendar je bil pogoj za začetek veljavnosti sprememba Ustave BiH skladno z odločitvijo Evropskega sodišča za človekove pravice v primeru Sejdić-Finci v čim krajšem času,

EU predstavniki so februarja 2013 razmišljali celo o sankcijah v premeru, da se v BiH ne bi uspeli dogovoriti o možnih reformah, v tem primeru bi zamrznili odnos med BiH in EU za daljše časovno obdobje, bosanskim nasprotnikom dogovoru pa bi prepovedali vstop v EU, zamrznili bi sredstva, ki jih imajo v državah EU, itd. EU namreč želi, da se rešitev najde znotraj BiH, kljub temu pa je bil EUSR Peter Sorens pripravljen izvesti srečanja s sedmimi najmočnejšimi strankami iz Parlamentarne skupščine BiH ter z ostalimi parlamentarnimi strankami (Numanović 2013).

Poročevalka Evropske Komisije o napredku BiH Doris Pack vidi največji problem v daytonski ustavi, ki je nefunkcionalna, v korupciji, ki onemogoča napredek ter v politični eliti⁷⁵, ki bi po njenih besedah vse podpisala, vendar ne bi nič storila/delala. Našteti dejavniki pa vplivajo na stagnacijo bosansko-hercegovskega napredka pri približevanju EU (Bucalo 2012).

Od takrat se je zgodilo več srečanj med predstavniki BiH in EU, vendar vidnejših reform, kot je npr. reforma ustave BiH, upoštevanje priporočil glede primera Sejdić-Finci itd., ni bilo. Decembra 2014 so predstavniki EU sprejeli odločitev o obnovi postopka pridruževanja BiH k EU. Februarja 2015 so predstavniki BiH podpisali

⁷⁵ V tem primeru lahko govorimo o večih etničnih elitah (hrvaški, bošnjaški in srbski), ki medsebojno sodelujejo kadar je to v njihovo korist.

Pisno izjavo o reformah in članstvu v EU (»Pisna izjava o reformama i putu EU«), s katero so izrazili namero o izvedbi reform, zato so se predstavniki EU odločili, da SPS stopi v veljavo julija 2015. V času predsedovanja Nizozemske EU pa so šli predstavniki EU še dlje in se odločili, da lahko BiH odda zaprosilo za članstvo v EU, kar je predsednik Predsedstva BiH, Dragan Čović tudi storil 14. februarja 2016 (Krajina.ba 2015 in Krajina.ba 2016).

Iz napisanega je jasno, da so predstavniki EU neodločni in precej popustljivi, saj po eni strani želijo doseči napredek v BiH, po drugi strani pa prepuščajo iskanje rešitve domačim politikom, za katere je jasno, da s svojimi nacionalističnimi odločitvami škodujejo BiH in njenim državljanom. Poleg tega pa se ponavljajo napake iz preteklosti, saj predstavniki EU tudi v tem primeru sestankujejo z nacionalistično politično elito, namesto da bi rešitve iskali skupaj z bosansko-hercegovsko inteligenco, nevladniki in političnimi strankami, ki nimajo »etnične predznaka«.

4.4.2 BiH in NATO

Podobna situacija je tudi pri približevanju BiH k NATO, saj BiH ni izpolnila glavnega pogoja za začetek Akcijskega načrta za članstvo (v nadaljevanju MAP – Membership Action Plan)⁷⁶, in sicer ni izpeljala prenosa vojaškega premoženja (nepremičnin) na Ministrstvo za obrambo BiH⁷⁷. Glede na to, da je BiH zamudila priložnost za začetek MAP septembra 2012, je morala do naslednjega poizkusa počakati do septembra 2013, saj se letni ciklusi MAP začenejo vsako leto septembra; vendar od takrat do

⁷⁶ BiH je leta 2009 prosila za sodelovanje v MAP. Pogoji, ki bi jih morala izpolniti pa vključujejo reševanje vseh mednarodnih, etničnih, ozemeljskih vprašanj z miroljubnimi sredstvi, zavezanost vladavini prava in spoštovanju človekovih pravic, vzpostavitev demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami, spodbujanje stabilnosti in blaginje prek svobodnega trga in socialno pravičnost ter odgovornost do okolja. MAP je nujen korak k članstvu v NATO, vendar še ne pomeni garancije za polnopravno članstvo (BiH u NATO – sigurnost za sve: Akcijski plan za članstvo (Membership Action Plan – MAP) 2013).

⁷⁷ Vojaško premoženje, ki je ocenjeno kot nepogrešljivo za potrebe obrambe BiH, bi moralo biti uradno registrirano kot državno premoženje/lastnina in na razpolago Ministrstvu za obrambo BiH (BiH u NATO – sigurnost za sve: Najvažniji koraci BiH od početka procesa NATO-integracija 2013).

decembra 2015 ni bilo bistvenih sprememb ali napredka. Zaradi prepočasnega napredka pri izpolnjevanju pogojev za članstvo v NATO kot tudi zaradi praznih obljub bosansko-hercegovskih politikov, so vse glasnejše govorice, da najbolj vneti zagovorniki članstva BiH pri NATO izgubljajo voljo in argumente, zakaj bi še naprej prepričevali skeptike, da je BiH pripravljena za članstvo (Bucalo 2012 in Nato.int 2015).

BiH je sicer od leta 2008 članica programa NATO Partnerstvo za mir (v nadaljevanju PfP – Partnership for Peace), ki opredeljuje praktično sodelovanje države z Zavezništvom in je del pristopnega procesa. Gre predvsem za transparentno obrambno planiranje in sprejemanje proračuna, pripravo obrambnih sil za sodelovanje v operacijah Zavezništva, itd. (Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine: BiH i NATO 2010).

BiH sodeluje z NATO tudi na podlagi naslednjih instrumentov:

- Proces načrtovanja in ocenjevanja (Planning and Review Process – PARP)⁷⁸;
- Individualni partnerski program (Individual Partnership Programme – IPP)⁷⁹;
- Individualni partnerski akcijski načrt (Individual Partnership Action Plan – IPAP)⁸⁰ in
- Intenziven dialog (Intensified Dialogue – ID)⁸¹.

⁷⁸ BiH izvaja PARP od maja 2007, gre pa predvsem za izboljšanje interoperabilnosti med vojaškimi silami BiH in NATO-a ter za njihovo modernizacijo (prav tam).

⁷⁹ Pri IPP gre za prilagajanje obrambnega sistema BiH NATO-vim standardom (prav tam).

⁸⁰ IPAP omogoča izboljšano sodelovanje na področju IPP in zagotavlja pomoč NATO-a skladno s skupnimi cilji, interesi, priložnostmi in posebnimi potrebami (prav tam).

⁸¹ ID poteka vzporedno z IPAP, saj imata podobne naloge in obveznosti, pomeni pa predvsem prenos sodelovanja med državo in NATO-m na višjo raven. Intenzivni dialog začnejo tiste države, ki izrazijo jasno namero, da želijo postati članice NATO-a in so med bolj učinkovitimi pri izpolnjevanju obveznosti iz PfP, ne pomeni pa garancije za članstvo (BiH u NATO – sigurnost za sve: Intenzivirani dialog (Intensify Dialogue – ID) 2013) .

Prav tako sodeluje z vojaškimi silami v NATO operaciji ISAF v Afganistanu (BiH u NATO – sigurnost za sve: Najvažniji koraci BiH od početka procesa NATO-integracija 2013).

4.4.3 BiH in ukinitve funkcije OHR

Dolgoročen cilj Upravnega odbora Sveta za implementacijo miru⁸² (v nadaljevanju Upravni odbor PIC – Peace Implementation Council) je, da BiH postane politično in demokratično stabilna ter sposobna za zagotovitev lastnega obstoja, saj bi le v tem primeru lahko prenehali z delovanjem tako OHR kot tudi PIC. Skladno s tem so politični direktorji Upravnega odbora PIC februarja 2008 določili 5 ciljev in 2 pogoja, t.i. Program »5+2«⁸³, ki jih mora BiH izpolniti za ukinitve institucije OHR, organi BiH pa so jih predhodno sprejeli (OHR: Program »5+2« 2012), žal pa jih niso v celoti izpolnili.

⁸² Svet za implementacijo miru je sestavljen iz 55 držav in različnih organizacij, ki tako finančno kot tudi s svojimi silami, osebjem in opazovalci podpirajo mirovni proces v BiH. PIC je nastal po podpisu Daytonskega mirovnega sporazuma leta 1995 na Konferenci za implementacijo miru v Londonu z dolgoročnim ciljem, da BiH postane politično in demokratično stabilna ter sposobna za zagotovitev lastnega obstoja. V Londonu je bil prav tako ustanovljen Upravni odbor PIC-a, ki služi kot izvršni organ in daje politične smernice OHR, slednji pa mu predseduje in tedensko organizira sestanke z veleposlaniki držav članic Upravnega odbora in organizacij znotraj odbora. Slednji se trikrat letno sestaja tudi na nivoju političnih direktorjev. Članice Upravnega odbora PIC so: Francija, Italija, Japonska, Kanada, Nemčija, Rusija, ZDA, Velika Britanija, predsedstvo EU, Evropska komisija in Organizacija islamske konference (OIC), ki jo predstavlja Turčija (Wikipedia, 2012).

⁸³ Cilji iz Programa »5+2« so naslednji: Sprejemljiva in trajnostna rešitev za razdelitev premoženja med državo in drugimi ravnmi upravljanja; sprejemljiva in trajnostna rešitev za vojaško premoženje; polno izvajanje Končne odločitve za Brčko; vzdržnost javnih financ (ki jo spodbuja/promovira Sporazum o določitvi stalne metodologije za določitev stalnih koeficientov za razdelitev sredstev UINO-a in ustanovitev Nacionalnega fiskalnega sveta) in oživetje pravne države (ki bi bilo vidno s sprejetjem Nacionalne strategije za vojne zločine, novega Zakona o tujcih in azilu ter sprejetjem Nacionalne strategije za reformo pravosodja). Pogoja sta: podpis SPS in pozitivna ocena stanja v BiH s strani Upravnega odbora PIC, ki temelji na popolnem spoštovanju Daytonskega mirovnega sporazuma.

Nekdanji ameriški veleposlanik v BiH⁸⁴, Patrick Moon, je zelo diplomatsko označil stanje v BiH, 17 let po podpisu Daytonskega mirovnega sporazuma, in sicer kot »mešano sliko«, pri kateri je na eni strani dosežen napredek na področju miru, izgradnje političnih struktur in začetnih korakov k članstvu v EU in NATO, vendar še vedno ni dovolj storjenega na področju človekovih pravic, predvsem na področju enakopravnosti spolov; na področju gospodarstva, kjer je brezposelnost zelo velika; na področju vladavine prava, med drugim tudi v smislu izpolnitve rozsodbe v primeru Sejdić-Finci ter rešitve vprašanja vojaškega in državnega premoženja. Zadnja dva pogoja navaja tudi kot ključna za izpolnitev ciljev in pogojev za zaprtje pisarne OHR (Milojević 2012).

Kot je že bilo napisano, sta omenjena pogoja glavna ovira BiH tudi za članstvo v EU in NATO, pri politični eliti pa ni resnične volje za iskanje rešitev in izpolnitev pogojev.

4.4.4 Poskusi sprememb Ustave BiH

V zadnjih letih je bilo podanih veliko pobud za spremembo Ustave BiH, predvsem s strani mednarodne skupnosti v sodelovanju z bosansko-hercegovskimi oblastmi. Za pričujočo nalogo so pomembne predvsem t.i. »paketne spremembe«, ki zajemajo širok spekter reform in so se v danih trenutkih zdele sprejemljive ter izvedljive, predvsem pa podprte s strani mednarodne skupnosti. Žal pa niso bile sprejemljive za vse vodilne politične opcije v BiH. V nadaljevanju so na kratko predstavljene tri pobude, in sicer: Aprilski paket, Prudski proces in Butmirski proces.

Aprilski paket iz leta 2006 je predlagal ukrepe in predloge za urejanje reorganizacijo in delovanje institucij BiH ter delitev pristojnosti, nastal pa je pod pritiskom ameriške in evropske administracije. Glavne značilnosti predlaganih sprememb so:

- poleg obstoječih pristojnosti, ki so v nacionalni domeni, bi BiH dobila izključno pristojnost tudi nad obrambo in varnostjo ter nad sodstvom in tožilstvom BiH. Z entitetama bi si pa delila pristojnosti na naslednjih

⁸⁴ Mandatno obdobje veleposlanika P. Moon-a v BiH je trajalo od avgusta 2010 do avgusta 2013.

področjih: davčni sistem, volilni proces, sodstvo, kmetijstvo, znanost in tehnologija, okolje in lokalna samouprava;

- institucionalne spremembe: število predstavnikov v Predstavniškem domu Parlamentarne skupščine bi se povečalo iz 42 na 87 predstavnikov, ki bi enakopravno s predstavniki Doma narodov predlagali ustavne amandmaje in določili vse tri člane Predsedstva BiH. V primeru zakonodajnega procesa pa bi Dom narodov izgubil omenjeno enakopravnost in bi služil le kot organ za zaščito vitalnih nacionalnih interesov. Po novem predlogu bi bilo Predsedstvo BiH sestavljeno iz Predsednika in dveh »sopredsednikov« pristojnosti pa bi imel veliko večje, kot le ceremonialne, kot jih ima sedaj.
- Ukinjena bi bila diskriminatorna določila, s katerimi so lahko le Srbi iz RS ter Hrvati in Bošnjaki iz FBiH izvoljeni za člane Predsedstva in Doma narodov, ostala pa bi diskriminacija »ostalih«, torej manjšin in etnično neopredeljenih državljanov, ki kljub omenjeni spremembi ne bi mogli kandidirati ali biti izvoljeni za člane Predsedstva ali Doma narodov.

Kljub temu, da pri Aprilskem paketu ni šlo za radikalne spremembe Ustave BiH, temveč le za njeno korekcijo, slednji ni bil sprejet v Predstavniškem domu Parlamentarne skupščine, kjer je zanj glasovalo šestindvajset predstavnikov od dvainštiridesetih. Večina vodilnih strank ga je podprla, razen bošnjaške SBiH in hrvaških posameznikov, ki so nato ustanovili novo stranko, in sicer HDZ 1990 (Banović in Gavrić 2010, 171–172).

Prudski proces je nastajal med novembrom 2008 in marcem 2009. Gre za predlog sprememb Ustave BiH, o katerih so se dogovorile tri največje nacionalne stranke, in sicer: SNSD, HDZ in SDA, vendar se jim niso pridružile druge pomembne stranke, poleg tega pa po nekaj sestankih tudi same nacionalne stranke niso več soglašale z dogovorjenimi predlogi, saj so jih različno interpretirale. Glavne značilnosti predlogov so: ustavo bi spremenili z amandmaji in s pomočjo tujih strokovnjakov tudi na ta način, da bi bila usklajena z Evropsko konvencijo o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah; BiH bi naj imela tri ravni oblasti, federalne enote pa bi bile po novem 4; popis prebivalstva bi moral biti izveden do leta 2011, vendar bi kljub temu obdržali

nacionalno sestavo/razdelitev iz leta 1991⁸⁵; pravni status distrikta Brčko bi naj uredili z ustavnim zakonom, vendar se je prudska trojka naknadno dogovorila, da ga uredi z amandmaji. Prudski proces se je končal z amandmajem na Ustavo BiH glede distrikta Brčko in se je zdelo, da je slednji glavni kamen spotike, resnični razlog za neuspeh procesa pa je bil nezmožnost vodilnih nacionalnih strank, da s pomočjo konsenza najdejo skupno rešitev za spremembo Ustave BiH (prav tam).

Butmirski proces se je začel oktobra 2009, na pobudo mednarodne skupnosti, ko so vodilni evropski in ameriški politiki (predsednik Sveta EU Carl Bildt, komisar za širitev EU Ollie Rehn in namestnik ministrice za zunanje zadeve ZDA James Steinberg) povabili na sestanek vodje treh vodilnih nacionalističnih strank v bazo EUFOR v Butmirju in jim predstavili svoje predloge sprememb ustave BiH. Mednarodna skupnost je tako reagirala na zaostrene politične razmere v BiH in nesoglasja med vodjo bosanskih Srbov, Miloradom Dodikom in OHR Valentinom Inzkom. Bistvene značilnosti butmirskega paketa reform so:

- tako kot Aprilski paket, je tudi ta predvidel dodatne pristojnosti za državno raven in pristojnosti, ki bi jih delila z entitetama, v ustavo BiH pa bi morale biti vnesene že prenesene pristojnosti na državo, kot je npr. obramba;
- Dom narodov bi po novem odločal le o vprašanjih vitalnega nacionalnega interesa, pri čemer bi bil rok za ugovor 15 dni, njegove člane pa bi izbirali izmed članov Predstavniškega doma Parlamentarne skupščine BiH⁸⁶ in ne več iz parlamentov entitet;
- Predstavniški dom bi bil povečan iz dvainštirideset na sedeminosemdeset članov;
- Predsedstvo BiH bi izvolila Parlamentarna skupščina BiH, njegova vloga pa bi bila le reprezentativna;
- Svet ministrov bi postal edini izvršni organ na državni ravni in bi dobil dodatne pristojnosti, kot je npr. izključna pristojnost za zunanjo politiko.

⁸⁵ Po popisu iz leta 1991 so Muslimani/Bošnjaki predstavljali 44% populacije, Hrvati 17% in Srbi 31% (Kržišnik-Bukić 1996, 46).

⁸⁶ Parlamentarna skupščina BiH je sestavljena iz Doma narodov in Predstavniškega doma.

Tako mednarodna skupnost kot tudi bosansko-hercegovska javnost so veliko pričakovale od Butmirskega procesa, vendar pa je doživel velik poraz, saj so ga zavrnilе vse politične stranke BiH razen SDA. Po oceni mnogih strokovnjakov je mednarodna skupnost s tem porazom izgubila kredibilnost, zaradi česar bo v prihodnje težko dosegla pozitivne rezultate (ibid, 173).

S. Ćurak pa po drugi strani ugotavlja, da je bil dosednji angažma mednarodne skupnosti v BiH napačen, saj OHR vodi dialog s tremi »nacionalnimi lažmi«⁸⁷ in jih ne more učinkovito odpraviti brez adekvatnega znanja o njihovem izvoru, zato predlaga, da predstavniki mednarodne skupnosti vključijo v izgradnjo nove bosanske države in družbe intelektualni potencial BiH v tujini in doma, saj bo le tako možna resnična detekcija, analiza in sinteza ideje laži v bosanskih etničnih korpusih (Ćurak 2004, 156).

4.4.5 Slovenija in BiH

Kot je že bilo omenjeno v uvodu, je Slovenija julija 2010 sprejela Smernice za delovanje Republike Slovenije do Zahodnega Balkana⁸⁸ – Smernice ZB so bile avgusta 2012 dopolnjene in določajo »prednostna področja in ukrepe za učvrstitev pozicije Republike Slovenije na ZB«, hkrati pa so namenjene ponovnemu povezovanju na Balkanu z odpravo administrativnih ovir na ekonomsko-gospodarskem področju ter številnih drugih. Na podlagi teh dveh dokumentov sta nastali Deklaracija o Zahodnem Balkanu – DeZB in Akcijski načrt za delovanje Republike Slovenije do Zahodnega Balkana za leto 2012 – ANZB2012. DeZB, ki jo je julija 2010 sprejel Državni zbor Republike Slovenije, še dodatno in simbolično potrjuje zavezanost Slovenije »k sodelovanju, pomoči in razvoju regije ZB« in kot enega izmed ciljev določa zagotavljanje svobodnega pretoka blaga, ljudi, storitev, kapitala in

⁸⁷ Pri treh »nacionalnih lažeh« gre predvsem za tri različne interpretacije s strani konstitutivnih narodov glede zgodovine BiH in vzrokov za nastanek konfliktov v BiH kot tudi nastalih posledic. V večini primerov nobena od treh skupnosti ne priznava krivde za nastanek konfliktov, niti ne sprejema odgovornosti za npr. vojne zločine, diskriminacije, itd.

⁸⁸ Skladno s Smernicami ZB k državam Zahodnega Balkana sodijo: Albanija, BiH, Črna gora, Kosovo, Makedonija in Srbija.

znanja v celotni regiji s pomočjo številnih povezovanj, in sicer na področja politike, varnosti, prometa, gospodarstva, energetike, telekomunikacij, kmetijstva, zdravstva, socialne kohezije, okolja idr. Leta 2011 pa je bil sprejet tudi ANZB za leto 2012, ki določa konkretne dejavnosti Republike Slovenije po poglavjih, ki so identificirana v Smernicah ZB in DeZB (glede na področje delovanja⁸⁹) v regiji in posameznih državah regije. ANZB2012 je pripravil Koordinacijski odbor za Zahodni Balkan⁹⁰, katerega vodja je dolžan letno poročati Vladi RS o izvajanju predvidenih dejavnosti RS na ZB in uresničevanju Smernic ZB (Ministrstvo za zunanje zadeve 2013).

Glede na tematiko magistrskega dela so v nadaljevanju predstavljene aktivnosti Republike Slovenije, povezane z BiH predvsem na političnem in varnostnem področju.

Skladno s **Smernicami ZB** Slovenija podpira članstvo BiH v EU in NATO ter se v ta namen zavezuje, da bo z različnimi dejavnostmi, kot so: ohranjanje in spodbujanje tematike ZB na agendi EU in NATO, administrativno-tehnično pomočjo, delovanjem slovenski poslancev v parlamentu EU in krepitvijo odnosov z državami, ki imajo ista ali podobna stališča do BiH, pomagala BiH k približevanju EU in NATO, hkrati pa bo podpirala reformne procese mednarodnih organizacij v BiH (Svet Evrope, OZN, OVSE), ki spodbujajo razvoj celotne regije ZB in vodijo k pozitivni oceni BiH s strani Evropske Komisije. Slovenija prav tako podpira zapiranje pisarne OHR, vendar le če so izpolnjeni vsi pogoji in cilji, v nadaljevanju tega procesa pa bi se morala okrepiti vloga EU v BiH. Slovenija se prav tako zavzema za ohranitev enotnosti in celovitosti

⁸⁹ Področja delovanja so naslednja: politično, varnostno, prometno, gospodarsko, energetsko, znanstveno, informacijsko, telekomunikacijsko, okoljsko, kmetijsko, kulturno, športno in vsa druga področja, s katerimi se lahko omogoči čim bolj svoboden pretok ljudi, blaga, storitev, kapitala in znanja v celotni regiji (Deklaracija o Zahodnem Balkanu – DeZB).

⁹⁰ Koordinacijski odbor za Zahodni Balkan je oktobra 2010 ustanovila Vlada Republike Slovenije z namenom, da izmenjuje in oblikuje stališča ter pobude nacionalnemu koordinatorju za Zahodni Balkan in pripravi akcijski načrt dejavnosti ter pobud Slovenije na ZB. Koordinacijski odbor je sestavljen iz predstavnikov ministrstev, vladnih služb in drugih, ki so vabljeni glede na dnevni red, prihajajo pa iz vrst gospodarstvenikov, nevladnih služb, kulturnikov, itd. Nacionalni koordinator za Zahodni Balkan deluje na Ministrstvu za zunanje zadeve in med drugim skrbi za usklajeno delovanje Slovenije na ZB ter uresničevanje Smernic ZB (Strategija do Zahodnega Balkana 2013).

multinacionalne BiH, kar terja pozornost do interesov vseh konstitutivnih narodov. V Smernicah ZB je kot končni cilj navedeno ustvarjanje ugodnega okolja na ZB, s katerim bi omogočili doseganje slovenskih nacionalnih interesov, kot so: trajna varnost, stabilnost in razvoj regije, saj je slednje prioriteto tudi za slovensko gospodarstvo (Ministrstvo za zunanje zadeve 2012a).

DeZB ne omenja eksplicitno BiH ali drugih držav ZB, kljub temu pa je pomembna za BiH, saj je potrjena s strani Državnega zbora Republike Slovenije in ponovno, tudi simbolično, zavezuje Slovenijo k izpolnitvi ciljev iz Smernic ZB (Deklaracija o Zahodnem Balkanu – DeZB).

ANZB2012 prav tako sledi ciljem iz Smernic ZB in DeZB, vendar jih dopolni s konkretnimi dejavnostmi in nosilci le-teh v letu 2012. V okviru krepitve političnega sodelovanja in podpore procesom približevanja BiH k EU in NATO, so v načrtu predvidena številna bilateralna srečanja na visoki ravni med predstavniki Slovenije in BiH, v obeh državah, z namenom spodbujanja vseh bosankohercegovskih strani k potrebnim reformam in konsenzu glede prihodnosti BiH. Takšno politično sodelovanje vključuje tudi pomoč Slovenije, in sicer: pri doseganju evropskih standardov v BiH; pomoč pri vzpostavitvi mehanizmov za spremljanje in harmonizacijo predpisov EU ter za spremljanje porabe sredstev EU; podporo približevanju BiH k EU in NATO v vseh strukturah, konzultacijah, projektih, konferencah in bilateralnih srečanjih; izvedba varnostno-političnih konzultacij. Krepitev sodelovanja s področja varnosti vključuje podpis bilateralnega sporazuma o medsebojnem varovanju tajnih podatkov; pomoč Slovenije pri vzpostavitvi sistema za prenos in obravnavo tajnih podatkov; izvedbo strokovnega usposabljanja 112; nadaljnjo krepitev obrambnega in vojaškega sodelovanja v okviru bilateralnih in drugih programov, med slednjimi je morda najpomembnejše sodelovanje slovenske vojske v misiji EUFOR Althea ter v poveljstvu NATO v Sarajevu (Ministrstvo za zunanje zadeve 2012b).

Iz skupnega **Poročila o dejavnosti Republike Slovenije na Zahodnem Balkanu v letu 2012 in o uresničevanju Smernic za delovanje Republike Slovenije do Zahodnega Balkana** je razvidno, da je Slovenija sledila ciljem iz Smernic ZB kljub zmanjševanju proračunskih sredstev in sredstev za mednarodno razvojno sodelovanje (v nadaljevanju MRS), torej tudi sredstev za bilateralno tehnično pomoč. Slednje bo v prihodnosti terjalo koriščenje sredstev iz zunanjih virov, kot so npr.

sredstva iz programov za predpristopno pomoč ter večji angažma resorjev. Slovensko sodelovanje v operacijah, misijah in drugih aktivnostih EU, NATO, OVSE ter v bilateralnih programih reforme varnostnega sektorja pa bi moralo ostati v dosedanjih okvirjih (Poročilo o dejavnosti Republike Slovenije na Zahodnem Balkanu v letu 2012 in o uresničevanju Smernic za delovanje Republike Slovenije do Zahodnega Balkana – predlog za obravnavo 2013, 2).

V letu 2012 so se slovenski in bosansko-hercegovski predstavniki srečali šestkrat⁹¹. Med pomembnejšimi srečanji je bil obisk MZZ Karla Erjavca skupaj z avstrijskim MZZ Michaelom Spindeleggerjem v Sarajevu, da spodbudita bosansko-hercegovske politike k potrebnim reformam za evroatlantsko približevanje. Slovenija je bila v letu 2012 vodilna država v Skrbniškem skladu NATO za reintegracijo odvečnega vojaškega osebja v BiH, katerega delovanje je bilo podaljšano do marca 2013. Kljub temu pa v letu 2012 ni bil dosežen bistven uspeh na področju reševanja problema z vojaškim premoženjem, kar je pogoj za napredovanje BiH pri pridruževanju NATO (prav tam, 8 – 12).

Na področju obrambnega dvostranskega sodelovanja v letu 2012 je bilo izvedenih 14 aktivnosti v Sloveniji (npr. obisk oboroženih sil BiH na različnih tečajih, kot so jezikovni, tečaj potapljanja, voditeljstva itd. ter druge aktivnosti s področja obveščevalne dejavnosti, vojaškega športa itd.) in 11 aktivnosti v BiH, ki so vključevale obrambno načrtovanje, standardizacijo itd. Organizirano je bilo tudi nagradno potovanje za dijake iz BiH v RS v okviru natečaja EUFOR in srečanja obrambnih ministrov Slovenije in BiH ter drugih vojaških in civilnih funkcionarjev (prav tam, 19). Novembra 2012 »je Evropska komisija na zaključni konferenci programa za krepitev sodelovanja med državami kandidatkami in morebitnimi kandidatkami na področju civilne zaščite izrazila priznanje RS za dobro opravljeno delo na operativni ravni in za politično podporo pri vključevanju držav ZB v EU« (prav tam, 21).

⁹¹ MZZ Karel Erjavec je maja 2012 skupaj z avstrijskim MZZ obiskal Sarajevo, oktobra pa se je MNZ Gorenak sestel z ministrom za varnost BiH; junija sta se v Logu pod Mangartom neformalno srečala predsednika Danilo Türk in Bakir Izetbegović v čast padlim vojakom BiH na Sorški fronti; prav tako junija je MZZ K. Erjavec sprejel ministra za civilne zadeve BiH Sredoja Novića; septembra so v Ljubljani potekale politične konzultacije, na katerih se je državna sekretarka zunanjega ministrstva BiH Ana Trišić-Babić srečala z obema državnima sekretarjema MZZ, in sicer z Božom Cerarjem in mag. Igorjem Senčarjem (Poročilo o dejavnosti Republike Slovenije na Zahodnem Balkanu v letu 2012 in o uresničevanju Smernic za delovanje Republike Slovenije do Zahodnega Balkana – predlog za obravnavo 2013, 2-3)

V poročilu so navedene tudi aktivnosti z drugih področij, ki jih navajajo Smernice ZB kot so sodelovanja na področju notranjih zadev, gospodarstva, turizma, kulture itd., iz česar je možno razbrati, da si Slovenija sicer prizadeva in podpira članstvo BiH v EU in NATO, saj bi bila s tem zagotovljena mir in varnost v regiji, vendar podaja več pozornosti in aktivnosti gospodarskemu oziroma ekonomskemu povezovanju. Poročili iz leta 2013 in 2014 sta podobni kot poročilo 2012, saj je poudarek še vedno isti, le da je število aktivnosti z vseh omenjenih področij povečano.

4.5 Predlogi reform v BiH

Skladno s cilji pričujočega magistrskega dela, so bile v 4. poglavju predstavljene težave in pomanjkljivosti, ki so nastale z daytonske ureditvijo BiH, vendar vsa dejstva kažejo na to, da je za bosansko-hercegovsko krizo kriva predvsem nacionalistična politika oziroma nacionalne politične elite/stranke, zato so v nadaljevanju predstavljeni moji predlogi reform⁹², ki bi lahko zmanjšali vpliv omenjenih strank in njihovih akterjev. Slednje bi bilo prvi korak k začetku ustavnih sprememb.

Predlog reform:

1. Omejitev vpliva nacionalnih političnih strank: v idealnih okoliščinah, bi lahko z ustavnimi ali zakonskimi določili prepovedali ustanavljanje in delovanje političnih strank na nacionalni/etnični ali religiozni osnovi, vendar bi bil takšen ukrep za BiH preuranjen in preveč radikalen, poleg tega pa nekatere bosansko-hercegovske stranke delujejo kot nacionalistične/nacionalne, v svojih programih pa te komponente ne izpostavljajo (npr. stranka Milorada Dodika – SNSD). Prepoved nacionalističnih strank, ki s svojim delovanjem ogrožajo demokratično državo in njene državljane sicer, ni redek pojav tako v demokratičnih kot tudi v nedemokratičnih državah, saj je na primer v Italiji prepoved fašističnih strank vpisana v ustavo, v Nemčiji si prizadevajo za prepoved desničarske Nacionalne demokratske stranke Nemčije (Reporter, 2012), v Libiji pa je bilo v času vladavine Moamerja Gadafija prepovedano

⁹² Predlogi reform so nastali na podlagi omenjenih težav in pomanjkljivosti, ki so opisani v 4. poglavju. Vse skupaj pa se seveda navezuje na osrednjo hipotezo v nalogi.

ustanavljanje političnih strank na podlagi verske, regionalne, plemenske ali etnične pripadnosti (Dnevnik 2012). Konkretno v BiH bi s prepovedjo nacionalnih političnih strank spodbudili oblikovanje multinacionalnih političnih strank na osnovi interesov, ki bi delovale v korist države BiH in vseh njenih državljanov, hkrati pa bi zmanjšali kratenje človekovih in manjšinskih pravic.

2. Približno podoben učinek pa bi lahko dosegli tudi postopoma, in sicer tako da bi z zakonskimi ali ustavnimi določili **povečali pristojnosti ombudsmanov BiH** in jim dodelili pristojnosti, kot jih ima švedski parlamentarni ombudsman. Slednji ima namreč široka pooblastila za nadzor in preiskovanje funkcionarjev in uradnikov (tudi poslancem in vladi). V primeru, ko ugotovi, da državni/javni uslužbenec ali funkcionar ni deloval skladno z zakonom, lahko svetuje, kako pravilno uporabiti in uresničiti zakone; lahko izreče kritično mnenje/opozorilo, ki sicer ni obvezujoče, prav tako pa lahko sproži disciplinski postopek. V skrajnih primerih lahko deluje kot izredni/posebni tožilec, in začne kazenski pregon v primeru suma storitve kaznivega dejanja. Švedski parlamentarni ombudsman med drugim skrbi tudi za to, da uslužbenci javnega/državnega sektorja pri svojem delu ne kršijo temeljnih svoboščin in pravic državljanov. Švedski ombudsman lahko celo nadzira zakonitost delovanja sodišč (Koskinen 1999, 519). Zaradi tovrstnih pooblastil kot tudi tradicije, pisarna švedskega parlamentarnega ombudsmana uživa visoko spoštovanje, njegova priporočila in pravna mnenja pa se strogo upoštevajo. (Wikipedia a, 2013 in JO 2014). Bosansko-hercegovskega parlamentarnega ombudsmana bi morala imenovati Parlamentarna skupščina BiH na predlog Predsedstva BiH za obdobje štirih let z možnostjo ponovne izvolitve, tako kot je to na Švedskem. Njegove pristojnosti pa bi morale biti še dodatno razširjene po zgledu estonskega kanclerja za pravosodje⁹³, in sicer tako da lahko v roku 20 dni predlaga spremembo zakona ali pravnega akta, za katerega ugotovi, da ni v skladu z ustavo ali drugimi zakoni. Če do sprememb ne bi prišlo, bi lahko zadevo predložil Ustavnemu sodišču BiH⁹⁴, ki lahko razveljavi celoten

⁹³ Kancler za pravosodje v Estoniji izvaja nadzor nad dejavnostjo in spoštovanjem človekovih pravic (državnih in lokalnih) organov/subjektov ter vseh ostalih pravnih oseb v javnem pravu ali zasebnih oseb, ki opravljajo javne naloge. Prav tako nadzira skladnost zakonodaje, ki jo sprejemajo zakonodajni organi na državni in lokalni ravni (E-justice.europa.eu, 2015).

⁹⁴ Ker v BiH ni enotnega Vrhovnega sodišča BiH, torej na državni ravni (Šarčević 2011, 10-12), bi se lahko pritožbe predložile Ustavnemu sodišču BiH.

akt ali pa le nekatere njegove določbe. Eventualni pravosodni kancler BiH bi lahko po zgledu estonskega kanclerja posredoval svoje mnenje Ustavnemu sodišču (v primeru Estonije Vrhovnemu sodišču) glede zakonitosti sodnih postopkov in sprožil disciplinski postopek v zvezi s sodniki. V primerih diskriminacije na podlagi spola, rase, narodnosti, barve kože, jezika, porekla, verskega ali drugega prepričanja, gmotnega in socialnega statusa, starosti, invalidnosti, spolne usmerjenosti ali drugih razlogov, ki so določeni v zakonodaji, bi lahko opravil spravni postopek (Wikipedia b, 2013 in E-justice.europa.eu, 2015).

S povečanjem pristojnosti ombudsmanov BiH in uvedbo dodatnega organa, kanclerja za pravosodje BiH bi dosegli najmanj tri učinke: omejili bi diskriminatorno obnašanje in koruptivnost zakonodajnih, pravosodnih, izvršilnih organov, funkcionarjev ter državnih in javnih uradnikov; tako bi zmanjšali tudi moč nacionalnih političnih strank, katerih funkcionarji so večinoma diskriminatorni do drugih/drugačnih (Bljesak.info, 2014); povečali bi zaupanje državljanov v mehanizme varovanja človekovih pravic, kar bi posledično povečalo tudi njihovo pripravljenost, da kršitve prijavijo, saj bodo pričakovali, da bodo kršitelji resnično kaznovani oziroma da se bodo odpravile proceduralne in/ali materialne pravne določbe, kadar te niso skladne z veljavnimi predpisi, ki določajo človekove pravice. Bistvo spremenjenih pristojnosti ombudsmanov BiH in uvedba kanclerja za pravosodje BiH je ravno v tem, da njihovo obravnavanje primerov kršitve človekovih pravic privede do rešitve težav in kaznovanja kršiteljev, saj je sedanja situacija takšna, da se priporočila ombudsmanov ne upoštevajo v celoti ali pa sploh ne⁹⁵. Slednje priča o nespoštovanju funkcije ombudsmana s strani državnih, entitetskih in drugih javnih institucij BiH. Poleg tega te institucije vršijo stalen pritisk na institucijo ombudsmana BiH, kar se kaže tudi v zmanjševanju in omejevanju finančnih (proračunskih) sredstev (Džumhur, Jukić,

⁹⁵ Skladno z Letnim poročilom o rezultatih aktivnosti institucije ombudsma za človekove pravice BiH za leto 2012, je bilo ugotovljeno, da je npr. pisarna ombudsmana v Banja Luki izdala 66 priporočil pristojnim organom v zvezi z odpravo kršenih pravic, 20 priporočil je bilo realiziranih, v 20 primerih je bilo vzpostavljeno sodelovanje/komunikacija, v 23 primerih pa ombudsman ni prejel odgovora (Džumhur, Jukić, Sandić 2013, 83). Iz tabele, ki prikazuje realizacijo priporočil ombudsmana iz istoimenskega letnega poročila, je razvidno, da so kršitelji, ki ne odgovarjajo na priporočila in jih tako ne upoštevajo večinoma ministrstva na različnih organizacijskih nivojih ter kantonalne vlade (prav tam, 113 – 126).

Sandić 2013, 100). Glede slednjega bi bilo smotrno razmisliti tudi o postavitvi najnižjega praga finančnih sredstev za institucijo ombudsmana BiH, ki ga ne bi smeli zmanjševati.

3. Zato da bi povečali učinkovitost varovanja človekovih in državljanskih pravic ter zagotovili zakonitost tudi v privatnem sektorju, gospodarstvu in bosansko-hercegovski družbi na splošno, bi morali ustanoviti še en neodvisen organ, in sicer **zagovornika načela enakosti BiH**⁹⁶. Slednji bi moral imeti splošne funkcije, tako kot npr. v Sloveniji in večini ostalih držav, in sicer: brezplačno in zaupno nudenje pomoči, tako posameznikom kot tudi institucijam in organizacijam, v obliki nasvetov kako se obvarovati pred diskriminacijo;⁹⁷ obravnavanje zadev na način, da na podlagi pobude posameznika (stranke) da pravno mnenje, s katerim odloči, ali gre dejansko za diskriminacijo na podlagi katerekoli osebne okoliščine, in povzročitelju predlaga načine za odpravo le-te, kot tudi na katere organizacije/inštitucije se lahko obrne za pomoč. Zagovornik lahko zadevo poskusi neformalno rešiti tudi z mediacijo ali kakšnim drugim predlogom za rešitev problema, če to ni mogoče ali učinkovito, pa lahko primer predlaga v obravnavo inšpekcijskim službam. Ena izmed funkcij je tudi pomoč eventualnim kršiteljem/povzročiteljem diskriminacije, saj se lahko nanj obrnejo v primeru, ko ne vedo, če njihov način in vsebina dela povzročata diskriminacijo ter na kakšen način bi se lahko temu izognili. Naloga zagovornika načela enakosti je tudi ta, da državljane in širšo javnost obvešča o svojem delu, torej v primerih, ki jih obravnava v zvezi z diskriminacijo ter o raziskavah, ki jih izvaja (Zagovornik: skrbimo za enake možnosti 2013a in Equinet European network of Equality bodies 2012b). Poleg splošnih funkcij pa bi moral zagovornik načela enakosti BiH imeti še dodatne pristojnosti, ki bi povečale njegovo učinkovitost. Po zgledu švedskega ombudsmana

⁹⁶ Slednji se lahko v posamezni državi drugače imenuje npr. v Sloveniji je zagovornik načela enakosti, na Švedskem imajo ombudsmana za enakost, v Srbiji imajo komisarja za enakost, v Franciji pa zagovornika pravic, itd. (Equinet European network of Equality bodies 2012a).

⁹⁷ Diskriminacija je »neenako obravnavanje, ki nima upravičenega razloga: ljudje so obravnavani slabše od drugih (ki take osebne okoliščine nimajo) le zaradi določene osebne okoliščine (npr. spol, starost, rasa, etnično poreklo, invalidnost, spolna usmerjenost, versko prepričanje...). Sporno ravnanje jih ovira ali prikrajšuje za različne pravice ter vsakodnevne priložnosti. Ima lahko tako naravo dejanj (odločitev ipd.) kot tudi opustitev (neukrepanje, spregleda se nekoga glede ugodnosti...)«. (Zagovornik: skrbimo za enake možnosti 2013a).

za enakost, ki predstavlja nacionalni organ za enakost na Švedskem, bi moral zagovornik načela enakosti BiH imeti podobna pooblastila, in sicer: zastopanje strank pred sodišči; vložitev tožbe v svojem imenu; formalno odločanje o pritožbah (sklep ali priporočilo) – ki bi bilo za razliko od švedskega ombudsmana za enakost pravno zavezujoče⁹⁸ (Equinet European network of Equality bodies 2012c). Kot je že bilo omenjeno, ima slovenski zagovornik načela enakosti možnost, da primer predloži v obravnavo pristojnim inšpekcijskim službam, ko zadeve sam ne more rešiti z mediacijo in drugimi nezavezujočimi sredstvi (Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja), zagovornik načela enakosti BiH pa bi moral dobiti/imeti inšpekcijsko funkcijo.⁹⁹ Kot inšpektor bi lahko določene, bolj preproste in jasne primere rešil po hitrem postopku in kršitelju odredil kazen/globo. Prav tako bi lahko določil kazen za kršitelje, ki ne izvršijo odredb/sklepov, ki jih predloži zagovornik. Tako bi bilo zagotovljeno upoštevanje njegovih sklepov/odločitev, primeri pa bi se reševali hitreje, kot če bi jih obravnavali na sodišču.

Skladno z mnenjem komisarja za človekove pravice za leto 2011, ki izpostavlja predvsem neodvisnost in učinkovitost organov za enakost, bi moral biti zagovornik načela enakosti BiH neodvisen v smislu, da razporeja svoja sredstva, kot se mu zdi primerno; da sprejema odločitve v zvezi s svojim osebjem; da določa in izvaja svoje prednostne naloge in pooblastila, ko oceni, da je to potrebno. Njegova pravna struktura in način imenovanja članov uprave ter vodilnih uslužbencev kot tudi procesi odgovornosti bi morali odražati njegovo neodvisnost. Pri učinkovitosti je pomembno, da lahko ukrepa v primerih kršitev načela enakopravnosti in načela pravičnosti ter sankcionira kršitelje. Pri tem so sredstva (višina), ki so mu na voljo ter narava in obseg funkcij, ki so v njegovi pristojnosti, ključni dejavniki za uspešnost (Hammarberg, Crowley 2011). Organ zagovornika načela enakosti BiH bi moral biti ustanovljen z zakonom, ki bi prav tako določal njegove pristojnosti, organizacijo itd. Zaradi občutljivosti tematike, ki bi jo slednji obravnaval, bi bilo smotrno, da bi bila

⁹⁸ V primeru, ko se drugi pristojni organi ali celo sodišče ne bi strinjalo z zavezujočo odločitvijo ombudsmana BiH, bi morali celoten primer ponovno obravnavati kancler za pravosodje BiH, Ustavno sodišče BiH in ombudsman ter v čim krajšem času sprejeti novo odločitev.

⁹⁹ Zagovorniki načela enakosti načeloma nimajo tolikšnih pooblastil, da lahko sankcionirajo kršitelja. V primeru BiH pa je takšna pristojnost nujna zaradi hitrega reševanja primerov in bi lahko postal primer dobre prakse.

njegova sestava mednarodna, tako kot je primer v Domu za človekove pravice¹⁰⁰, ki je sestavljen iz 14 članov, od katerih so 4 imenovani s strani FBIH, 2 s strani RS in 8 s strani Odbora ministrov Sveta Evrope (Dom za ljudska prava Bosne i Hercegovine 2013a). Omenjeno razmerje bi lahko bilo spremenjeno v korist članom iz FBIH in RS, ki pa bi pri imenovanju članov morali nujno upoštevati razsodbo v zadevi Sejdić-Finci.

4. Naslednji ukrep za omejevanje vpliva nacionalnih političnih strank bi bil ureditev zakonodajnega okvirja za financiranje političnih strank predvsem na ravni BiH in obeh entitet. Slednje bi zajemalo: sprejem Zakona o financiranju političnih strank v FBIH, omejitev/prepoved financiranja skrajnih desničarskih političnih strank¹⁰¹, povečanje transparentnosti prihodkov in odhodkov, itd.

Po poročanju Transparency International BiH (v nadaljevanju TI BiH) je financiranje političnih strank v BiH urejeno z zakonom na državnem nivoju, v entiteti RS in Distriktu Brčko. Predvolilne kampanje pa še dodatno ureja Zakon o volitvah v BiH. Omenjeni pravni okvir je sicer vzpostavljen, vendar ima veliko pomanjkljivosti. Največji problem je nadzor nad financiranjem političnih strank v FBIH, slednja namreč nima Zakona o financiranju političnih strank, kar onemogoča transparentnost pridobivanja in porabe finančnih sredstev, ki jih politične stranke dobijo iz proračuna, od donatorjev oziroma iz lastnih virov. Centralna volilna komisija (v nadaljevanju CVK) je zadolžena za nadzor nad implementacijo naštetih zakonov ter za nadzor nad financiranjem političnih strank. Znotraj CVK deluje Služba za revizijo, ki izvaja revizijo

¹⁰⁰ Dom za človekove pravice je nastal na podlagi Aneksa 6 in ima mandat za preučitev domnevnih ali očitnih kršitev človekovih pravic kot jih določa Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin in njeni protokoli, prav tako preučuje domnevne ali očitne diskriminacije pri uživanju pravic in svoboščin, ki so določene v Konvenciji in 15 drugih mednarodnih sporazumih, navedenih v Dodatku k Aneksu 6. Dom za človekove pravice lahko prejema le tiste vloge, v zvezi z zadevami, ki so v pristojnosti ene od pogodbenic iz Aneksa 6 (Bosna in Hercegovina, Federacija Bosne in Hercegovine ter Republika Srbska), in so se zgodile ali se nadaljujejo po podpisu Daytonskega mirovnega sporazuma (14. decembra 1995.). Posebna prednost se daje hudim in sistematičnim kršitvam ter tistim, ki temeljijo na diskriminacijah (Dom za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu 2013b).

¹⁰¹ BiH ima problem predvsem s skrajno desničarskimi strankami, seveda pa bi bilo potrebno opredeliti kriterije za prepoved ali omejitve, ki veljajo za vse ekstremistične stranke in organizacije, torej tudi skrajne levičarske (če bi se pojavile).

finančnih poročil političnih strank na letni, predvolilni in povolilni ravni (TI BiH 2012, 2).

TI BiH v svojem poročilu ugotavlja naslednje pomanjkljivosti financiranja političnih strank v BiH (TI BiH 2012, 2–3):

- FBiH nima Zakona o financiranju političnih strank, kar onemogoča transparentnost pretoka finančnih sredstev, med drugim tudi proračunskih na ravni FBiH in njenih kantonov ter občin, po drugi strani pa ima RS zakonsko določilo, ki določa minimum rednega financiranja strank iz proračuna RS, ki znaša 0,2%, za financiranje kampanj pa znaša minimum 0,05%, kar omogoča večinskim strankam v Skupščini RS, da si same izglasujejo večji delež financiranja, ki zakonsko ni omejen navzgor;
- Zasebno financiranje političnih strank v BiH je veliko slabše regulirano kot pa proračunsko, zato je glede na finančna poročila strank možno sklepati, da dobijo največ sredstev iz proračuna, v resnici pa zelo malo napišejo o privatnem financiranju in tako manipulirajo s podatki, poleg tega pa strankam ni potrebno prijaviti privatnih donacij, ki so nižje od 100 konvertibilnih mark (v nadaljevanju KM), kar omogoča nekontrolirano večkratno nakazilo strankam v nižjih zneskih, hkrati pa strankam ni potrebno določiti izvora. Tovrstnim transakcijam ni možno slediti, saj pravni okvir ne spodbuja bančnih transferjev oz. bančnega poslovanja pri doniranju denarja strankam.
- Služba za revizijo financiranja političnih strank, na ravni BiH, je zaradi obstoječega zakonskega okvirja osredotočena predvsem na prihodke strank in ne na naravo njihovih stroškov, prav tako pa ni določeno, katere stroške lahko stranke krijejo iz finančnih sredstev, ki ji prejmejo iz proračuna in katerih ne smejo¹⁰². RS v svoji zakonodaji sploh ne

¹⁰² Tako se dogaja, da visoki funkcionarji (npr. v FBiH) plačujejo predvolilne kampanje z denarjem iz proračuna/sredstev institucije in političnih strank in namerno kršijo zakonodajo, obenem pa se zavedajo, da bo revizija izvedena dve ali tri leta po volitvah (Karabegović 2013).

obravnavajo stroškov strank, na državnem nivoju pa zakonodaja ureja le stroške strank za volilne kampanje.

- Niti CVK, niti posamezne politične stranke ne objavljajo finančnih poročil strank, kar pomeni, da javnost nima vpogleda v identiteto donatorjev, posamezne zneske in vrste donacij .
- Denarne kazni za kršenje zakonodaje s področja financiranja političnih strank so zelo nizke v primerjavi s posledicami in eventualnimi prihodki strank, najvišja možna kazen pa znaša 10.000,00 KM.
- Kot je že bilo omenjeno, funkcionarji večkrat porabijo denar institucij, v katerih delujejo za potrebe političnih strank, iz katerih izhajajo, saj obstoječa zakonodaja ne določa zlorab proračunskih sredstev v korist predvolilnih kampanj, prav tako pa ne določa kaj lahko direktorji javnih podjetij in institucij delajo kar onemogoča ločevanje med takšno funkcijo in funkcijo predstavnika politične stranke.
- Kljub temu da obstoječa zakonodaja prepoveduje prejetje sredstev od javnih podjetij, ki nudijo storitve na podlagi pogodbe z vlado, ni pravnega določila, ki bi zapovedovalo kreiranje seznama takšnih podjetij, kar onemogoča kontrolo kršenja zakonodaje na tej podlagi.
- CVK BiH nima dovolj niti finančnih niti človeških virov, da bi lahko učinkovito izpolnjevala svoje naloge in nadzor, tako ima Služba za revizijo le 7 zaposlenih na približno 100 političnih strank (podatki iz leta 2010–2011), zato so njena poročila le formalna in se nanašajo na preverbo, ali so prihodki in odhodki iz finančnih poročil, ki jih dobijo od strank, usklajeni s strankarskimi poslovnimi knjigami ter evidencami.

Iz poročila TI BiH je jasno, da je **nujno potrebno sprejetje Zakona o financiranju političnih strank v FBiH**, prav tako pa je potrebno **spremeniti obstoječi pravni okvir**, ki ureja financiranje političnih strank. Slednjega je potrebno tudi **uskladiti na ravni celotne države**, njenih entitet in Distrikta Brčko.

Zaradi omejenega obsega pričujočega magistrskega dela so v nadaljevanju predlagane le ključne točke za spremembo Zakona o financiranju političnih strank na vseh ravneh BiH, ni pa predloga celotnega zakona za entiteto FBiH.

Za razliko od Italije, ki je sklenila, da bo prenehala financirati svoje politične stranke iz proračuna zaradi koruptivnega ravnanja z davkoplačevalskim denarjem, ki so ga stranke zapravljale na zabavah, v restavracijah, za nakit, itd. (Planet Siol.net 2013), bi bilo v BiH smotno obdržati financiranje političnih strank iz proračuna, saj bi v nasprotnem primeru dosti strank prenehalo z delovanjem zaradi pomanjkanja donatorjev. Tukaj so mišljene predvsem politične stranke, ki so manjše in nimajo javnega političnega vpliva, bodisi zato ker niso bile izvoljene v parlament na ravni BiH ali pa zato ker nimajo etničnega predznaka oziroma so multietnično sestavljene. Ker pa BiH potrebuje ravno takšne politične stranke, torej predvsem z multietnično sestavo, katerih cilj bi bil dobrobit države in vseh njenih državljanov, ter bi bile levo, sredinsko in levosredinsko orientirane, bi morali spodbuditi njihovo nastajanje. Najlažji in najbolj enostaven način bi bil **določitev odstotka financiranja iz proračuna**, ki bi bil realen za normalno delovanje tovrstnih multietničnih političnih strank, ne glede na to ali je ta v parlamentu ali ne.¹⁰³ Delež financiranja bi se lahko povečal s strankino izvolitvijo v parlament. Poleg tega pa bi morali v novem Zakonu o financiranju političnih strank v FBiH in v obstoječih zakonih s tega področja prepovedati financiranje skrajnih desničarskih strank¹⁰⁴ **in tistih, ki skozi svoja**

¹⁰³ Glede na to, da je bilo v BiH leta 2012 registriranih 190 političnih strank (Nezavisne novine 2012), kar predstavlja rekordno število na prebivalca v celotni regiji, bi morali **eventualno javno financiranje neparlamentarnih strank omejiti s kriteriji, ki bi predstavljali kvaliteto in pomembnost** njihovega delovanja. Slednji bi se morali nanašati na multietnično sestavo; cilje delovanja, ki ne bi bili etnično/nacionalno usmerjeni; določitev načina doseganja ciljev in njihova uspešnost; strankarsko aktivnost mladih, akademikov, strokovnjakov itd.; Prav tako bi bilo potrebno omejiti število neparlamentarnih strank, ki bi bile financiranje iz proračuna, in sicer na 10, največ 15 na ravni celotne BiH, torej tudi entitet in Distrikta Brčko, ker se tako denar ne bi razpršil na preveliko število strank in bi tiste, ki bi dejansko prejele denar, dobile več kot sicer, s tem pa bi jim bilo omogočeno kvalitetnejše delovanje. **Odločitev o upravičenosti javnega financiranja** glede na omenjene kriterije pa bi moral **sprejeti OHR skupaj z Upravnim odborom PIC**, saj bi se tako zagotovila objektivnost.

¹⁰⁴ Desničarske stranke so izpostavljene zaradi problematičnosti in nefunkcionalnosti v BiH, ki je posledica večletne vladavine nacionalnih strank. Seveda bi veljalo razmisliti tudi o prepovedi skrajne leve, zaradi varstva človekovih pravic in svoboščin v BiH.

dejanja in govor izražajo sovražnost do »drugačnih«¹⁰⁵, zakon bi prav tako moral določiti **sankcije za sistematično izvajanje tovrstnih sovražnosti**, in sicer poleg prenehanja financiranja stranke iz proračuna ali drugih javnih virov tudi **primerno globo** in v primerih nadaljnjih kršitev **prepoved delovanja politične stranke** oziroma političnega delovanja posameznikov/kršiteljev. Takšna **določba sankcij bi morala biti navedena tako v pravnem okvirju o financiranju** političnih strank kot **tudi v sami Ustavi** BiH, njenih entitet in Distrikta Brčko.

Po poročanju TI postavke za financiranje političnih strank ostajajo nespremenjene kljub deficitarnim proračunom, še več, v času volitev se poraba za politične stranke celo poveča na zelo netransparenten način z oznako »sredstva za volitve«, zmanjšajo pa se postavke za razvoj in socialno pomoč. Tako so v letu 2010 dodelili skupaj, torej na državnem nivoju in nivoju obeh entitet, 25.244.605,00 KM javnih sredstev za politične stranke, od tega je bilo največ sredstev dodeljenih v FBiH, in sicer 16.260.454,00 KM, najmanj pa na nivoju celotne države BiH, in sicer 1.120.000,00 (Depo Portal 2013).

Iz poročil TI je več kot očitno, da v BiH namenjajo ogromne zneske javnih sredstev političnim strankam, te pa jih trošijo netransparentno, kršijo obstoječo zakonodajo o financiranju političnih strank in omejujejo dostop do javnih informacij. Sankcije za preprečitev takšnih dejanj pa so zelo nizke in neučinkovite (Depo Portal 2010). Za izboljšanje transparentnosti bi bilo smotrno slediti slovenskim predlogom spremembe zakona o financiranju političnih strank iz leta 2013, in sicer z naslednjimi predlogi (Ministrstvo za notranje zadeve 2013a):

- **javna in podrobnejša letna poročila** vključno s podatki o donatorjih, ki donirajo manj kot 100 KM;

¹⁰⁵ Primer sistematične uporabe sovražnega govora je npr. islamofobičen in netoleranten odnos predsednika RS in politične stranke SNSD, Milorada Dodika, ki v medijih že dalj časa podcenjuje muslimansko vero, kulturo in tradicijo s tem pa spodbuja sovražnost do muslimanov v BiH in ogroža njihovo sožitje z drugimi narodi in etničnimi skupnostmi v BiH, predvsem s Srbi v Republiki Srbski (B.net 2011).

- **donacije bi morale biti posredovane prek transakcijskih računov**, v primeru BiH tudi tiste, ki so nižje od 100 KM, vendar ne nižje kot 50 KM;
- v primeru Slovenije bi povečali pooblastila računskemu sodišču za izvajanje nadzora, v primeru BiH pa bi bilo smotrno **takšna pooblastila dodeliti Ustavnemu sodišču BiH**, saj je slednje neodvisno telo, ki deluje na državni ravni. Vrhovnega sodišča na ravni BiH ni, prav tako ne računskega, zato bi Ustavno sodišče BiH moralo izvajati na novo pridobljene aktivnosti/pooblastila tudi na ravni obeh entitet. Tako bi bilo Ustavno sodišče BiH nekakšna druga instanca oziroma podpora CVK in njeni Službi za revizijo. Slednjo bi bilo potrebno **kadrovsko povečati in ji zagotoviti dodatna finančna sredstva**, ki bi jih lahko prerazporedili (iz proračuna) od političnih strank, ki kršijo zakonodajo in so diskriminatorne/sovražne do drugačnih.
- v primeru Slovenije je bila leta 2013 predvidena **rasti kazni za nepravilnosti pri financiranju strank**, v primeru hujših kršitev pa bi celo prepovedano financiranje političnih strank iz proračuna za največ eno leto; v primeru BiH bi bilo prav tako smotrno **povečati kazni iz 10.000,00 KM na sorazmeren delež pri poneverbi/utaji sredstev**, torej, večja kot bo poneverba, višja ali enaka naj bo tudi denarna kazen ter prepoved financiranja iz proračuna do izvedbe naslednjih volitev ali najmanj za eno leto.

Zgoraj navedene predloge reform zakonodaje, ki ureja financiranje političnih strank v BiH, bi moral predlagati in po hitrem postopku tudi sprejeti OHR, saj vladajoče politične stranke ne bi nikoli sprejele tovrstnih omejitev lastnega vpliva. Le na takšen način, bi v razumnem roku vzpostavili pošteno in transparentno financiranje političnih strank, zmanjšali njihovo koruptivnost in diskriminatoren odnos do drugačnih ter zmanjšali vpliv nacionalnih strank, kar bi posledično privedlo do oblikovanja levih, levosredinskih ali desnosredinskih vlad, ki bi dolgoročno prinesle pozitivne spremembe v BiH.

5. Zadnji predlog sicer ni predlog reform v BiH, temveč način, s katerim bi se slednje lažje dosegle, in sicer gre za prevzem vodilne vloge Republike Slovenije pri vzpostavljanju stabilnosti, miru in napredka v BiH.

Kot je že bilo ugotovljeno v poglavju 4.4.5, je Slovenija v BiH dejavna na številnih področjih, kljub temu pa se zdi, da je poudarek predvsem na gospodarskem povezovanju in sodelovanju.

Matej Marn¹⁰⁶ v intervjuju pojasnjuje, da je Slovenija »aktivna s predlogi za vzpostavitev učinkovite koordinacije EU zadev na centralni ravni ob upoštevanju specifičnosti ureditve BiH in vloge obeh entitet ter kantonov. Prav tako se Slovenija zavzema za izvajanje visokega dialoga po vzoru Makedonije, v katerem bi EK usmerjala in nadzirala prilagajanje zakonodaje BiH evropskemu pravnemu redu«, vendar je EU zmedena in brez moči glede BiH, saj širitvene strategije, ki so delovale na Hrvaškem in še vedno delujejo v Črni gori ter deloma Srbiji, niso učinkovite v BiH in Makedoniji. Po mnenju M. Marna, bi morala EU okrepiti svojo javno diplomacijo v BiH in ji izkazati dodano vrednost članstva v EU, kar pa je v tem trenutku težko, zaradi ekonomske krize, prav tako bi EU morala opravljati pogovore s centralno oblastjo BiH in ne tako kot do sedaj z entitetami, saj si tako dodatno zapleta položaj (Priloga: Marn 2013).

Iz intervjuja z M. Marnom je možno potrditi domnevo, ki se pojavlja skozi celotno nalogo, bolj natančno pa v drugem poglavju, ki obravnava mednarodno skupnost in reševanje etničnega konflikta v BiH, in sicer da se je EU neuspešno lotila razreševanja omenjenega konflikta ter da potrebuje pomoč.

Slovenija je kot nekdanja jugoslovanska republika dobra poznavalka razmer v BiH, prav tako razpolaga s številnimi strokovnjaki s področij mednarodnega prava in odnosov, človekovih pravic, etničnih konfliktov, diplomacije itd., zato bi morala prevzeti vodilno vlogo pri doseganju reform v BiH oziroma pri oblikovanju stabilnega političnega sistema, s svojimi dejanji pa bi sledila novodobnim političnim mirovnim

¹⁰⁶ Začasni odpravnik poslov na Stalnem predstavništvu Republike Slovenije pri OZN v New Yorku in nekdanji vodja Službe za skupno zunanjo in varnostno politiko ter nekdanji politični direktor Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije.

operacijam¹⁰⁷. Za razliko od starejših načinov ohranjanja miru (peace keeping), ki so konflikte zamrznile, namesto da bi jih rešile, bi z novim načinom delovanja, ki temelji predvsem na diplomaciji in civilnem reševanju konflikta, prenesli težišče z vojaškega dela udeležbe na civilnega. Po besedah dr. Ljubice Jelušič je poudarek tovrstnih operacij na preprečitvi sporov in ponovni vzpostavitvi diplomatskih, gospodarskih, političnih in drugih odnosov med sprtimi stranmi (Jelušič 2005, 26). Tako bi Slovenija s svojimi civilnimi strokovnjaki/osebjem preprečevala vnovične konflikte med sprtimi političnimi elitami v BiH in bi vzpostavila stabilne diplomatske, gospodarske in politične odnose ne le znotraj BiH temveč tudi pri odnosih BiH z drugimi državami in organizacijami, kar bi pripomoglo k njenem lažjem članstvu v EU in NATO.

Ključni korak k tovrstni aktivnosti bi bil ustanovitev **delovne skupine**, ki bi bila sestavljena iz slovenskih¹⁰⁸ in tujih strokovnjakov s področja (mednarodnega) prava in odnosov, človekovih pravic, etničnih konfliktov, zgodovinskih razmer v BiH ter gospodarstva. Slednji bi morali v sodelovanju s strokovnjaki iz BiH (npr. dr. Mirko Pejanović¹⁰⁹, dr. Nerzuk Ćurak¹¹⁰, dr. Omer Ibrahimagić¹¹¹, Dervo Sejdić¹¹², Jakob

¹⁰⁷ Mirovne operacije dr. L. Jelušič opredeljuje kot aktivnosti za vzpostavitev in ohranitev mednarodnega miru, ki potekajo pod vodstvom OZN, regionalnih organizacij, državnih zavezništev in ad hoc koalicij držav. Po njenih besedah so politične mirovne operacije, novodobne mirovne operacije tretje generacije, ki so prilagojene novim kriznim potrebam (Jelušič 2003, 627).

¹⁰⁸ Slovenski strokovnjaki so ključne pomena, saj zaradi skupne zgodovine in regijske bližine, zelo dobro poznajo kulturne in politične razmere v BiH.

¹⁰⁹ Dr. Mirko Pejanović je bosansko-hercegovski politik, akademik ter nagrajenec številnih nagrad, kot član Srbskega državlanskega sveta pa je prejel švedsko nagrado »Right Livelihood Award« leta 1995 za prizadevanja za človekoljubno, multietnično in demokratično BiH (The Right Livelihood Award, 1995). V obdobju od 1992-1996 je bil član Predsedstva BiH in si je prizadeval za mirno rešitev konfliktov v BiH, v obdobju od 2007- 2011 je bil dekan Fakultete za politične vede (Univerza v Sarajevu), prav tako pa je član številnih akademskih in političnih združenj. Je ekspert za razvoj pluralizma v BiH (Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 2012).

¹¹⁰ Dr. Nerzuk Ćurak je profesor na Fakulteti za politične vede, Univerze v Sarajevu. Član je številnih združenj, med drugim Združenja za politične vede BiH ter Ameriškega združenja za politične vede – American Political Science Association (APSA). Prav tako je avtor številnih znanstvenih del na temo političnih elit v BiH ter o postdaytonskih razmerah v BiH (Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu, 2013).

Finci¹¹³, dr. Ivo Komšić¹¹⁴ in Miljenko Jergović¹¹⁵, ki niso etnično obremenjeni¹¹⁶,

¹¹¹ Dr. Omer Ibrahimagić je kot ustavnopravni strokovnjak izvajal funkcijo sodnika na Ustavnem sodišču Jugoslavije ter kasneje Ustavnem sodišču Federacije BiH. Tekom 45-letnega znanstvenega ustvarjanja je napisal 400 znanstvenih in strokovnih člankov ter 20 knjig (pri treh knjigah je soavtor). Za svoje delo je prejel številne nagrade in priznanja, med drugim »profesor emeritus« (Grad Sarajevo, 2008).

¹¹² Dervo Sejdić je upokojeni pripadnik policije, ki se bori za pravice Romov v BiH. Z nastankom daytonske ustave BiH v kateri so Romi poleg konstitutivnih narodov kategorizirani kot »ostali«, poskuša izboljšati njihov položaj in jim omogočiti osnovne državljske ter človekove pravice. Tako je skupaj z Jakobom Fincijem vložil tožbo proti BiH na Mednarodnem sodišču za človekove pravice v Strasbourgu, zaradi kršitve človekovih in državljskih pravic Romov in Judov v BiH. Decembra 2009 je sodišče sprejelo odločitev v korist Sejdića in Fincija ter zahtevalo od BiH ustavno spremembo, ki se do danes ni zgodila. Dervo Sejdić je leta 1994 ustanovil humanitarno organizacijo »Braća Romi«, ki je kasneje postala Združenje Romov. Po splošnih volitvah v BiH, leta 2010, je ponovno tožil državo, ker kot Rom še vedno ni mogel kandidirati za predsednika BiH, sodišče v Strasbourgu je tožbo sprejelo decembra 2012, izid še ni znan (Savić 2012).

¹¹³ Jakob Finci je pravnik specializiran za mednarodno trgovinsko pravo, privatizacijo in organizacijo humanitarnega dela. Od leta 1991 si je kot podpredsednik in kasneje predsednik judovskega društva La benevolencia prizadeval za pravice Judov v BiH. Leta 1995 je postal tudi predsednik Judovske skupnosti v BiH, slednjo funkcijo je ohranil do danes. Je tudi član združenja FONDEKO, ki je nevladna, nestrankska in neprofitna organizacija, katera skrbi za dobrobit vseh ljudi (Fondeko 2008). Prav tako je član intelektualnega združenja »Krug 99«, med leti 2000 in 2008 je bil prvi direktor Agencije za državno službo BiH, po letu 2008 pa je opravljal funkcijo veleposlanika BiH v Švici (European parlament 2004). Kot je že bilo omenjeno, sta z Dervom Sejdićem vložila zgodovinsko tožbo proti BiH in jo tudi dobila.

¹¹⁴ Dr. Ivo Komšić je bosansko-hercegovski akademik (profesor filozofije in sociologije) in politik. Skozi dolgoletno kariero je opravljal številne funkcije, in sicer: pred vojno je bil profesor na Filozofski fakulteti v Sarajevu, leta 1993 je ustanovil Hrvaško kmečko stranko s katero je ustvaril alternativno hrvaško stranko (v relaciji z bosansko-hercegovsko HDZ), ki podpira celovito BiH ter sobivanje hrvaškega naroda z drugimi narodi/državljeni BiH na celotnem ozemlju BiH; med vojno v BiH je bil član predsedstva Republike BiH, kot tudi predsednik Hrvaškega narodnega sveta ter tako sodeloval pri večini mirovnih pogajanj, po njegovi zaslugi pa je podpisano premirje med Hrvati in Bošnjaki v BiH; med leti 2000 in 2002 je bil predsednik Doma narodov Parlamenta FBiH, med leti 2006 in 2008 pa njegov predstavnik; istočasno je bil predstavnik tudi v Skupščini Kantona Sarajevo. Dr. I. Komšić je bil tudi avtor/predlagatelj federativne ustave BiH v kateri je natančno določil teritorij, kantone in število njihovih prebivalcev (Grad Sarajevo 2013). Dr. I. Komšić je leta 2002 ustanovil Socialdemokratsko unijo BiH, trenutno opravlja funkcijo župana Sarajeva (Wikipedija 2014 a).

pripraviti načrt za reforme v BiH, tako ustavne kot tudi splošne, ki bi omogočile **vladavino prava, enakopravnost vseh državljanov BiH, izgradnjo političnega sistema in državne administracije, ki bi skladno z definicijo sodobnega liberalizma, omogočala visoko raven spoštovanja človekovih pravic, širjenje državljanskih pravic in svoboščin, širjenje verske strpnosti in izgraditev socialne države** (Wikipedija 2013c). Torej bi bile našteje pozitivne lastnosti liberalizma idealne za izboljšanje razmer v BiH in bi morale biti potrjene/napisane tudi v ustavi BiH ter v ustavah obeh entitet. Za BiH bi tako bile primerne le omenjene komponente liberalnega političnega sistema, ne pa tudi del, ki se navezuje na izvolitev političnih predstavnikov, ki narekuje sistem: en človek – en glas, saj bi slednje lahko pomenilo premoč najštevilčnejše, bošnjaške¹¹⁷, narodne skupnosti v BiH in bi ostale etnične skupine imele občutek, da so v slabšem položaju za izvolitev želenega predstavnika.

Poleg priprave reform bi bile nadaljnje naloge delovne skupine po zgledu Komisije za izgradnjo miru Združenih narodov (v nadaljevanju Komisija za izgradnjo miru ZN), ki ima tri pomembne vloge, in sicer:

¹¹⁵ Miljenko Jergović je bil rojen v Sarajevu kjer je tudi odraščal in končal študij na Filozofski fakulteti. Diplomiral je iz filozofije in sociologije. Je svetovno znan književnik in novinar. Njegova dela so prevedena v dvajset tujih jezikov. Je tudi član bosansko-hercegovskega in hrvaškega združenja PEN. O svoji kulturni identiteti pravi, da je jugoslovanska, kar tudi pojasni, saj pravi, da je Jugoslavija izginila kot državopolitično dejstvo, kljub temu pa je ostalo tisto na čemer je bila ustvarjena, in sicer prostor neke kulturne identitete in zgodovinskih ter predzgodovinskih izkustev, ki je ostal isti oziroma vedno bolj (ponovno) funkcionira. Leta 1992 je skupaj s štirimi somišljeniki (dr. I. Komšić, M. Stojić, I. Lovrenović, I. Kordić) poslal odprto pismo hrvaškemu predsedniku F. Tuđmanu (Wikipedija 2014 b). Po njihovem mnenju je F. Tuđman odgovoren za politično uničenje BiH (Wikipedija 2014 a).

¹¹⁶ Etiketa »etnično neobremenjeni« se nanaša na strokovnjake in intelektualce, ki objektivno izražajo svoje mnenje glede etnične in splošno-politične problematike v BiH ter pri tem niso sovražni do drugih ali ekstremno naklonjeni lastni etnični skupini.

¹¹⁷ V primeru, če bi slednja glasovala samo za člane svoje etnične skupnosti, kot je doslej bila praksa pri vseh konstitutivnih narodih (bošnjaškem, hrvaškem in srbskem) BiH.

- povezovanje ključnih akterjev kot so: mednarodni donatorji, mednarodne finančne institucije, nacionalne vlade in države, ki prispevajo čete¹¹⁸;

- upravljanje s sredstvi,

- svetovanje in predlaganje celostnih strategij za izgradnjo miru v obdobju po konfliktu in kjer je primerno tudi opozarjanje na vrzeli, ki ogrožajo mir (United Nations 2012).

Ker bi novoustanovljena delovna skupina sledila zgoraj naštetim ciljem, vendar v ožjem smislu, torej samo na območju BiH, bi se BiH lahko potegovala za sredstva iz Sklada za izgradnjo miru. Komisija za izgradnjo miru ZN namreč poleg naštetih pristojnosti določi tudi, katera obravnavana država lahko dobi sredstva iz Sklada za izgradnjo miru¹¹⁹. Takšno imenovanje pa uradno sproži postopek za dodelitev pomoči (Unis Vienna 2006). Glede na to, da bi delovna skupina sledila istim ciljem kot Komisija za izgradnjo miru ZN, bi imela BiH večje možnosti za imenovanje. Tako bi BiH ponovna prišla na mednarodno agendo, delovna skupina pa bi dobila nekaj sredstev za izvajanje aktivnosti ali konkretnih projektov.

Delovna skupina bi morala tesno sodelovati z OHR, saj bi tako lahko dajala predloge in tudi najlažje dosegala spreminjanje ter sprejemanje zakonov v BiH, ki jih sicer politične stranke blokirajo zaradi lastnih interesov. Zaradi sodelovanja z zunanjimi akterji in pridobivanja sredstev od le-teh pa bi lahko dejansko izpeljali določene projekte oziroma izvedli vidne spremembe ter dokazali, da niso le še ena izmed skupin, ki ji ni uspelo izboljšati razmer v BiH.

¹¹⁸ V primeru BiH ne bi šlo samo za akterje, ki prispevajo čete (ki so že stacionirane v BiH), temveč za vse že prisotne in na novo zainteresirane akterje, ki bi sledili omenjenim ciljem novoustanovljene delovne skupine in bi prispevale tudi finančna sredstva s katerimi bi slednja upravljala.

¹¹⁹ Sklad za izgradnjo miru je skrbniški sklad Združenih narodov, ki je nastal leta 2006. Iz sklada so financirane aktivnosti, projekti in pobude, ki so povezane z izgradnjo miru v pokonfliktih situacijah ali v situacijah, kjer je možen ponoven izbruh konfliktov. Sredstva so namenjena izgradnji in krepitvi nacionalnih zmogljivosti za mirno reševanje sporov, politični dialog, spodbujanje sožitja, gospodarsko oživljanje, ponovno vzpostavitev administrativnih storitev itd. Slovenija je v letih 2008 in 2009 prispevala 41.688,00 eur v omenjeni sklad (Multi-Partner Trust Fund Office 2013).

5 SKLEP

Etnični konflikt je kompleksen pojav, ki ga je mogoče pojasnjevati z različnimi teorijami. Vse pa so skladno z ugotovitvami Donalda L. Horowitza in drugih avtorjev konkurenčne in ločene, torej ne nadgrajujejo ena druge. Tako D. L. Horowitz povzame deset razlag/teorij etničnega konflikta in v večini je mogoče najti komponente, ki se pojavljajo v etničnem konfliktu v BiH, vendar vse niso eksplicitno tudi vzrok za njegov nastanek, in sicer: primordialna/čustvena pripadnost skupini, zgodovinsko sovraštvo, manipulativne elite/etnični podjetniki, ki delajo za lastno korist, in izkoriščanje biološko genetskih komponent za aktivacijo članov etničnih skupin. Beverly Crawford, Nataša Beširević in Michael Brown pa našete komponente/teorije aplicirajo na primer BiH in pridejo do podobnih zaključkov, vsem pa je skupna točka: **manipulativna elita/politični voditelji**.

B. Crawford ponudi več možnih teorij glede konflikta v BiH, nekaj pa jih tudi ovrže. Vzrok konfliktov vidi predvsem v strukturi jugoslovanskih političnih in gospodarskih sistemov, nastalih po drugi svetovni vojni, in jih je potem politična elita, želeč priti na oblast v jugoslovanski vojni, izkoristila za prevzem oblasti. Pri tem je elita igrala na »etnično karto«, manipulirala z ljudmi in ustvarjala strah (Crawford v Crawford in Lipschutz 1998, 203–204). N. Beširević to vidi kot naraven politični proces, ki je bil neizogiben, nastale spopade, nasilje in genocid, ki so plod dela političnih elit pa kot nenaraven del tega procesa (Beširević 2010, str. 38). M. Brown pride do podobnih zaključkov in izpostavi, da obstoj sovražne zgodovine med etničnimi skupnostmi ni vzrok za nastanek konfliktov v BiH, ampak orodje, s katerim so politični voditelji (S. Milošević in F. Tuđman) prepričali množice, da so šle v boj, dodaten razlog pa so bile gospodarske težave (Brown 1997, 19–20).

Glede na dognanja zgoraj naštetih avtorjev in zgodovinskega razvoja po vojni v BiH, je jasno, da so za etnični konflikt v BiH odgovorne politične elite, ki so želele prevzeti oblast. Izkoristile so obstoj preteklega sovraštva, slabe gospodarske razmere (inflacija, brezposelnost, neenakomeren razvoj jugoslovanskih republik itd.) in manipulirale so s člani etničnih skupin tako, da so ustvarjale občutek ogroženosti,

občutek zgodovinske superiornosti in religijskih/etničnih razlik¹²⁰. Z isto politiko pa so politične elite (nacionalne politične stranke) nadaljevale tudi po vojni in tako obdržale oblast skoraj ves čas¹²¹ v podaytonski BiH.

Največji problem, ki se pojavlja ves čas, pa je napačno ukrepanje mednarodne skupnosti, ki od začetka konflikta v BiH (ne)zavedno pomaga političnim elitam oziroma nacionalnim političnim strankam, da vladajo, in tako ostaja BiH v začaranem krogu nefunkcionalnosti.

Mednarodni skupnosti je spodletelo že pri preprečevanju konflikta v BiH, saj kot ugotavlja Mitja Žagar, ni uspela razviti učinkovitih preventivnih ukrepov zaradi nerazumevanja regije, njene kulturne in družbene raznolikosti ter zgodovine (Žagar v Sandole in drugi 2008, 455). Zato so bili številni strukturni in neposredni preventivni ukrepi¹²² neuspešni.

Če sledimo predpostavki avtorjev upravljanja konflikta (J. Swanström, W. I. Zartman, P. Wallesteen) iz poglavja 2.3, potem lahko rečemo, da je mednarodni skupnosti spodletelo tudi v fazi upravljanja konflikta v BiH. Po njihovih ugotovitvah je konflikt potrebno reševati/upravljati na politični ravni še preden je militariziran, saj so takrat politični in finančni stroški manjši. Če/ko pa pride do spopadov, potem je potrebno mir izsiliti s pomočjo zunanjih akterjev.

V primeru BiH je mednarodna skupnost v prvih dveh letih vojne nudila le humanitarno pomoč in organizirala mednarodne konference za zaustavitev vojne. Od

¹²⁰ Kot je ugotovila že B. Crawford, v 2. poglavju, so bili mešani zakoni (med različnimi etničnimi skupinami) v porastu v desetletju pred vojno, prav tako pa se je povečeval delež prebivalstva, ki so se opredeljevali »enotno« kot Jugoslovani. Torej je bil naravni proces med ljudmi bolj povezovanje kot pa ločevanje in iskanje razlik.

¹²¹ Nacionalne stranke (srbska, bošnjaška in hrvaška) so bile zmagovalke vseh volitev v BiH po podpisu Daytonskega mirovnega sporazuma, razen leta 2000, ko je zmagala koalicija »meščanskih« strank z imenom Zveza za demokratične spremembe – »Demokratska alijansa za promjene« (Radić 1996, 33).

¹²² Strukturni in neposredni ukrepi: finančna pomoč Evropske skupnosti za članstvo SFRJ v EU; grožnja, da unilateralno odcepljene republike SFRJ ne bodo priznane; neuspešna Mirovna konferenca o Jugoslaviji in Deklaracija o Jugoslaviji za priznanje odcepljenih jugoslovanskih republik, ki pa je bila prepozna, saj se je konflikt že razvil do hudega nemira/nasilja (Turčalo 2012, 4-8).

leta 1992 do leta 1995 je mednarodna skupnost (OZN, EU, ZDA) pripravila štiri mirovne načrte¹²³, trije so bili zavrnjeni s strani političnih voditeljev vsaj ene etnične skupine (srbske, hrvaške ali bošnjaške), Daytonski mirovni sporazum pa je bil pripravljen kot zadnji, sprejele pa so ga vse tri sprte strani v BiH (srbska, bošnjaška in hrvaška). Mednarodna skupnost se je pri upravljanju konflikta v BiH ves čas pogovarjala/dogovarjala s predstavniki političnih elit oziroma etničnih skupin (bošnjaške, hrvaške in srbske) ter se pri tem ni posvetovala z intelektualci ali drugimi strokovnjaki, ki poznajo zgodovinske, kulturne ter politične razmere v BiH. Tako so bile vse rešitve rezultat pogovorov s političnimi elitami, ki so delale za svoje interese in pridobitev moči. Mednarodna skupnost je šla celo tako daleč, da je dovolila, da v mirovnih pogajanjih poleg bošnjaškega, srbskega in hrvaškega predstavnika, ki so prihajali iz BiH, sodelujeta hrvaški predsednik Franjo Tuđman in srbski predsednik Slobodan Milošević, čeprav sta želela k svojim državam pripojiti ozemlje BiH, tako da bi čim večji del hrvaške etnične skupine šel pod Hrvaško in čim večji del srbske etnične skupine pod Srbijo. Kot podpisnika Daytonskega mirovnega sporazuma, ki je končal vojno v BiH, sta Franjo Tuđman in Slobodan Milošević dobila posredno politično oblast/moč v BiH, saj sta hrvaška in srbska etnična skupnost v njiju videli svojega voditelja, hkrati pa ju je mednarodna skupnost označila kot mirovnika, namesto agresorja.

V času upravljanja konflikta v BiH je mednarodni skupnosti spodletelo preprečiti nasilje, poboje, množična posilstva in genocid v Srebrenici (du Pont, 2002).

Z Daytonskim mirovnim sporazumom je mednarodni skupnosti uspelo zaustaviti vojno v BiH, ni ji pa uspelo razrešiti etničnega konflikta. Slednjega bolj ali manj uspešno upravlja, vendar ne uspeva vzpostaviti dolgoročnih temeljev za sodelovanje, sožitje in razvoj. Razlog za to ni le v napačnih metodah preprečevanja in upravljanja konflikta v BiH, temveč v določilih Daytonskega mirovnega sporazuma, saj slednji priznava BiH kot suvereno državo, razdeljeno na dve entiteti, srbsko oz. Republiko Srbsko (49 odstotkov ozemlja) in bošnjaško-hrvaško oz. Federacijo BiH (51 odstotkov ozemlja). Problem takšne razdelitve je, da poteka po etnični liniji in tako cementira etnično delitev. Poleg tega ne gre za naravno etnično delitev ozemlja,

¹²³ Vance-Owenov mirovni sporazum, Owen-Stoltenbergov mirovni sporazum; mirovni sporazum Kontaktne skupine in Daytonski mirovni sporazum.

kakršna je bila pred vojno, temveč za umetno, saj je bila npr. Republika Srbska etnično očiščena med vojno, kar pomeni, da so iz nje bili pregnani pripadniki bošnjaške in hrvaške etnične skupine, iz FBiH pa pripadniki srbske etnične skupine.

Če povzamemo definicijo sprave ali rekonziliacije avtorjev »Sprave po nasilnih konfliktih«, ki pravijo:

- da se v prvi fazi sprave nadomešča strah z nenasilnim sobivanjem,
- v drugi fazi se gradi zaupanje,
- v tretji pa se dosega empatija,

potem lahko rečemo, da je že daytonska (etnična) delitev BiH vnaprej onemogočila spravo (Žagar 2008, 400–401). Poleg tega pa se lahko strinjamo z M. Žagarjem, ki pravi, da v BiH ni politične volje za začetek sprave in ne soglasja o tem, kakšni so želeni cilji sprave in kdo so akterji/institucije, ki bi morali biti vključeni v proces sprave (Žagar 2008, 404–405). Lahko zaključimo, da vodilnim elitam (nacionalnim strankam) niti ne ustreza, da bi prišlo do dejanske sprave, saj potem ne bi bilo več razloga za njihov obstoj in zmagovanje na volitvah. Tudi v tem segmentu se kaže neodločnost mednarodne skupnosti, saj se ta, kot pravi M. Žagar, še ni izjasnila, kaj točno si želi glede sprave (prav tam).

Drugi problemi, ki izhajajo iz daytonske ureditve BiH so podrobno opisani v 4. poglavju magistrskega dela in so razdeljeni na štiri segmente: politično-ustavno problematiko, področje človekovih in manjšinskih pravic, gospodarsko področje ter zunanjepolitično področje. Gre za pomembna življenjska področja, ki vplivajo na kvaliteto življenja državljanov in državni razvoj. V nadaljevanju so izpostavljeni ključni problemi, ki potrjujejo zastavljeno hipotezo, in sicer:

- Daytonski mirovni sporazum (in posledično tudi Ustava BiH) je bil **oblikovan, parafiran in podpisan v tujini**, njegovi stvaritelji se **niso posvetovali z bosanskohercegovsko ali tujo inteligenco** (pravniki, profesorji, predstavniki nevladnih organizacij, itd.) **niti z državljani BiH**, temveč le s politiki, ki so imeli lastne interese;
- Ustava BiH uvaja **etnokracijo**, saj daje pravice **trem konstitutivnim narodom (Bošnjakom, Hrvatom in Srbom)** in tako **diskriminira ostale državljane BiH**, ki se ne identificirajo z omenjenimi kategorijami;

- »ostalim« je tako **odvzeta možnost, da bi enakopravno sodelovali v demokratični oblasti**, zlasti pa da bi lahko bili izvoljeni v nekatere najvišje organe oblasti. Najbolj znan primer **kršitve manjšinskih pravic** je **Sejdić-Finci**, prav tako pripadnikom **konstitutivnim narodom**, saj jim je **odvzeta pasivna volilna pravica**, ker npr. Srbi v FBiH ali Bošnjaki in Hrvati v RS ne morejo biti izvoljeni v Predsedstvo BiH ali Dom narodov BiH;
- zaradi etnične delitve BiH je **institucionalna diskriminacija** vsakodnevno prisotna, prav tako **segregacija** v šolah in **korupcija** vse do najvišjih instanc, zato je **povratak razseljenih oseb** skoraj nemogoč;
- daytonska ureditev BiH je ustvarila **politične elite**¹²⁴ oziroma etnonacionalizem, ki je po mnenju Svetlane Pavičić doživel genezo v socialistični Jugoslaviji (Pavičić 2008, 22–23);
- zaradi bonskih pooblastil, s katerimi lahko OHR/EUSR sprejema izredne politične odločitve (celo zakonodajne in izvršilne), nacionalne stranke vidijo problem **dejanske suverenosti BiH**¹²⁵, v resnici pa jih skrbi le to, da gre za omejevanje njihove moči;
- daytonska razdelitev BiH je ustvarila **predrag in zapleten politični sistem**, ki je sestavljen iz dveh entitet, distrikta Brčko, 14 parlamentov, 14 vlad, 200 ministrov in 5 predsednikov ter da gre za njihovo delovanje dve tretjini proračuna;
- **Ustavno sodišče BiH** se ne šteje kot najvišje sodišče na državni ravni, saj razlike med njegovimi pristojnostmi in pristojnostmi ustavnih sodišč entitet niso določene;

¹²⁴ Elite, ki so napadle BiH, so potem podpisale Daytonski mirovni sporazum in od takrat vladajo v BiH. Sicer ne gre za iste akterje, posamezniki se spreminjajo, nacionalne politične stranke in cilji pa ostajajo.

¹²⁵ Dejansko gre za poseganje v suverenost BiH, vendar brez odločitev OHR, ne bi bilo nobenega napredka v BiH.

- **Ombudsman BiH nima dovolj moči**, da bi izboljšal zaščito človekovih pravic. Njegova priporočila so v večini primerov ignorirana s strani vlade in drugih institucij, več kot pol primerov v zvezi s korupcijo pa je opuščenih;
- **Gospodarske in socialne razmere** v BiH so katastrofalne, več kot pol proračuna se porabi za administrativne stroške državne in javne uprave, 40% proračuna pa za vračilo tujega dolga;
- Daytonska/entitetska delitev BiH negativno vpliva na državno ekonomijo, saj je **razdelila nekoč enotne geografske in ekonomske celote, prav tako ni volje za gospodarsko sodelovanje med entitetama.**
- Zaradi naštetih problematik je BiH še vedno daleč od **priključitve k EU in NATO**, saj politične elite niso pripravljene sprejeti reform/kompromisov, ki bi odpravili omenjene problematike;
- Slovenija je že leta 2010 sprejela več dokumentov (več o tem v poglavju 4.4.5.), s katerimi se je zavezala k sodelovanju, pomoči in razvoju regije ZB. Iz omenjenih dokumentov je jasno, da si Slovenija prizadeva za ohranitev celovite BiH, doseganje reform v BiH in njeno članstvo v EU ter NATO, vendar so aktivnosti, ki jih izvaja vezane predvsem na sodelovanje na področju notranjih zadev, gospodarstva, turizma, kulture itd. **in ne na iskanje rešitev, s katerimi bi dosegli reforme v BiH.**

Tako je jasno, da je Daytonski mirovni sporazum nastal na slabih temeljih, saj je mednarodna skupnost v vseh fazah, od preprečevanja konflikta do (ne)doseganja rekongiliacije sledila navodilom/željam političnih elit (nacionalnih strank), katerih cilj je bil prevzem oblasti (ozemlja) BiH.

Ravno v tem pa vidimo tudi vzrok zakaj daytonska ustavna ureditev, ni primerna za uspešen, mirnodoben družbeni in ekonomski razvoj, za demokratizacijo ter za stabilizacijo odnosov med vsemi državljani. Zato lahko potrdimo zastavljeno hipotezo in predpostavko, da so za BiH potrebne reforme, ki bodo reformirale politični sistem,

zagotovile demokratičen razvoj in etnično ravnovesje, hkrati pa vzpostavile DRŽAVLJANSKO IDENTITETO¹²⁶.

V poglavju 4.5 so podrobno predstavljeni predlogi reform BiH, s katerimi bi bilo mogoče vzpostaviti DRŽAVLJANSKO IDENTITETO, v nadaljevanju pa so povzete predlagane reforme in napisani konkretni (eventualni) učinki, in sicer:

- **Zmanjšanje vpliva nacionalnih političnih strank v BiH** bi lahko dosegli z zelo radikalno reformo, s katero bi **prepovedali oblikovanje političnih strank na nacionalni/etnični/religijski osnovi**. Tako bi spodbudili oblikovanje multinacionalnih političnih strank na osnovi interesov, ki bi delovale v korist države BiH in vseh njenih državljanov, hkrati pa bi zmanjšali kratenje človekovih in manjšinskih pravic. Podobne učinke bi dosegli, če bi **povečali pristojnosti ombudsmana BiH**, kot jih ima švedski parlamentarni ombudsman, ki lahko nadzira in preiskuje funkcionarje ter uradnike. Tako bi zagotovili delovanje funkcionarjev in uradnikov v skladu z zakonom, hkrati pa bi morali spoštovati temeljne svoboščine in pravice vseh državljanov, saj v nasprotnem lahko ombudsman (po švedskem zgledu) sproži disciplinski postopek. V skrajnih primerih (npr. sum kaznivega dejanja) pa lahko deluje kot posebni tožilec in začne kazenski pregon. **Z dodatnim povečanjem pristojnosti ombudsmana BiH po zgledu estonskega kanclerja za pravosodje ali celo uvedbo takšnega organa, bi dosegli najmanj tri učinke**, in sicer: hitro spremembo zakona ali pravnega akta, ki ni v skladu z ustavo ali drugimi zakoni; če do priporočenih sprememb ne bi prišlo, bi sledila razveljavitev celotnega akta ali nekaterih določb; v primerih diskriminacije na podlagi kakršne koli osebne okoliščine, bi lahko Kancler opravil pravni postopek. Tako bi zagotovo povečali zaupanje državljanov v omenjene organe, prav tako pa bi se lahko **ukinila funkcija OHR**, saj bi s pomočjo Ombudsmana in/ali Kanclerja za pravosodje BiH zagotovili spremembo zakonov in drugih pravnih aktov, kadar med političnimi strankami ne bi bilo soglasja.

¹²⁶ Državlјanska identiteta kot skupna identiteta vseh državlјanov BiH, ki bi si prizadevali za skupno blaginjo, napredek in razvoj celotne BiH na vseh relevantnih področjih, kot so: zdravstvo, sociala, gospodarstvo, evro-atlantska integracija, itd.

- Za **učinkovito varstvo človekovih in državljanskih pravic** v privatnem sektorju, gospodarstvu in družbi BiH na splošno bi bilo potrebno ustanoviti še en neodvisen organ, in sicer **zagovornika načela enakosti BiH**. Slednji bi po slovenskem zgledu nudil pomoč posameznikom in institucijam za varstvo pred diskriminacijo in tudi nasvete, kako naj delujejo, da sami ne povzročijo diskriminacije. Zadeve bi lahko reševal z mediacijo ali pa bi lahko po zgledu švedskega ombudsmana za enakost zastopal stranke pred sodišči, vlagal tožbe v svojem imenu, formalno odločal o pritožbah s sklepom ali priporočilom. Zaradi hitrejšega reševanja postopkov, bi moral zagovornik načela enakosti BiH dobiti inšpekcijsko funkcijo, s katero bi njegova priporočila in sklepi postali zavezujoči, hkrati pa bi lahko odredil kazen oziroma globo. Zaradi velikih pooblastil in občutljivosti tematike bi morala biti sestava institucije zagovornika načela enakosti BiH veččlanska in mednarodna, kot je predlagano v poglavju 4.5.
- Za **omejevanje korupcije in diskriminatornega odnosa (nacionalnih) političnih** strank v BiH bi bilo potrebno urediti zakonodajni okvir financiranja političnih strank na državni ravni BiH in ga uskladiti z obema entitetama. Slednje bi dosegli s **sprejemom Zakona o financiranju političnih strank** v FBiH (trenutno ni tovrstnega zakona), s **povečanjem nadzora in transparentnosti nad prihodki ter odhodki političnih strank** in omejitvijo oziroma **prepovedjo financiranja** skrajnih političnih strank. Tako bi lahko nadzirali aktivnosti (politične, diskriminatorne, sovražne) političnih strank in tudi preprečili njihov obstoj. V poglavju 4.5 je predlog reform podrobneje opisan.
- Zaradi ugotovitve, da je mednarodna skupnost dostikrat ravnala prepozno ali napačno pri reševanju konflikta v BiH pa tudi zaradi ocene Mateja Marna (intervju), da je EU zmedena in brez moči glede BiH, saj širitvena strategija, ki je bila uporabljena na Hrvaškem in v Črni gori, ni delovala v BiH, je zadnji predlog magistrskega dela, da **Republika Slovenija prevzame vodilno vlogo pri vzpostavljanju stabilnosti, trajnega miru in napredka v BiH**. V poglavju 4.5 je podrobno opisano v kakšni sestavi in na kakšen način bi lahko Republika Slovenija pomagala BiH in seveda mednarodni skupnosti, saj zaradi skupne zgodovine in regijske povezanosti, slovenski strokovnjaki poznajo

etnične, kulturne in zgodovinske posebnosti BiH ter njenega prebivalstva. Tvrstne aktivnosti bi tudi Republiki Sloveniji kot članici EU prinesle vidnejšo in bolj prestižno politično vlogo.

Pomoč za boljšo BiH potrebuje ne le mednarodna skupnost temveč tudi državljani BiH, saj kot pravi Ivo Andrić, bosanski književnik, nobelovec in diplomat: *»Dugotrajno robovanje i rđava uprava mogu toliko zbuniti i unakaziti shvatanje jednog naroda da zdrav razum i prav sud u njemu otančaju i oslabe, da se potpuno izvitopere. Takav poremećen narod ne može više da razlikuje ne samo dobro od zla, nego ni svoju sopstvenu korist od očigledne štete (Prometej.ba 2016).«*¹²⁷

¹²⁷ Prevod: »Dolgotrajna zaslužjenost in umazana uprava lahko tako zmedejo in izmaličijo dožemanje enega naroda, da njihov zdrav razum in zmožnost presoje oslabijo in postanejo popolnoma popačeni. Tako moten narod ne more več razlikovati ne samo med dobrim in slabim temveč tudi ne med svojo lastno koristjo in očitno škodo.«

6 LITERATURA

1. Alić, Anes. 2012. *BiH opterećena ogromnom administracijom i nepovoljnim buđetima*. Dostopno prek: http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/sr_Latn/features/setimes/features/2012/12/27/feature-03 (16. januar 2013).
2. Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. 2012. *Biografija Mirka Pejanovića*. Dostopno prek: http://www.anubih.ba/images/biografije/Mirko_Pejanovic.pdf (4. junija 2014).
3. B. net. 2011. *"Liga Sandžak" osuđuje govor mržnje Milorada Dodika*. Dostopno prek: <http://www.bosnjaci.net/prilog.php?pid=44526> (15. maj 2013).
4. Banović Damir in Saša Gavrić. 2010. Ustavna reforma u Bosni i Hercegovini. *Politička misao* 47 (2): 159–180.
5. Beširević, Nataša. 2010. Etnični konflikti v nekdanji Jugoslaviji kot posledica oblikovanja nacionalnih držav. V *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja*, ur. Sara Brezigar, 38–57. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
6. *BiH u NATO – sigurnost za sve: Akcijski plan za članstvo (Membership Action Plan – MAP)*. 2013. Dostopno prek: <http://bihnato.com/2013/02/11/akcijski-plan-za-clanstvo-membership-action-plan-map/> (15. februar 2013).
7. *BiH u NATO – sigurnost za sve: Intenzivirani dialog (Intensify Dialogue – ID)*. 2013. Dostopno prek: <http://bihnato.com/2013/02/11/intenzivirani-dijalog-intensify-dialogue-id/> (15. februar 2013).
8. *BiH u NATO – sigurnost za sve: Najvažniji koraci BiH od početka procesa NATO-integracija*. 2013. Dostopno prek: <http://bihnato.com/2013/02/01/najvazniji-koraci-bih-od-ulaska-u-natopfp/> (15. Februar 2013).

9. Bljesak.info. 2014. *Rudić: Političari i druge javne osobe znaju šitiri govor mržnje*. Dostopno prek: <http://www.bljesak.info/rubrika/sci-tech/clanak/rudic-politicari-i-druge-javne-osobe-znaju-siriti-govor-mrznje/78174> (10. januar 2014).
10. Brown, Michael E., Owen R. Cote Jr., Sean M. Lynn-Jones in Steven E. Miller, ur. 1997. *Nationalism and ethnic conflict*. Cambridge: MIT Press.
11. Bucalo, Elvir. 2012. *Ambasador: BiH nije stala na putu ka NATO*. Dostopno prek: <http://www.slobodnaevropa.org/content/ambasador-bih-nije-stala-na-putu-ka-nato/24723952.html> (15. februar 2013).
12. --- 2012. *Pack: Političari u BiH potpisuju sve, a ne rade ništa*. Dostopno prek: <http://www.slobodnaevropa.org/content/dorsi-pack-za-rse/24738750.html> (25. februar 2013).
13. Crawford, Beverly in Ronnie D. Lipschutz, ur. 1998. *The myth of »ethnic conflict«: politics, economics and »cultural« violence*. Berkeley: University of California.
14. Ćurak, Nerzuk. 2004. *Daytonski nacionalizam: ogledi o političkom*. Sarajevo: Buybook.
15. Ćurak, Nerzuk, Đorđe Čekrlija, Eldar Sarajlić in Sead Turčalo. 2009. *Politička elita u Bosni i Hercegovini i Evropska unija: Odnos vrijednosti*. Sarajevo: Institut za društvena istraživanja, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.
16. *Deklaracija o Zahodnem Balkanu* (DeZB). Ur. I. RS 58/2010 (20. julij 2010).
17. *Delegacija Evropske Unije u Bosni i Hercegovini i Specijalni predstavnik EU u Bosni i Hercegovini: Proces stabilizacije i pridruživanja*. 2013. Dostopno prek: <http://www.delbih.ec.europa.eu/Default.aspx?id=74&lang=BS> (30. Januar 2013).
18. Depo Portal. 2010. *Istraživanje transparentnosti finansiranja političkih stranaka u BiH*. Dostopno prek: http://www.depo.ba/media/trans_int/CRINIS.pdf (30. junij 2013).

19. --- 2013. *Pregled budžetskih izdvajanja za političke partije u BiH*. Dostopno prek: http://depo.ba/media/trans_int/Pregled-budzetskih-izdvajanja-za-politicke-partije-u-BiH.pdf (30. junij 2013).
20. *Direkcija za evropske integracije BiH: EUSR*. 2009. Dostopno prek: <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/?id=4604> (15. januar 2013).
21. Dnevnik. 2012. *Libija odpravila prepoved političnih strank, ki temeljijo na veri*. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/svet/1042527030> (30. marec 2013).
22. Dom za ljudska prava za Bosnu i Hercegovinu. 2013a. *Uvod*. Dostopno prek: <http://www.hrc.ba/bosnian/home.htm> (10. maj 2013).
23. --- 2013b. *Godišnji izvještaj 2002*. Dostopno prek: http://www.hrc.ba/bosnian/god_izvjestaj/2002/MANDAT.HTM (10. maj 2013).
24. Du Pont, Yannick. 2002. *Bosnia and Herzegovina: Trying to Keep the Country Together*. Dostopno prek: <http://www.conflict-prevention.net/page.php?id=40&formid=73&action=show&surveyid=3> (10. januar 2013).
25. Džumhur, Jasminka, Nives Jukić in Ljubomir Sandić. 2013. *Letno poročilo o rezultatih aktivnosti institucije Ombudsma za človekove pravice Bosne in Hercegovine za leto 2012*. Dostopno prek: http://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2013040401341524cro.pdf (15. maj 2013).
26. Equinet European network of Equality bodies. 2012a. *Equinet members*. Dostopno prek: <http://www.equineteurope.org/-Member-organisations-> (5. maj 2013).
27. --- 2012b. *What are equality bodies?* Dostopno prek: <http://www.equineteurope.org/-Equality-bodies-> (5. maj 2013).

28. --- 2012c. *Equality Ombudsman - Sweden*. Dostopno prek: http://www.equineteurope.org/IMG/pdf/PROFILE_EO_SW.pdf (5. maj 2013).
29. Eu-justice.europa.eu.2015. *Temeljne pravice Estonija*. Dostopno prek: https://e-justice.europa.eu/content_fundamental_rights-176-ee-maximizeMS-sl.do?member=1 (23.4.2015).
30. European Parliament. 2004. *Biographic information on Jakob A. Finci*. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/afet_111005_0/afet_111005_014.pdf (5. julij 2014).
31. European Union Police Mission. 2008. *EU completes its police mission in Bosnia and Herzegovina*. Dostopno prek: <http://www.eupm.org/Default.aspx> (15. januar 2013).
32. Fakultet političkih znanosti, Univerzitet u Sarajevu. 2013. Prof. dr. Nerzuk Ćurak. Dostopno prek: <http://fpn.unsa.ba/bs/nastavno-osoblje/prof-dr-nerzuk-curak/> (5. junij 2014).
33. FONDEKO. 2008. *Šta je "FONDEKO"?*. Dostopno prek: <http://www.fondeko.ba/index.html> (5. junij 2014).
34. Galtung, Johan. 2000. *Conflict transformation by peaceful means (the Transcend Method): Participant's Manual / Trainer's Manual*. United Nations Disaster Management Training Programme. United Nations.
35. Grad Sarajevo. 2013. *Ivo Komšić – Biografija*. Dostopno prek: <http://www.sarajevo.ba/ba/files/biografija-ik.pdf> (18. julij 2014).
36. --- 2008. *Šestoaprilaska nagrada*. Dostopno prek: <http://www.sarajevo.ba/ba/article.php?pid=215> (10. Junij 2014).
37. Ghanea, Nazila in Alexandra Xanthaki, ur. 2005. *Minorities, people and self-determination*. Lieden, Boston: Martinus Nijhoff Publisher.

38. *Glasnik*. 2011. U fokusu Helsinškog komiteta: Monitoring ljudskih prava u oblasti okoliša, 15 (9-13).
39. Griffiths, Stephen I. 1993. *Nationalism and Ethnic Conflict: Threats to European Security*. New York: Oxford University Press.
40. Grünther-Đečević, Mirela in Adnan Rondić. 2012. Bijeg Visokog predstavnika iz Bosne i Hercegovine? Dostopno prek: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:EFZ4TSsV4v0J:www.ba.boell.org/web/103-233.html+&cd=4&hl=sl&ct=clnk&gl=si&lr=lang_hr%7Clang_sl (15. januar 2013).
41. Hacin-Lukšič, Marina, Mirjam Milharčič-Hladnik in Mitja Sardoč, ur. 2011. *Medkulturni odnosi kot aktivno državljanstvo*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
42. Hammarberg, Thomas, Niall Crowley. 2011. *Opinion of the Commissioner for human rights on national structures for promoting equality*. Dostopno prek: https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1761031#P273_45460 (10. maj 2013).
43. Hobsbawm, Eric J. 1993. *Nacije i nacionalizam*. Zagreb: Novi Liber.
44. Hodžić, Edin. 2011. *Politička participacija nacionalnih manjina u lokalnoj vlasti u BiH: aktuelno stanje, perspektive i putevi napredka*. Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja.
45. Hodžić, Edin in Nenad Stojanović. 2011. *Novi-stari ustavni inženjering? Izazovi i implikacije presude Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdić i Finci protiv BiH*. Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja.
46. Horowitz, Donald L. 1985. *Ethnic group in conflict*. London: University of California Press.

47. Horowitz, Donald L. 1998. *Structure and Strategy in Ethnic conflict*. Dostopno prek: <http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/84797-1251813753820/6415739-1251813951236/horowitz.pdf> (30. november 2012).
48. Ibrahimagić, Omer. 2005. *Državno uređenje Bosne i Hercegovine: ustavne teme i političke dileme*. Sarajevo: prof. dr. Omer Ibrahimagić.
49. --- 2001. *Srpsko osporavanje Bosne i Bošnjaka*. Sarajevo: Magistrat.
50. *Institucija Ombudsmena/Ombudsmana za ljudska prava u BiH*. 2013. Dostopno prek: <http://www.ombudsmen.gov.ba/> (23. Januar 2013).
51. *Institucije za ljudska prava*. 2013. Dostopno prek: <http://www.oscebih.org/Default.aspx?id=52&lang=HR> (22. Januar 2013).
52. Inzko, Valentin. 2012. *42nd Report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina to the Secretary-General of the United Nations*. Dostopno prek: http://www.ohr.int/other-doc/hr-reports/default.asp?content_id=47611 (22. januar 2013).
53. Izmirlija, Midhat, Amra Mehmedić in Saša Madacki, ur. 2012. *Ljudska prava u Bosni i Hercegovini 2011: Pravo, praksa i međunarodni standardi ljudskih prava sa ispitivanjem javnog mnijenja*. Sarajevo: Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu.
54. Jelušić, Ljubica. 2003. Mirovne operacije kot oblika globalne mirovne preventive pred širjenjem groženj. *Teorija in praksa* 40 (4): 627.
55. ---, ur. 2005. *Mirovne operacije in vloga Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
56. Jenkins, Richard. 1997. *Rethinking ethnicity*. London: Sage.
57. Kržišnik-Bukić, Vera. 1996. *Bosanska identiteta med preteklostjo in prihodnostjo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

58. Karabegović, Dženana. 2013. BiH: Visoka politika u kampanji za opštinske izbore. Dostopno prek: <http://www.slobodnaevropa.org/content/bih-visoka-politika-u-kampanji-za-opste-izbore/24721859.html> (8. junij 2013).
59. Krajina.ba. 2015. *Izjava visoke predstavnice Federice Mogherini i komesara Johannes Hahna o evropskom putu Bosne i Hercegovine*. Dostopno prek: <http://www.krajina.ba/194670/izjava-visoke-predstavnice-federice-mogherini-i-komesara-johannes-hahna-o-evropskom-putu-bosne-i-hercegovine/> (1. december 2015).
60. Krajina.ba. 2016. *Gledajte uživo: BiH predaje aplikaciju za članstvo u Evropskoj uniji*. Dostopno prek: <http://www.krajina.ba/200300/gledajte-uzivo-bih-predaje-aplikaciju-za-clanstvo-u-evropskoj-uniji/> (13. marec 2016).
61. Koskinen, Pirkko K. 1999. Investigating the Judiciary. V *The International Ombudsman Anthology. Selected Writings from the International Ombudsman Institute*, ur. Linda C. Reif, 519–525. The Hague: Kluwer Law International.
62. Lasić, Mile. 2009. *Ustavna i stvarna nejednakopravnost Hrvata u BiH*. Dostopno prek: <http://www.hkv.hr/izdvojeno/tribine/bih/3820-dr-sc-mile-lasi-ustavna-i-stvarna-nejednakopravnost-hrvata-u-bih.html> (20. januar 2013).
63. Latal, Zdravko. 2012. *BiH: 14 parlamentov, 14 vlad, 200 ministrov, 5 predsednikov...* Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/bih-14-parlamentov-14-vlad-200-ministrov-5-predsednikovhellip.html> (16. januar 2013).
64. Marn, Matej. 2013. Intervju z avtorjem. Trbovlje, 29. april.
65. Milojević, Milorad. 2012. *Moon u Banjoj Luci: BiH nije postigla napredak koji bi građani željeli*. Dostopno prek: <http://www.slobodnaevropa.org/content/moon-u-banjojluci-bih-nije-postigla-napredak-koji-bi-gradjani-zeljeli/24775327.html> (25. februar 2013).
66. Ministarstvo za notranje zadeve. 2012. *Bosna in Hercegovina: EUPM-European Union Police Mission*. Dostopno prek: <http://www.policija.si/index.php/delovna-podroja/8043-eupm> (15. januar 2013).

67. --- 2013. *Virant in Klemenčič o transparentnem financiranju političnih strank in volilni kampanji*. Dostopno prek: http://www.mnz.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article//8111/ (23. julij 2013).
68. Ministrstvo za zunanje zadeve. 2012a. *Smernice za delovanje Republike Slovenije do Zahodnega Balkana*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/Zahodni_Balkan/smernice_final.pdf (15. november 2012).
69. --- 2012b. *Akcijski načrt za delovanje Republike Slovenije do Zahodnega Balkana 2012*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/Zahodni_Balkan/A_NZB2012_-zadnji_osnutek1.pdf (15. november 2012).
70. --- 2013. *Strategija do Zahodnega Balkana*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika_in_mednarodno_pravo/zunanja_politika/zahodni_balkan/strategija_do_zahodnega_balkana/ (15. marec 2013).
71. *Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine: Ustav BiH*. 2009. Dostopno prek: http://www.mfa.ba/dobro_dosli_u_bih/drzavno_uredjenje/ustav_bih/?id=261 (10. januar 2013).
72. *Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine: BiH i NATO*. 2010. Dostopno prek: http://www.mfa.ba/vanjska_politika_bih/multilateralni_odnosi/sjevernoatlantski_savez_nato/bih_i_nato/?id=112 (15. februar 2013).
73. Multi-Partner Trust Fund Office. 2013. *The Peacebuilding Fund*. Dostopno prek: <http://mptf.undp.org/factsheet/fund/PB000> (20. avgust 2013).
74. Mujkić, Asim. 2010. *Pravda i etnonacionalizam*. Sarajevo: Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, Fondacija Heinrich Boell, ured u Sarajevu.

75. *Nacionalne manjine u BiH.* 2013. Dostopno prek: http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2012022814152003cro.pdf (25. januar 2013).
76. NATO. 2015. *Cooperation, reforms, security challenges dominate talks between Secretary General and Presidency of Bosnia and Herzegovina.* Dostopno prek: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_125777.htm?selectedLocale=en (30. december 2015).
77. Nezavisne novine. 2012. *BiH svjetski lider po broju političkih stranaka.* Dostopno prek: <http://www.nezavisne.com/novosti/lokalniizbori2012/BiH-svjetski-lider-po-broju-politickih-stranaka-157624.html> (3. junij 2013).
78. Numanović, Sead. 2013. *BiH je na raskršću za EU, ili napredak ili sankcije!* Dostopno prek: <http://www.avaz.ba/vijesti teme/bih-je-na-raskrscu-za-eu-ili-napredak-ili-sankcije> (3. februar 2013).
79. OHR: *Program »5+2«.* 2012. Dostopno prek: http://www.ohr.int/ohr-info/gen-info/default.asp?content_id=46776 (25. februar 2013).
80. *Ombudsman u Bosni i Hercegovini.* 2012. Dostopno prek: <http://ombudsman.yucom.org.rs/656/> (30. januar 2013).
81. *Opći okvirni Sporazum za mir u Bosni i Hercegovini.* 1995. Dostopno prek: http://www.oscebih.org/dejtonski_mirovni_sporazum/BS/annex1a.htm (10. januar 2013).
82. Pan, Christoph in Beate S. Pfeil. 2003. *National Minorities in Europe: Handbook.* Wien: Braumuller.
83. Pavičić, Svjetlana ur. 2008. *Bosna i Hercegovina i proturječnosti procesa EU integracija.* Sarajevo: Fondacija Heinrich Böll, Ured za Bosnu i Hercegovinu.
84. *Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine.* 2013. *Ustav Bosne i Hercegovine.* Dostopno prek:

https://www.parlament.ba/sadrzaj/about/ustav/Archive.aspx?langTag=bsBA&template_id=5&pril=b&pageIndex=1 (20. oktober 2012).

85. Parliamentary Ombudsman. 2013. The Ombudsman and the Chancellor of Justice. Dostopno prek: <http://www.oikeusasiamies.fi/Resource.phx/ea/english/ombudsman/chancellorofjustice.htx> (22. april 2013).
86. Pejanović, Mirko. 2005. *Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*. Sarajevo: Šahinpašić.
87. --- 2012. *Ogledi o državnosti i političkom razvoju BiH*. Sarajevo, Zagreb: Šahinpašić
88. Planet Siol.net. 2013. Italijanska vlada ne bo več financirala političnih strank. Dostopno prek: http://www.siol.net/novice/svet/2013/05/italijanska_vlada_ne_bo_vec_financirala_politicnih_strank.aspx (31. maj 2013).
89. *Poročilo o dejavnosti Republike Slovenije na Zahodnem Balkanu v letu 2012 in o uresničevanju Smernic za delovanje Republike Slovenije do Zahodnega Balkana-predlog za obravnavo*. 2013. Dostopno prek: [http://www2.gov.si/upv/vladnagradaiva-12.nsf/18a6b9887c33a0bdc12570e50034eb54/1ed43aef4bda8b82c1257b1d0049f71a/\\$FILE/ZB.pdf](http://www2.gov.si/upv/vladnagradaiva-12.nsf/18a6b9887c33a0bdc12570e50034eb54/1ed43aef4bda8b82c1257b1d0049f71a/$FILE/ZB.pdf) (10. marec 2013).
90. *Povrat imovine i održivi povratak*. 2013. Dostopno prek: <http://www.oscebih.org/Default.aspx?id=54&lang=HR> (22. januar 2013).
91. Prometej.ba. 2016. *Ivo Andrić o lažima i lažovima*. Dostopno prek: <http://www.prometej.ba/clanak/ivo-andric/ivo-andric-o-lazi-i-lazovima-1447> (11. maj 2016).
92. Radić, Valentina. 2006. *Nefunkcionalnost daytonske ureditve v Bosni in Hercegovini*. Ljubljana: Diplomaska naloga.

93. *Ravnopravnost i nediskriminacija*. 2013. Dostopno prek: <http://www.oscebih.org/Default.aspx?id=51&lang=HR> (22. januar 2013).
94. Reporter. 2012. *Notranji ministri nemških dežel za prepoved desničarske stranke NPD*. Dostopno prek: <http://www.reporter.si/svet/notranji-ministri-nem%C5%A1kih-de%C5%BEel-za-prepoved-desni%C4%8Darske-stranke-npd/13031> (30. marec 2013).
95. Sandole, Dennis J. D., Sean Byrne, Jessic Senehi, in Ingrid Sandole-Staroste, ur. 2008. *Handbook of conflict Analysis and Resolution*. London and New York: Routledge.
96. Smith, Anthony D. 1999. *Myths and Memories of the Nation*. Ljubljana: Krt.
97. Srebrnik, Henry. 2011. Civic and ethnic nationalism. Dostopno prek: <http://www.journalpioneer.com/Opinion/Columns/2011-12-28/article-2849291/Civic-and-ethnic-nationalism/1> (10. januar 2013).
98. Swanström, Niklas L.P. in Mikael S. Weissmann. 2005. *Conflict, Conflict Prevention and Conflict Management and beyond: a conceptual exploration*. Uppsala: Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program.
99. The Right Livelihood Award. 1995. *The Serb Civic Council (Bosnia-Herzegovina)*. Dostopno prek: <http://www.rightlivelihood.org/scc.html> (4. junij 2014).
100. *The Role of the UN*. 2013. Dostopno prek: http://www.squidoo.com/Bosnia?utm_campaign=directdiscovery&utm_medium=si-debar&utm_source=NormB (10. januar 2013).
101. Topčagić, Osman, ur. 2006. *Strategija integriranja Bosne i Hercegovine u Europsku Uniju*. Sarajevo: Arka Press d.o.o.
102. Transparency International. 2013. *Corruption by Country/Territory*. Dostopno prek: http://www.transparency.org/country#BIH_Overview (30. januar 2013).

103. Transparency International. 2013. *Corruption Perception Index 2010, 2011, 2012*. Dostopno prek: <http://www.transparency.org/cpi2012/results> (30. januar 2013).
104. Transparency International Bosnia and Herzegovina. 2012. *Monitoring finansiranja političkih partija u Bosni i Hercegovini (2010–2011)*. Dostopno prek: <http://ti-bih.org/wp-content/uploads/2012/03/Monitoring-finansiranje-partija-2011.pdf> (15. maj 2013).
105. Turčalo, Sead. 2008. Međunarodna zajednica i izgradnja neuspješne države. *Status: magazin za političku kulturu i društvena pitanja* 13: 20–24.
106. Turčalo, Sead. 2012. *Političko-ustavna rješenja za Bosnu i Hercegovinu: od Lisabona do Daytonu – Geopolitičke naracije o mirovnim sporazumima za BiH 1992–1996*. Sarajevo: Mediacentar.
107. Savić, Danka. 2012. *Triumf »malog Roma« protiv Daytonu*. Dostopno prek: <http://www.scribd.com/doc/100617928/Sejdic-Finci-iz-licnog-ugla> (17. junij 2014).
108. Šarčević, Edin. 2011. *Jedan Vrhovni sud za BiH?*. Sarajevo: Fondacija Centar za javno pravo.
109. *Šematski prikaz nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini*. 2012. Dostopno prek: <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/?id=9456> (15. januar 2013).
110. Unis Vienna. 2006. *Sporočila za javnost: Sklad za izgradnjo miru*. Dostopno prek: <http://www.unis.unvienna.org/unis/sl/pressrels/2006/unisinf170.html> (20. julij 2013).
111. United Nations. 2012. *The Peacebuilding Commission*. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/peacebuilding/> (20. Julij 2013).
112. Wikipedia. 2012. *Peace Implementation Council*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Peace_Implementation_Council (20. februar 2013).

113. Wikipedia a. 2013. *Ombudsman: Finland*. Dostopno prek: <https://en.wikipedia.org/wiki/Ombudsman#Finland> (1. maj 2013).
114. Wikipedia b. 2013. *Chancellor of Justice: Estonia*. Dostopno prek: https://en.wikipedia.org/wiki/Chancellor_of_Justice (1. maj 2013).
115. Wikipedija. 2013 c. *Liberalizem*. Dostopno prek: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Liberalizem> (2. maj 2013).
116. Wikipedija a. 2014. *Ivo Komšić*. Dostopno prek: http://hr.wikipedia.org/wiki/Ivo_Kom%C5%A1i%C4%87 (18. avgust 2014).
117. Wikipedija b. 2014. *Miljenko Jergović*. Dostopno prek: http://hr.wikipedia.org/wiki/Miljenko_Jergovi%C4%87 (21. avgust 2014).
118. Wolff, Stephen. 2010. *Approaches to Conflict Resolution in Divided Societies: The Many Uses of Territorial Self-Governance*. Dostopno prek: <http://www.ethnopolitics.org/ethnopolitics-papers/EPP005.pdf> (10. januar 2013).
119. Zagovornik: skrbimo za enake možnosti. 2013a. *O Zagovorniku*. Dostopno prek: <http://www.zagovornik.net/si/o-zagovorniku/index.html> (5. maj 2013).
120. --- 2013b. *Kaj je diskriminacija?* Dostopno prek: <http://www.zagovornik.net/si/diskriminacija/diskriminacija/kaj-je-diskriminacija/index.html> (5. maj 2013).
121. *Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja* (ZUNEO-UPB1). Ur. I. RS 97/2007. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200793&stevilka=4600> (10. Maj 2013).
122. Žagar, Mitja. 1999. *Etnična dimenzija integracijskih procesov v pluralnih družbah ter upravljanje in razreševanje konfliktov: letno poročilo o rezultatih raziskovalnega projekta v letu 1998*. Ljubljana: INV.
123. --- 2003. »New European identities: Central Europe, EU eastern enlargement and identity formation«, v J. P. Jensen (ur.): *Europe Bound: Faultlines and*

Frontlines of Security in the Balkans. Savaria books on politics, culture and society, 4. Szombathely: Savaria University Press.

124. --- 2008. Human and Minority Rights, Reconstruction and Reconciliation in the Process of State- and Nation-Building in the Western Balkans. *European Yearbook of Minority Issues* 7 (2007/2008): 353–406.
125. 24 sata.info: *Podijeljen ekonomski prostor: BiH u evropskim okvirima ima najlošiji poslovni ambijent*. 2011. Dostopno prek: <http://www.24sata.info/vijesti/ekonomija/55311-Podijeljen-ekonomski-prostor-BiH-evropskim-okvirima-ima-najlosiji-poslovni-ambijent.html> (18. januar 2013).

PRILOGA: INTERVJU Z MATEJEM MARNOM, 29.4.2013

Intervju z Matejem Marnom, začasnim odpravnikom poslov na Stalnem predstavništvu Republike Slovenije pri OZN v New Yorku in nekdanjim vodjo Službe za skupno zunanjo in varnostno politiko ter nekdanjim političnim direktorjem Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije

Spoštovani, tema pričujočega magistrskega dela se nanaša na daytonsko ureditev BiH in njene pomanjkljivosti. Številni avtorji med nje štejejo tudi prepočasen in neadekvaten odziv mednarodne skupnosti pri preprečitvi, upravljanju in razrešitvi konflikta v BiH. Kot razlog temu navajajo med drugim tudi nepoznavanje oziroma napačno oceno bosanskohercegovske zgodovine in kulturno-etničnih razmerij, kar posledično vpliva tudi na njeno neuspešnost pri oblikovanju ustavnih reform, ki bi bile sprejemljive za vse politične opcije v BiH. Kakšno je vaše mnenje o tem in ali menite, da bi morala Slovenija prevzeti vlogo interpretatorja/eksperta za dogodke v BiH, saj je kot nekdanja jugoslovanska država dobra poznavalka razmer v BiH?

ODGOVOR: Glede na stagniranje BiH in celo počasno nazadovanje delovanja države na vseh ravneh (centralni, entitetski in kantonalni) časa za interpretacijo preteklih dogodkov ni več. Potrebne so nove ideje, predvsem pa politična modrost voditeljev vseh treh narodov v BiH, ki bo pripeljala do funkcionalne ureditve države. Glede na to, da mednarodna skupnost, predvsem EU, nima pravih vzvodov pritiska, politični voditelji v BiH nadaljujejo vsakodnevne bitke za oblast in ob tem ne skrbijo za napredek države. Dejstvo je, da je BiH zelo posebna država, v kateri so odnosi med tremi konstitutivnimi narodi obremenjeni z dogodki (pol)pretekle zgodovine. Vendar so težnje po delitvi države utopija, ki si je nihče zares ne želi. Ob politični volji bi lahko država učinkovito funkcionirala tudi v skladu z daytonsko ureditvijo. Ker pa si vsaka stran ureditev interpretira po svoje, bi bila bolj primerna nova ustavna ureditev.

Za Slovenijo je znano, da je bila vseskozi podpornica članstva BiH v EU in NATO ter da v ta namen izvaja določene aktivnosti tako v BiH kot tudi v institucijah omenjenih organizacij in v odnosu z drugimi državami. Kljub

napisanemu je iz Smernic za delovanje RS do Zahodnega Balkana možno razbrati, da je poudarek slovenskih aktivnosti na gospodarskem oziroma ekonomskem področju. Kje vidite razlog premalo ambicioznega delovanja RS na področju reševanja razmer v BiH s katerim bi si Slovenija lahko povrnila ugled v mednarodnih krogih, ki ga je izgubila zaradi pogojevanja vstopa Hrvaške v EU?

ODGOVOR: Slovenija svojega delovanja v BiH ne omejuje samo na gospodarsko sodelovanje. Aktivna je s predlogi za vzpostavitev učinkovite koordinacije EU zadev na centralni ravni ob upoštevanju specifičnosti ureditve BiH in vloge obeh entitet ter kantonov. Prav tako se Slovenija zavzema za izvajanje visokega dialoga po vzoru Makedonije, v katerem bi EK usmerjala in nadzirala prilagajanje zakonodaje BiH evropskemu pravnemu redu.

Kot nekdanji vodja Službe za skupno zunanjo in varnostno politiko poznate strategijo EU za BiH kot tudi uradna in neuradna mnenja držav članic o članstvu BiH v EU. Številni bosanskohercegovski analitiki menijo, da EU sploh nima strategije za BiH oziroma, da je ta konfuzna, saj po eni strani išče rešitve po drugi strani pa institucionalizira nacionalizem, ker večinoma upošteva mnenje vodilnih nacionalističnih sil. Razlog bi spet lahko bil nepoznavanje kulturno-etničnih razmer v BiH. Kakšni so po vašem mnenju možni prihodnji scenariji: popolna stagnacija približevanja BiH k EU, zaradi nezmožnosti dogovora v BiH vs. političen sprejem BiH v EU po hitrem postopku (z neizpolnjenimi pogoji) ali kaj tretjega?

ODGOVOR: EU je odkrito rečeno zmedena in brez moči, kar se tiče BiH. Širitvena strategija, ki je delovala na Hrvaškem, deluje v primeru Črne gore in deloma Srbije, se v primerih BiH in Makedonije kaže kot neučinkovita. Deloma je to posledica nepoznavanja specifičnosti držav, po drugi strani pa si lokalni politiki še niso določili svojih prioritet. Članstvo v EU (in NATO) prepogosto ostaja samo v besedah. EU bi morala okrepiti svojo javno diplomacijo, izkazati dodano vrednost članstva, kar pa je v dani težki ekonomski situaciji težko. Vstop Hrvaške v EU bi lahko služil kot spodbuda BiH za resnejše razmišljanje in delovanje v smeri članstva v EU. EU bi morala voditi dialog samo s centralno oblastjo in pokazati s tem, da lahko pogovore o

približevanju EU vodi le državna oblast, Tako pa se je EU sama spustila na nivo pogovorov z entitetami in dodatno zakomplicirala položaj.